

6

**NACIONALNA KONFERENCA
O VARNOSTI V LOKALNIH
SKUPNOSTIH**
•
KONFERENČNI ZBORNIK

VARNOST V RURALNIH IN URBANIH OKOLJIH

**2. DECEMBER 2020
ON-LINE**

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih

Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik

Uredniki

Gorazd Meško

Rok Hacin

Katja Eman

November 2020

Naslov <i>Title</i>	6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih <i>6th National Conference on Local Safety and Security</i>
Podnaslov <i>Subtitle</i>	Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik <i>Safety and Security in Rural and Urban Environments: Conference Proceedings</i>
Uredniki <i>Editors</i>	Gorazd Meško (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede) Rok Hacin (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede) Katja Eman (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Recenzija <i>Review</i>	Darko Maver (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede) Zoran Kanduč (Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Barbara Erjavec (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafika na ovitku <i>Cover graphic</i>	Ljutomer, foto arhiv Občine Ljutomer
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Avtorji prispevkov
Konferenca <i>Conference</i>	6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih
Datum in kraj konference <i>Date & location of the conference</i>	2. december 2020, on-line, Slovenija
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Co-published by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija https://www.fvv.um.si , fvv@fvv.uni-mb.si

Izdaja
Edition Prva izdaja

Vrsta publikacije
Type of publication E-knjiga

Dostopno na
Available at <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/517>

Izdano
Published at Maribor, november 2020

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Besedilo/ Text
© Avtorji in uredniki 2020

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna.
/ *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

351.78+352 (082) (0.034.2)

NACIONALNA konferenca o varnosti v lokalnih
skupnostih (6 ; 2020 ; One-line)

6. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih
skupnostih [Elektronski vir] : varnost v ruralnih
in urbanih okoljih : konferenčni zbornik /
uredniki Gorazd Meško, Rok Hacin, Katja Eman. - 1.
izd. - E-zbornik. - Maribor : Univerzitetna
založba Univerze, 2020

Način dostopa (URL):

<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/517>

. - Način dostopa (URL):

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=72927>

ISBN 978-961-286-404-0 (pdf)

doi: doi.org/10.18690/978-961-286-404-0

1. Drugi var. nasl. 2. Meško, Gorazd

COBISS.SI-ID 35774211

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

**Knjigo je sofinancirala Javna
agencija za raziskovalno
dejavnost Republike Slovenije.**

ISBN 978-961-286-404-0 (pdf)
978-961-286-405-7 (Mehka vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-404-0>

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Kazalo / Table of Contents

Uvodnik <i>Editorial</i> Gorazd Meško, Rok Hacin in Katja Eman	1
Občina Ljutomer – s pametnim prometnim načrtovanjem do varnejšega in prijaznejšega življenjskega okolja <i>Municipality of Ljutomer – With Sustainable Mobility to a Safer and Friendlier Living Environment</i> Mitja Kolbl	3
Preventivno delovanje za varnost v lokalni skupnosti – projekt »Akademija detektiva Frančeka« <i>Preventive Action for Ensuring Safety and Security in Local Community – Project »Academy of Detective Franček«</i> Robert Kosmajer, Uroš Felbar in Lidija Nemeč	13
Nezakoniti prehodi državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota <i>Illegal Border Crossings in the Area of the Police Directorate Murska Sobota</i> Katja Eman, Damir Ivančič in Dejan Bagari	23
Problematika upravljanja gospodarskih družb v večinski lasti lokalnih skupnosti <i>Problems of Corporate Governance in the Local Communities</i> Bojan Dobovšek in Peter Premrl	37
Zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih <i>Residents' Satisfaction with the Provision of Safety and Security in Differently Urbanised Local Communities</i> Kaja Prislan in Branko Lobnikar	49
Varstvoslovni vidiki varnostnega samoorganiziranja prebivalcev <i>Criminal Justice and Security Perspectives of Citizens' Self-Protection</i> Maja Modic	59

Varnostno samoorganiziranje državljanov – med teoretičnim konceptom in slovensko deklarativno prakso <i>Security Self-Organisation of Citizens – Between the Theoretical Concept and Slovenian Declarative Practice</i> Bernarda Tominc in Andrej Sotlar	69
Varde: geneza in pregled novel Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje <i>Vigilant Guards: The Genesis and Review of the Amendments to the Protection of Public Order Act and State Border Control Act</i> Benjamin Flander	79
Tehtanje strahu pred kriminaliteto <i>Weighting Fear of Crime</i> Vanja Erčulj	87
Družbene vezi, solidarnost, različnost in družbena vključenost: primerjava ruralnih in urbanih skupnosti v Sloveniji <i>Social Ties, Solidarity, Diversity and Social Inclusion: Comparison of Rural and Urban Communities in Slovenia</i> Aleš Bučar Ručman	97
Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji <i>Crime in Municipalities at the Schengen Border</i> Rok Hacin	109
Varnost uporabnikov kibernetnega prostora: analiza zaznav med prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih <i>Safety and Security of Cyberspace Users: Analysis of Perceptions among Residents from Urban and Rural Environments</i> Gorazd Meško, Kaja Prislan in Rok Hacin	117
Pravni ukrepi občin v času razglašene epidemije covid-19 z vidika varnosti v lokalnih skupnostih <i>Legal Measures of Local Communities in the Time of COVID-19 Epidemic from the Viewpoint of Local Safety</i> Bojan Tičar in Iztok Rakar	129
Kriminaliteta v Ljubljani v času pandemije covid-19 <i>Crime in Ljubljana in the Time of COVID-19 Pandemic</i> Iza Kokoravec in Gorazd Meško	139

Uvodnik

GORAZD MEŠKO, ROK HACIN IN KATJA EMAN

Zbornik prispevkov predstavlja recenzirane prispevke, ki so bili predstavljeni na 6. Nacionalni konferenci o varnosti v lokalnih skupnostih v decembru 2020. Glavna tema konference ostaja varnost v lokalni skupnosti, v ospredju pa je bila tudi tokrat dihotomija med urbano in ruralno varnostjo. Prispevki so rezultat raziskovanja v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij, ki se izvaja na Inštitutu za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Prispevki v zborniku se osredotočajo na različne vidike varnosti v urbanih in ruralnih lokalnih skupnostih v Sloveniji: 1) pametno prometno načrtovanje, 2) preventivne projekte v lokalnih skupnostih, 3) nezakonite prehode državne meje, 4) problematiko upravljanja gospodarskih združb, katerih večinske lastnice so lokalne skupnosti, 5) zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti, 6) varstvoslovni vidiki varnostnega samoorganiziranja prebivalcev, 7) varnostno samoorganiziranje državljanov v teoriji in praksi, 8) pojav vard, 9) strah pred kriminaliteto, 10) družbeno vključenost, 11) kriminaliteto na območju schengenske meje, 12) varnost uporabnikov kibernetskega prostora, 13) pravne ukrepe občin v času epidemije covid-19 in 14) kriminaliteto v času pandemije covid-19.

Editorial

GORAZD MEŠKO, ROK HACIN & KATJA EMAN

Conference proceedings comprise peer-reviewed papers presented at the 6th National conference on safety and security in local communities, which took place in December 2020. Safety and security in local communities remain the main topic of annual conferences, however, the dichotomy between urban and rural safety and security was again highlighted this year. Papers present the result of research within the framework of the research programme Safety and security in local communities – comparison of rural and urban environments, conducted at the Institute of Criminal Justice and Security at Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. Papers focus on various aspects of safety and security in urban and rural local communities in Slovenia, namely, on the: 1) sustainable mobility, 2) preventive projects in local communities, 3) illegal border crossings, 4) problems of corporate governance in the local communities, 5) residents' satisfaction with provision of safety and security, 6) citizens' self-protection from the viewpoint of criminal justice and security, 7) security self-organisation of citizens in theory and practice, 8) the emergence of vigilant guards, 9) fear of crime, 10) social inclusion, 11) crime at the Schengen border, 12) safety and security of the users of cyberspace, 13) legal measures of local communities in the time of COVID-19 epidemic, and 14) crime in the time of COVID-19 pandemic.

OBČINA LJUTOMER – S PAMETNIM PROMETNIM NAČRTOVANJEM DO VARNEJŠEGA IN PRIJAZNEJŠEGA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA

MITJA KOLBL

Občina Ljutomer, Ljutomer, Slovenija.

E-pošta: mitja.kolbl@ljutomer.si

Povzetek Trajnostna mobilnost je besedna zveza, ki se je v Sloveniji pogosteje začela uporabljati šele po letu 2010. Gre za premikanje na trajnosten način, ki vključuje hojo, kolesarjenje, javni potniški promet in podobne načine udeležbe v prometu. V Sloveniji je prve korake k celostnemu trajnostnemu pristopu v prometu leta 2012 naredilo Ministrstvo za infrastrukturo s financiranjem izdelave prve celostne prometne strategije v Republiki Sloveniji, ki je bila izdelana za Občino Ljutomer. Od takrat naprej se je v Občini Ljutomer spremenil celoten sistem prostorskega in prometnega načrtovanja, ki je bil pred tem zasnovan na klasičen način, kar je pomenilo razvijanje modelov povečevanja pretočnosti vozil na cestah ter prilagajanje prometnega režima motornim vozilom. V Ljutomeru se od takrat naprej izvajajo številni ukrepi na področju trajnostne mobilnosti, ki posledično vplivajo na varnost in prijaznost okolja, v katerem živijo občani.

Ključne besede:

trajnostna
mobilnost,
pešci,
kolesarji,
Občina
Ljutomer,
prometno
načrtovanje.

MUNICIPALITY OF LJUTOMER – WITH SUSTAINABLE MOBILITY TO A SAFER AND FRIENDLIER LIVING ENVIRONMENT

MITJA KOLBL

Municipality of Ljutomer, Ljutomer, Slovenia.
E-mail: mitja.kolbl@ljutomer.si

Abstract Sustainable mobility is a phrase that began to be used more frequently in Slovenia only after 2010. It is about moving in a sustainable way, including walking, cycling, public passenger transport, and similar forms of participating in traffic. The Ministry of Infrastructure took the first steps towards introducing green transportation at the national level by providing the funding for a comprehensive transportation strategy in the Municipality of Ljutomer. The Municipality of Ljutomer has changed the entire system of spatial and traffic planning, which was previously designed traditionally, which meant developing models to increase the flow of vehicles on the roads and adapting the traffic regime to motor vehicles. Since then, several measures have been implemented in Ljutomer in the field of sustainable mobility, which consequently affects the safety and friendliness of the environment in which citizens live.

Keywords:
sustained
mobility,
pedestrians,
cyclists,
Municipality of
Ljutomer,
traffic
planning.

1 Uvod

Občina Ljutomer leži na severovzhodu Slovenije, meri 107 km² in ima pribl. 12.000 prebivalcev. V slovenskem in širšem evropskem prostoru je znana kot nosilna pilotna občina na področju trajnostnega prometnega načrtovanja, pa tudi kot občina, ki skozi različne mednarodne projekte pridobiva in prenaša znanja ter izkušnje na druga mesta. Veliko vlogo pri tem imata Ministrstvo za infrastrukturo RS in Urbanistični inštitut RS. Prvo je zaslužno, da je bila v Občini Ljutomer leta 2012 pripravljena prva prometna strategija, novelirana leta 2017, ter da so bili financirani določeni ukrepi iz akcijskega načrta navedenega dokumenta. Urbanistični inštitut RS pa z nenehnim spremljanjem rezultatov od samega začetka koordinira in tako občini pomaga pri planiranju prometne sheme. Poleg tega skrbi tudi za uspešno prenašanje primerov dobrih praks iz tujine v lokalno okolje (Ministrstvo za infrastrukturo in prostor Republike Slovenije, 2012).

Občina Ljutomer tako od leta 2012 naprej pri načrtovanju in izgradnji prometne infrastrukture daje primarni poudarek ureditvi infrastrukture za pešce in kolesarje, kar pomeni, da gre ob izgradnji ali rekonstrukciji prometnic v občini najprej za načrtovanje varnih gibalnih površin za pešce in kolesarje ter šele nato vozišč za motorna vozila. Do danes je bilo zgrajenih več kolesarskih stez in pešpoti, poseben poudarek pa je imela rekonstrukcija komunalne infrastrukture v stanovanjskih soseskah in s tem sprememba potovalnih navad tamkaj živečih občanov.

Trajnostno mobilnost je mogoče spodbujati z različnimi ukrepi. Na splošno bi jih lahko razdelili na t. i. mehke in trde ukrepe. Mehki ukrepi predstavljajo promocijo kolesarjenja, hoje in rabe javnega potniškega prometa, medtem ko trdi ukrepi pomenijo naložbe v infrastrukturo.

2 Celostna prometna strategija v Občini Ljutomer

Celostna prometna strategija Občine Ljutomer (Balant, Kukovec, Mladenovič, Plevnik in Ščetinin, 2017) je temeljni dokument za urejanje celotnega prometnega načrtovanja. Pripravljen je v skladu z evropskimi smernicami, ob svoji pripravi pa je vključeval pet delovnih korakov:

- analizo stanja,
- opredelitev vizije in ciljev,
- izdelavo strategije,
- opredelitev odgovornosti in virov ter
- vzpostavitev sistema spremljanja izvajanja strategije na podlagi določenih kazalnikov.

Prometna strategija vsebuje tudi podrobnejši akcijsko–finančni načrt z dosegom 5 let, kar pomeni, da so v proračun občine prednostno vključene naložbe iz akcijskega načrta.

Celotna prometna strategija temelji na naslednjih petih strateških stebrih (Balant et al., 2017):

- trajnostno načrtovanje,
- celovita podpora hoji,
- izkoriščenost potenciala za kolesarjenje,
- inovativen javni potniški promet in
- optimizacija cestnega prometa.

Vsak izmed teh stebrov vsebuje zaznane izzive, identificirane pozneje v času priprave dokumenta, ter opazne dosežke in cilje, ki bi jih z izvedbo ukrepov želeli doseči. Ta dokument je služil tudi kot podlaga, na kateri so se v Ljutomeru začeli pripravljati tudi drugi, bolj specifični dokumenti.

3 Zasnova prometnih površin v mestu Ljutomer

Ljutomer si je v celotni prometni strategiji zadal cilj, da postane do leta 2025 mesto umirjenega in prijaznega prometa. V okviru tega cilja je bil pripravljen dokument Zasnova prometnih površin v mestu Ljutomer (Mladenovič, Plevnik, Balant in Koblar, 2015). Ob pripravi dokumenta se je občina zavezala stališču, da bo razvijala prometni sistem, ki ne bo več omejeval gibanja, temveč bo vsem deležnikom v prometu ponujal nove možnosti vključevanja vanj.

Tako naj bi se spremenila hierarhija prioriteten uporabnikov prometnega sistema, kar pomeni, da bi otroci, mamice z vozički, osebe z omejeno mobilnostjo, pešci ter kolesarji v prometu postali udeleženci najvišje stopnje. Ljutomer bo tako postal varnejše in prijaznejše mesto, promet pa se bo preusmerjal z mestnih ulic na mestne tranzitne ceste. Pred pripravo dokumenta je bila izvedena analiza stanja, ki je pokazala nejasnosti v hierarhiji ulic v mestu, nevarnost in neprimerno urejenost nekaterih križišč, v mnogih primerih neurejenost ter nepovezanost pločnikov in kolesarskih stez ter nevarnost in dotrajanost vozišč in komunalne infrastrukture v stanovanjskih soseskah. Na podlagi analize so določili ulice, po katerih bo v prihodnje potekal tranzitni promet, dovolzne ceste, kjer bo hitrost omejena na 30 km/h, in ulice, ki bodo postale območja umirjenega prometa, kjer bo največja dovoljena hitrost 10 km/h (Mladenović et al., 2015).

Iz zgoraj navedenega izhaja, da ta dokument predstavlja izhodišče za pripravo projektnih nalog in projektnih dokumentacij ob rekonstrukcijah prometnih infrastruktur.

Slika 1: Shema območij prijaznega prometa v mestu Ljutomer

Vir: Mladenović et al., 2015.

3.1 Ureditev stanovanjske soseske Juršovka kot območje umirjenega prometa

Eden izmed prvih primerov pametnega prometnega načrtovanja, pri katerem je bila v osnovi uporabljena celostna prometna strategija hkrati z Zasnovo prometnih površin v mestu Ljutomer, je bil projekt Ureditev stanovanjske soseske Juršovka kot območje prijaznega prometa (Mladenovič, Plevnik, Balant in Ščetinin, 2015). Juršovka leži v južnem delu naselja Ljutomer. Meri približno 12 ha in obsega 119 enodružinskih hiš s 352 prebivalci. Starostna struktura prebivalstva je tipična kot v podobnih območjih. Delež otrok, starih do 6 let, znaša 6,5 %, skupen delež mladih do 18. leta je 17,9 %, največji delež prebivalcev je v skupini prebivalcev, starih med 18 in 65 let, in predstavlja 66,8 %, delež skupine prebivalcev, starih več kot 65 let, pa znaša 15,3 %.

Leta 2014 je Občina Ljutomer izvedla celovito prenavo komunalnih vodov na celotnem območju te stanovanjske soseske. S tem se je pojavila priložnost za vzporedno uvedbo izboljšav prometne ureditve ter za spremembo prometnega režima, ki bi pomenil reševanje problemov, povezanih s prometom v naselju. V postopkih načrtovanja in priprave projektne dokumentacije, ki so potekali od maja do septembra 2014, so bili upoštevani tudi predlogi prebivalcev in drugih deležnikov. S tem namenom so izvedli ankete in intervjuje s prebivalci, na podlagi katerih je občina pridobila podatke o problemih, željah ter potrebah prebivalcev glede prometa v naselju. Analizi podatkov je sledila delavnica za prebivalce Juršovke s predstavitvijo ureditve stanovanjskih sosesk iz razvitejših držav ter s predstavljeno ureditvijo prometa v njihovem naselju. Predlagan je bil tudi koncept, ki bi zasnovano ureditev umestil v njihovo okolje (Občina Ljutomer, 2015).

Koncept je bil dopolnjen s predlogi stanovalcev naselja, skupaj z anketo pa so ga nato poslali vsem gospodinjstvom. Rezultati ankete so pokazali, da projekt podpira 89 % anketirancev, ki so se odzvali na anketni vprašalnik in ga izpolnili. Po izvedeni analizi je za stanovalce sledila delavnica, ki je služila kot predloga za dokončne dopolnitve osnutka za izdelavo projekta ter za izvedbo del (Občina Ljutomer, 2015).

3.1.1 Ključni problemi, s katerimi so se srečevali prebivalci Juršovke

Analiza prve ankete je pokazala, da so bili problemi prebivalcev, ki so se izkazali kot najbolj pereči, naslednji:

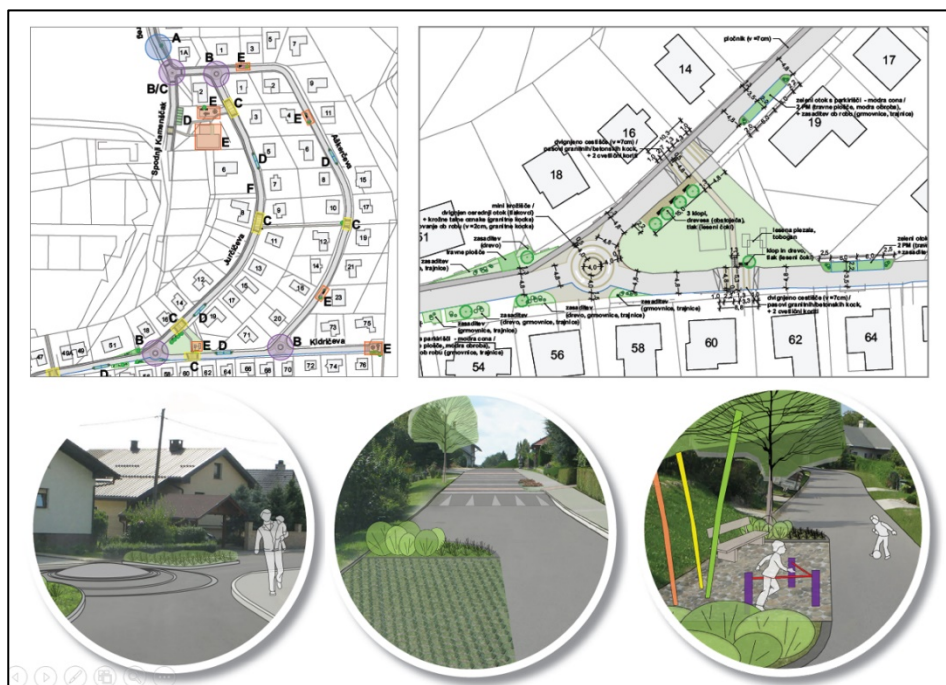
- *Varnost.* Prometna varnost je bila zaradi neurejenih pločnikov, širokih odsekov cestišč in velikih hitrosti nekaterih voznikov ogrožena. Poleg tega so veliko težavo predstavljala tudi nevarna križišča in nepreglednost cest. Pojavljale so se tudi težave z vlomi v objekte, osvetlitev naselja pa je bila slaba.
- *Hoja in kolesarjenje.* Večina prebivalcev je menila, da so razdalje znotraj same stanovanjske soseske in do centra Ljutomera za hojo ali kolesarjenje prevelike, zato so stanovalci, z izjemo šolarjev, po večini uporabljali osebna vozila. Za pešce in kolesarje so problem predstavljale tudi neustrezno osvetljene ceste in poti.
- *Motorni promet.* Po podatkih opravljenega štetja prometa v času priprave zasnove je bilo ugotovljeno, da avtomobilskega prometa v soseski ni bilo veliko, večino tega pa so ustvarili stanovalci. Delež tovornega prometa se je izkazal kot minimalen, bil pa je povezan z gradnjo novih objektov in potrebami dostave. Meritve hitrosti so pokazale, da je večina udeležencev v prometu vozila s hitrostjo pod 50 km/h, nekaj udeležencev pa nad 70 km/h. Velik problem je predstavljalo tudi dolgoročno parkiranje na cestiških ulic v naselju.
- *Druga infrastruktura.* Stanovalci so izrazili potrebo po namestitvi igral, saj se njihovi otroci niso imeli kje igrati. Otroci se na ulicah niso igrali, ker se jim je to zaradi prometa motornih vozil zdelo prenevarno.

3.1.2 Koncept preureditve stanovanjske soseske

Osnovni princip preureditve stanovanjske soseske je bil znižanje hitrosti motornih vozil tako, da se je hitrost na glavni ulici skozi naselje omejila na 30 km/h, preostale ulice pa so dobile namembnost območij umirjenega prometa s hitrostjo, omejeno na 10 km/h. Na celotnem območju je bil ohranjen dvosmerni promet z nekaj odseki zožitvev, na katerih se morata nasproti vozeči vozila počakati. Hitrost se je umirila s preureditvijo uličnega prostora – z zožitvami s pomočjo izgradnje zelenih otokov in parkirnih mest, z dvignjenimi odseki cestišč na območjih križanj s pešpotmi ter z majhnimi krožišči. Vsa križišča v naselju so bila preurejena v majhna krožišča, kar je

zmanjšalo hitrosti in povečalo varnost srečevanja vozil. Parkiranje je zdaj dovoljeno le na zasebnih zemljiščih in na označenih parkirnih mestih na cesti, kjer je dovoljeno le kratkotrajno parkiranje. Pločnik je zgrajen samo ob ulici, v kateri je hitrost omejena na 30 km/h, v ostalih ulicah pa so bili zgrajeni elementi, ki vozilom ne omogočajo razvijanja hitrosti, in tako pločnik ni potreben. Na cestiščih teh ulic so postavljena številna igrala, nizke hitrosti motoriziranega prometa pa tako omogočajo varno kolesarjenje.

Preureditev prometne sheme v stanovanjski soseski Juršovka je predstavljala pilotni projekt, saj v tem delu Evrope primerljive ureditve še ni. Projekt je bil tudi nagraden kot ena izmed najboljših inovacij na področju javne uprave in tako služi kot primer dobre prakse po celi Evropi.

Slika 2: Primeri umiritve prometa v stanovanjski soseski Juršovka

Vir: Kolbl, 2015.

Literatura

- Balant, M., Kukovec, M., Mladenovič, L., Plevnik, A. in Ščetinin, V. (2017). *Celostna prometna strategija Občine Ljutomer*. Ljutomer: Občina Ljutomer.
- Kolbl, M. (2015). *The SUMP concept works well in small towns! The case of Ljutomer*. Pridobljeno na https://www.eltis.org/sites/default/files/16-06-2015_b_kolbl-ljutomer_sump_case_study.pdf
- Ministrstvo za infrastrukturo in prostor Republike Slovenije. (2012). *Prijazna mobilnost za zadovoljno prihodnost. Prometna strategija Občine Ljutomer*. Pridobljeno na <http://www.obcinaljutomer.si/sites/default/files/datoteke/dokumenti/Prometna%20strategija%20Ob%C4%8Dine%20Ljutomer.pdf>
- Mladenovič, L., Plevnik, A., Balant, M. in Koblar, S. (2015). *Zasnova prometnih površin v mestu Ljutomer*. Ljutomer: Občina Ljutomer.
- Mladenovič, L., Plevnik, A., Balant, M. in Ščetinin, V. (2015). *Načrt ureditve javnih površin: Ureditev stanovanjske soseske Juršovka kot območja prijaznega prometa*. Ljutomer: Občina Ljutomer.
- Občina Ljutomer. (2015). *Ureditev stanovanjske soseske Juršovka kot območje prijaznega prometa*. Pridobljeno na <http://www.obcinaljutomer.si/fotogalerija/ureditev-stanovanjske-soseske-jur-ovka-kot-obmo-je-prijaznega-prometa/3250>

PREVENTIVNO DELOVANJE ZA VARNOST V LOKALNI SKUPNOSTI – PROJEKT »AKADEMIJA DETEKTIVA FRANČEKA«

ROBERT KOSMAJER, UROŠ FELBAR IN LIDIJA NEMEC

Policija, Policijska postaja Ljutomer, Ljutomer, Slovenija

E-pošta: robert.kosmajer@policija.si, uros.felbar@policija.si, lidija.nemec@policija.si

Povzetek Pristopi k izvajanju preventivnih in drugih dejavnosti policije v skupnosti so lahko zelo različni. V veliki meri so odvisni od iznajdljivosti in samoiniciativnosti policista, ne glede na vlogo, ki jo ima v policiji. Ena najpogostejših metod dela v skupnostih je izvajanje preventivnih projektov. Reševanja problemov na področju kriminalitete, prometne varnosti, prepovedane droge, kršenja javnega reda se lotevamo v sodelovanju z lokalno skupnostjo tudi s pomočjo že odmevno tradicionalnega preventivnega projekta »Akademija detektiva Frančeka« (v nadaljevanju ADF). Cilj sodelovanja s skupnostjo je enoten – doseganje večje varnosti v okolju. Danes je pomembna vrednota življenja varnost. Zato je še kako pomembno, da policija sodeluje z lokalno skupnostjo, predvsem pa je pomembno delo policije predstaviti mlajši populaciji. Z miselnostjo o pozitivnem pomenu preventivnega delovanja policije je treba začeti že pri otrocih.

Ključne besede:

varnost v
lokalnih
skupnostih,
preventivni
projekt,
v skupnost
usmerjeno
policijsko
delo, policijska
dejavnost,
detektiv
Franček.

PREVENTIVE ACTION FOR ENSURING SAFETY AND SECURITY IN LOCAL COMMUNITY – PROJECT »ACADEMY OF DETECTIVE FRANČEK«

ROBERT KOSMAJER, UROŠ FELBAR & LIDIJA NEMEC

Police Station Ljutomer, Ljutomer, Slovenia.

E-mail: robert.kosmajer@policija.si, uros.felbar@policija.si, lidija.nemec@policija.si

Abstract Approaches to carrying out preventive and other community policing activities can be very different. They mostly depend on the police officer's ingenuity and self-initiative, no matter what role he holds in the police. One of the most common methods of working in communities is the implementation of prevention projects. To solve problems in the field of crime, traffic safety, illicit drugs, breaches of public order, we are working in cooperation with the local community with the help of the already resounding traditional prevention project »Academy of Detective Franček« (hereinafter ADF). The goal of cooperation with the community is the same – to achieve greater safety and security in the local environment. Today, safety presents an important value in life. Consequently, the police need to cooperate with the local community, and it is especially important to present the police's work to the younger population. It is necessary to develop a positive attitude toward the preventive action of the police among children.

Keywords:

safety and
security in
local
communities,
preventive
project,
community
policing,
policing,
detective
Franček.

1 Izvajanje preventivnih ukrepov na Policijski postaji Ljutomer

Policijska postaja Ljutomer leži v Prelekiji na severovzhodnem delu Slovenije. Zajema območja občin Ljutomer, Križevci pri Ljutomeru, Veržej ter Razkrižje. Policijska postaja ima tri vodje policijskih okolišev, ki izvajajo preventivne dejavnosti in partnersko sodelovanje z občani na posameznem okolišju, ki ga pokriva. Skupen namen vodij policijskih okolišev je zagotavljanje ugodnih varnostnih razmer. Problematike kriminalitete se ne da rešiti le z represivnim delom, veliko pozornosti je treba nameniti preventivnim projektom v sodelovanju z lokalno skupnostjo (Meško, 2001).

Meško (2001) je v probleme usmerjeno policijsko delo označil kot iskanje primernih rešitev pri vsaki specifični situaciji. Vsaka situacija zahteva kreativnost ter sodelovanje med različnimi akterji za določeno razrešitev problema.

Filozofija v skupnost usmerjenega policijskega dela temelji na sodelovanju in skupnem reševanju problemov v sodelovanju policistov in občanov v skupnostih (Meško, Pagon in Dobovšek, 2005). Pomembno je, da je filozofija oziroma miselnost prisotna pri vseh zaposlenih na vseh ravneh v policijski organizaciji, ker je to pogoj, ki omogoča uvajanje in izvajanje modernega policijskega pristopa, ki ga aktivno izvajajo vodje policijskih okolišev na svojem območju (Kogovšek, 2009).

2 Preventivni projekt ADF in njegovi začetki

Po letu 1992, ko so se policisti vodje varnostnih okolišev preimenovali v vodje policijskih okolišev, se je policija začela bolj ukvarjati tudi s področjem preventive. Med letoma 1995 in 1998 v času zimskih počitnic otrok so v Termah Banovci začeli izvajati animacije z otroki, ki so bili takrat na letovanju v termah. Prvi osnutki preventivne dejavnosti »detektiva Frančeka« segajo v leto 1999, ko je v takratnem projektu v skupnost usmerjeno delo vodja policijskega okoliša na Policijski postaji Ljutomer prvič sodeloval s Termami Banovci.

Zdaj že upokojeni policist Franc Flegerič pove, da je tedanji animator v kopaljšču v svoje animacije vključeval tudi stvari, s katerimi so se otroci učili, kako skrbeti za svojo varnost in varnost drugih. V tistem času je to pomenilo zgolj popestritev programa v času zimskih počitnic, ko se je ob kopaljšču pojavil policist ter predstavil

del svoje opreme in ne nazadnje tudi poklic. Ker se je v začetnih korakih partnerskega spremljevalca Term Banovci začel pojavljati vse večji interes po sodelovanju, saj je ne nazadnje ta oblika preventivnega delovanja med ljudmi pritegnila vse večjo pozornost ter tudi obiskanost, se je leta 2009 vodji policijskega okoliša Robertu Kosmajerju in vodji animacije Term Banovci Bojanu Lešerju porodila zamisel, da bi navedeno preventivno delovanje Policije v času zimskih počitnic nekoliko nadgradili, ji dali namen in pomen ter seveda svoje ime. Tako je istega leta nastala preventivna dejavnost z imenom Akademija detektiva Frančeka, v skrajšani obliki pa ADF.

Več akterjev je zastavilo vprašanje, zakaj ravno ime »Franček«. Odgovor je bil popolnoma preprost. Zаметke oziroma temelje zdajšnjega projekta je hote ali nehoote ustvaril takratni vodja policijskega okoliša Franc Flegerič, ki je bil širši javnosti bolj znan kot »Franček«. In ne nazadnje v Prlekiji, kjer so Terme Banovci, je eno najbolj pogostih moških imen prav Franc (ljubkovalno Franček). Tako sta besedna zveza Akademija detektiva Frančeka ter s tem povezan preventivni projekt postala prepoznavna v pomurskem prostoru. Za policiste, ki so aktivno sodelovali v tem preventivnem projektu, pa to ni bilo dovolj. Hoteli so, da za dogajanje izve celotna Slovenija in širše.

Da bi lahko uresničili svoje ideje, smo tako policisti Policijske postaje Ljutomer v sodelovanju z zaposlenimi v Termah Banovci, začeli globalne priprave s konkretnimi vsebinskimi temami. Hoteli smo namreč, da se ciljna skupina, kot je bila od začetka zastavljena, nenehno širi ter daje temu svojo noto in sporočilo. Kot je bilo že v uvodu omenjeno, so bili v začetku projekta v izvedbo vključeni otroci, ki so letovali v Termah Banovci, in njihovi starši, v zadnjih nekaj letih ni več tako. Preventivna dejavnost ADF je dobila nov zagon ter predvsem tudi medijsko podporo. Začela se je oglaševati po sredstvih javnega obveščanja (lokalni radio, spletni portali). Čez leta delovanja pa so se v samih scenarijih pojavile določene poučne teme, ki so pritegnile pozornost tudi večjih televizijskih hiš. Ker pa kljub zdajšnji digitalizaciji le ni vse tako samodejno in samoumevno, nismo pozabili na pristne človeške odnose in smo k sodelovanju povabili prav vse okoliške osnovne šole na območju Ljutomera.

Animator Term Banovci Bojan Lešer je povedal, da je vizija preventivnega projekta ADF otrokom približati policiste in njihovo delo ter jim skozi zgodbo svetovati, kako se obnašati v določeni situaciji. Vizija tega projekta tudi danes temelji na tem, le da ni osredotočena samo na otroke, ampak na širšo javnost. Pomembno je pokazati ljudem, da policija ni samo represivni organ.

2.1 Vsebina preventivnega projekta ADF

Vsako leto je bila vsebina preventivnega projekta ADF različna. Vedno je bila druga tematika. Animator je začel scenarij projekta pisati že v decembru. Priprave so se v sodelovanju z vodjem policijskega okoliša začele dejavno izvajati. Potrebno je veliko organizacijskega dela tako zaposlenih v Termalnem kopališču kot tudi policistov, ki sodelujejo v tem dogodku. Vse je odvisno od tematike, ki se bo v dani situaciji odvijala. Bančni rop, ponarejen denar, terorizem, tatvina, ekološka kriminaliteta, varna raba interneta, kršitve cestnoprometnih predpisov je le nekaj naštetih tem, ki so jih na ADF raziskovali otroci. Teme dogajanj smo več ali manj črpali iz preventivnega projekta »Policist Leon svetuje« ter prilagajali dogajanja, saj je navedeni projekt na območju Policijske postaje Ljutomer med šolarji zelo utečen. Dejavnosti potekajo vse dni v času šolskih zimskih počitnic in v teh dneh otroci raziskujejo nastali problem. Glavni akter, ki na zabaven in humorističen način vodi celotno akademijo, je »detektiv Franček«. Ko ne zmorejo več sami, oziroma potrebujejo strokovno pomoč, pokličejo policiste. Tako se zgodi glavni del dogajanja, v katerega je vpeta celotna lokalna skupnost.

Ker pa tudi policisti Policijske postaje Ljutomer nismo strokovnjaki na vseh področjih, k sodelovanju povabimo druge specializirane enote. Tako na primer policisti s Policijske postaje za izravnalne ukrepe Murska Sobota s svojimi izkušnjami ter prepoznavnim »Šengen busom« prikazujejo, kako se odkrivajo ponarejeni dokumenti, policisti Postaje prometne policije Murska Sobota se predstavijo z merilcema hitrosti »provido« in »multaradarjem« ter udeležence ozaveščajo o pomenu upoštevanja prometnih predpisov s posebnim poudarkom na prekoračitvi hitrosti ter vožnji pod vplivom alkohola. Nobena akcija pa ne mine brez prisotnosti policistov vodnikov službenih psov iz Enote vodnikov službenih psov Murska Sobota, ki na svojevrsten način prikažejo uporabo službenih psov v različnih situacijah. Obenem pa je predstavljen način, kakšno vlogo imajo službeni psi v Policiji in ne nazadnje, skrb in ljubezen policistov do živali nasploh. V veliko čast si

štejejo dosežek, da je v preventivni dejavnosti sodelovala tudi specialna enota z borbenim oklepnim vozilom, kar je med udeleženci povzročilo val navdušenja (sliki 1 in 2).

Slika 1: Prikaz reševanja pri prometni nesreči, sodelovanje z gasilci

Vir: Policijska postaja Ljutomer, 2020.

Velja pa omeniti, da se dogodka udeležijo tudi druge službe (ekipa nujne pomoči iz Zdravstvenega doma Ljutomer, več ekip gasilcev iz Prostovoljnega gasilskega društva Ljutomer, vojaki Slovenske vojske, ki s svojo prisotnostjo ter specialnim delovanjem prikažejo svoje delo ter, kar je pomembno, sodelovanje s Policijo.

Slika 2: Preizkus »alko« očal
Vir: Policijska postaja Ljutomer, 2019.

Na ADF se vsako leto zbere več udeležencev. Zadnja leta beležimo v teh dneh med 300 in 400 otrok ter drugih sodelujočih občanov (sliki 3 in 4).

Slika 3: Prikaz prijetja teroristov
https://www.prlekija-on.net/uploaded/akademija-detektiva-franceka_23938470918.jpg.

Slika 4: Maskota Pika na obisku na ADF

Vir: Terme Banovci, 2020.

2.2 Mnenje javnosti

Odzivi na preventivni dogodek ADF so zelo pozitivni. Vprašali smo ravnatelje in učitelje Osnovne šole Križevci, Osnovne šole Veržej, Osnovne šole Cezanjevci, starše ter ljudi, ki so imeli priložnost sodelovati v preventivni dejavnosti ADF. Vsi menijo, da je takšno delo policije in drugih organov dobrodošlo, saj lahko svoje delo realistično predstavijo. Tudi otroci so navdušeni nad tovrstnim dogajanjem in tako želijo vsi postati policisti. Med izvajanjem ADF so k nam prihajali tudi tisti, ki so imeli slabo izkušnjo s policisti po celotni Sloveniji, a jih je naš prikaz dela pozitivno presenetil in na ta način ustvaril pozitivno mnenje. Zadovoljstvo ljudi nad delom policije je dodatna motivacija policista, predvsem vodje policijskega okoliša, da s svojim delom, predvsem preventivnim, uresniči cilj, tj. ustvariti pozitivno mnenje ljudi.

3 Zaključek

V skupnost usmerjeno policijsko delo je v slovenski policiji ena temeljnih prioriteta in tega se zaveda tudi komandir Policijske postaje Ljutomer Roman Zver. S tega vidika je pomembno, da ohranjamo tak način dela in se s preventivno dejavnostjo vračamo k ljudem. Dobro sodelovanje z lokalno skupnostjo pomeni tudi reševanje problemov v okolju na dolgi rok, kar pripomore do večje varnosti v skupnosti. Cilj vodje policijskih okolišev je, da ljudje sprejmejo mišljenje, da je dobro sodelovanje s policijo bistvo za razrešitev problemov v skupnosti. K temu pa mora stremeti celotni sistem policije in ne samo posamezno območje. Policisti Policijske postaje Ljutomer se tega zavedamo, da se lahko s kakovostnim sodelovanjem v preventivnih dejavnostih približamo ljudem. Ker je preventivna akcija ADF dobro sprejeta med ljudmi in že skoraj prepoznavna povesod, želimo v tej meri tudi nadaljevati.

Literatura

- Kogovšek, A. (2009). Predstavitev v skupnost usmerjenega policijskega dela v svetu in v Sloveniji. V *Varstvoslovje: med teorijo in prakso*. Pridobljeno na <https://dk.um.si/Dokument.php?id=40173>
- Meško, G. (2001). V skupnost usmerjeno policijsko delo – izziv za slovensko policijo?. *Teorija in praksa*, 2(38), 272–289.
- Meško, G., Pagon, M. in Dobovšek, B. (ur.) (2005). *Izživni sodobnega varstvoslovja* (1. izd.). Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Policijska postaja Ljutomer. (2019). *Preizkus »alko« očal*. Ljutomer: Policijska postaja Ljutomer.
- Policijska postaja Ljutomer. (2020). *Priказ reševanja pri prometni nesreči, sodelovanje z gasilci*. Ljutomer: Policijska postaja Ljutomer.
- Terme Banovci. (2020). *Maskota Pika na obisku na ADF*. Veržej: Terme Banovci.

NEZAKONITI PREHODI DRŽAVNE MEJE NA OBMOČJU POLICIJSKE UPRAVE MURSKA SOBOTA

KATJA EMAN¹, DAMIR IVANČIČ² IN DEJAN BAGARI²

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: katja.eman@fvv.uni-mb.si

² Policijska uprava Murska Sobota, Murska Sobota, Slovenija.

E-pošta: damir.ivancic@policija.si, dejan.bagari@policija.si

Povzetek Slovenija se zaradi nezakonitih migracij v letih 2019 in 2020 ponovno sooča z varnostnimi izzivi. Policija je praviloma prva, ki pride v stik z migranti, zato opravlja pomembno delo z vidika zagotavljanja notranje stabilnosti in varnosti v državi. V prispevku smo analizirali statistične podatke o nezakonitih prehodih državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota v obdobju 2010–2020 ter jih izrisali na zemljevidu Pomurja. Identificirali smo posamezna kriminalna žarišča, ki so za migrante zanimiva predvsem zaradi lahkotnosti prehoda preko zelene meje. Poleg okrepljenega nadzora in varovanja meje morajo policijski šefi reševati še probleme kadrovske podhranjenosti ter tako izpeljati vse (dolgotrajne) postopke, vezane na obravnavo tujcev. Za uspešno odzivanje na omenjeno problematiko je poleg povečanja nadzora meje nujno potrebna uporaba sodobnih naprav za odkrivanje ilegalnih migracij, še posebej v nočnem času. Prav tako policisti ne smejo pozabiti na lokalno prebivalstvo in težave, s katerimi se včasih soočajo zaradi ilegalnih migracij.

Ključne besede:

nezakoniti
prehodi
državne
meje,
ilegalni
migranti,
Policijska
uprava
Murska
Sobota,
policijska
dejavnost,
varnost v
lokalnih
skupnostih.

ILLEGAL BORDER CROSSINGS IN THE AREA OF THE POLICE DIRECTORATE MURSKA SOBOTA

KATJA EMAN¹, DAMIR IVANČIČ² & DEJAN BAGARI²

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.

E-mail: katja.eman@fvv.uni-mb.si

² Police Directorate Murska Sobota, Murska Sobota, Slovenia.

E-mail: damir.ivancic@policija.si, dejan.bagari@policija.si

Abstract Slovenia is again facing security challenges due to illegal migration in 2019 and 2020. The police are usually the first that come into contact with illegal migrants, so they are doing vital work to ensure internal stability and security in the country. This paper analysed statistical data on illegal border crossings in the Police Directorate Murska Sobota area in 2010–2020. We mapped them on the Pomurje region map and identified hotspots that are interesting for migrants, mainly due to the ease of crossing the green border. In addition to enhanced state border control and protection, police chiefs must solve staff shortages and carry out all (lengthy) procedures related to foreigners' treatment. To successfully respond to the raised issue, we also propose the increased use of modern night-vision devices. Local police should not forget about rural communities' residents and their problems due to illegal migration.

Keywords:

illegal crossing of the state border, illegal migrants, Police Directorate Murska Sobota, policing, safety and security in local communities.

1 Uvod

Državna meja ima v pravu posebno mesto, saj jo opredeljujemo kot rezultat politične odločitve, ki je dejansko tudi označena z mejnimi kamni in mejnimi prehodi ter (vedno bolj) pogosto tudi z različnimi fizičnimi ovirami (npr. zidovi, ograjami iz bodeče žice ipd.). Države so pravno uredile načine in pogoje prehajanja državnih meja, zato vsako neizpolnjevanje teh pogojev razumemo kot kršitev, opredeljeno v 308. členu Kazenskega zakonika,¹ imenovanem Prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države. Podrobneje je področje urejeno z Zakonom o nadzoru državne meje² in Zakonom o tujcih³. Najpogosteje govorimo o nezakonitem, ilegalnem ali nedovoljenem prehodu državne meje, osebe pa imenujemo ilegalni migranti.

Ilegalni migranti so osebe, ki želijo nezakonito prestopiti državno mejo, pri čemer lahko uporabijo tudi ponarejeni (ali tuj) osebni dokument ali potni list, ponarejen vizum, delovno dovoljenje ali dovoljenje za bivanje. Batis (1999) opozarja, da so z nezakonitimi prehodi državne meje pogosto povezane tudi druge oblike kriminalitete, kot so tatvine osebnih vozil in motornih koles, lahko tudi tatvine hrane, pijače in gotovine. Slednje je lahko zelo moteče oziroma vznemirjujoče za prebivalce (obmejnih) lokalnih skupnosti na območju nezakonitih prehodov državne meje ali na območju migracijskih poti preko slovenskega ozemlja. Prav tako so z nezakonitimi prehodi državne meje povezane organizirane oblike kriminalitete, kjer izstopata trgovina z ljudmi in tihotapljenje migrantov.

Mejni nadzor je zelo pomemben dejavnik pri upravljanju in obvladovanju nezakonitih prehodov meje, pri čemer sta učinkovanje in delovanje meja spremenljiva. Republika Slovenija je od decembra 2007 del schengenskega prostora,⁴ kar je vodilo do odprave notranjega mejnega nadzora na mejnih prehodih med državami članicami ter prenos tega nadzora v drugačnih oblikah na celotno območje vsake članice. Razlog za to je bila bojazen pred neželenimi posledicami (tj. ilegalne migracije), do katerih je v večjem obsegu tudi prišlo z velikim migracijskim valom in begunsko krizo v drugi polovici leta 2015. Slabost izvajanja nadzora na schengenski

¹ Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1-UPB4), Uradni list RS, št. 50/2012.

² Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM-2), Uradni list RS, št. 35/2010.

³ Zakon o tujcih (ZTuj-2), Uradni list RS, št. 50/2011.

⁴ Schengenski prostor je območje, kjer je odpravljen nadzor na notranjih mejah med schengenskimi državami z namenom odprave dolgotrajnih kontrol in vrst na mejnih prehodih, kar učinkovito prispeva k dejansko prostemu pretoku blaga, storitev, kapitala in ljudi (Mozetič, 2009).

zunANJI meji v Grčiji (in Italiji) je vodilo do ponovne vzpostavitve rednega celovitega nadzora prehodov državne meje v vseh državah članicah EU oz. državah Evrope.

Policija je najpogosteje prva, ki pride v stik z ilegalnimi migranti. Policisti ob tovrstnih situacijah ukrepajo v skladu z Zakonom o nalogah in pooblastilih policije,⁵ kjer jim 57. člen daje pooblastila, da tujca privedejo v prostore policije in naprej ukrepajo (npr. pozovejo, naj se vrne v prvotno državo, uredijo vse, kar zahteva zaprosilo za mednarodno zaščito oz. azil itd.).

Navkljub poostrenemu mejnemu nadzoru ilegalni migranti še vedno najdejo načine za vstop v državo, zato se je tovrstni nadzor že leta 2007 razširil v notranjost države, kar je v skladu s Konvencijo o izvajanju schengenskega sporazuma.⁶ Pri tem je treba priznati, da se Evropska unija že ves čas sooča z nezakonitimi migracijami, zaradi česar je migracijska politika ves čas postajala vedno bolj restriktivna – vse do popolnega zaprtja mej ob prvem velikem migracijskem valu leta 2015/2016. Slovenija je kot članica Unije najprej začela izvajati ukrepe za preprečevanje nezakonitih migracij, sledil je še strožji nadzor državne meje ter izvajanje operativnih ukrepov znotraj države.

Evropa je imigracijska celina,⁷ na same migracije pa zelo vplivajo dejavniki globalizacije, mednacionalne, politične in (socio)ekonomske spremembe ter tudi okoljske krize in pomanjkanje. Vzroki in posledice migracij se spreminjajo, o čemer pričata prvi migracijski val leta 2015/2016 ter drugi migracijski val, ki ga spremljamo v obdobju 2019/2020, a so ga zaprtja mej in epidemija zaradi virusa SARS-CoV-2 nekoliko zaustavili oziroma upočasnili.

⁵ Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol), Uradni list RS, št. 15/2013.

⁶ Konvencija o izvajanju schengenskega sporazuma, Uradni list EU, št. 239/2000.

⁷ Ilegalni migranti v Evropo prihajajo iz štirih smeri (Eka Cinac, 2003): 1) iz Maroka preko Gibraltarske ožine v Španijo in Portugalsko; 2) iz lavantinske sredozemske obale preko Turčije, Grčije po Balkanski tihotapski poti čez Slovenijo na sever in preko Albanije v južno Italijo; 3) iz Rusije in Ukrajine, preko Poljske v Nemčijo; in 4) iz Armenije proti Istanbulu ob tem pa po kopnem čez severni Balkan ali po morski poti v Grčijo in čez Balkanski polotok (države nekdanje Jugoslavije) v Italijo in Avstrijo.

2 Nezakoniti prehodi državne meje in policijska dejavnost

Policija je subjekt sistema notranje varnosti, ki z uresničevanjem svojih nalog prispeva k notranji stabilnosti in varnosti v državi.⁸ Ena od temeljnih nalog policije je nadzor državne meje.⁹ Za nadzor državne meje skrbi sektor mejne policije, ki se deli na operativni oddelek, oddelek za upravljanje meja in specializirano enoto za nadzor državne meje.

Državna meja je varovana z namenom, da se zavarujeta zdravje in življenje ljudi, preprečijo in odkrivajo kazniva dejanja ter prekrški, odkrivajo storilci le-teh, preprečijo nezakonite migracije in odkrijejo druge nevarnosti, povezane z javno varnostjo in redom.¹⁰ Tako Policija pri nadzoru državne meje opravlja naloge na področju varnosti državne meje ter ilegalnih migracij in tujcev (tj. organizacija in nadzor prehodov čez državno mejo, naloge na področju kaznivih dejanj in prekrškov ter preprečevanje ilegalnih migracij) ter skrbi za korektno izpolnjevanje schengenskih pravil o varovanju državne meje (Policija, n. d.).

2.1 Ukrepi policije v primeru nezakonitega prehoda državne meje

Slovenija svojo politiko na področju preprečevanja ilegalnih migracij uresničuje v skladu s standardi in usmeritvami Evropske unije in Organizacije združenih narodov. Tako izvaja nadzor na mejnih prehodih in izravnalne ukrepe znotraj države, preprečuje nezakonito prebivanje migrantov v državi, spodbuja sodelovanje s sosednjimi državami ter spremlja in izmenjuje statistične podatke in analize tveganja o nezakonitih migracijah in čezmejni kriminaliteti. Posebna pozornost je usmerjena v izmenjavo operativnih podatkov s policijami držav Jugovzhodne Evrope, od koder nezakonite migracije potekajo.¹¹

Policisti imajo kot prvi, ki pridejo v stik z ilegalnimi migranti, pomembno vlogo pri začetni obravnavi odkritih oseb, njihovem morebitnem vračanju v sosednje države ali njihovi nastanitvi. Ni treba poudariti, da policisti postopke izvajajo strokovno in zakonito, pri čemer je spoštovanje človekovih pravic na prvem mestu. Nadaljnji

⁸ Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol), Uradni list RS, št. 15/2013.

⁹ Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol), Uradni list RS, št. 15/2013.

¹⁰ Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM-2), Uradni list RS, št. 35/2010.

¹¹ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2), Uradni list RS, št. 59/2019.

postopki policije, vezani na ilegalne migracije, se razlikujejo glede na to, ali oseba zaprosi za mednarodno zaščito ali ne (Policija, n. d.):

- Prosilci za mednarodno zaščito oz. azil se nastanijo v Azilnem domu, zagotovi se jim tolmača, materialno oskrbo, brezplačno pravno pomoč, nujno zdravljenje, izobraževanje dostop do trga dela, humanitarne pomoči in žepnina. Strokovne službe Ministrstva za notranje zadeve nato po predpisanem postopku odločajo o prošnji.
- Osebe, ki so nezakonito vstopile v Slovenijo in ne zaprosijo za mednarodno zaščito, mora država (policija v njenem imenu) v skladu z zakonodajo v najkrajšem možnem času vrniti v državo, iz katere so prišli.¹²
- Če vrnitev v sosednjo državo ni možna, se tujcu pod določenimi pogoji po Zakonu o tujcih¹³ dovoli zadrževanje na območju Slovenije za dobo 6 mesecev, ki se lahko podaljša. Oseba se nastani v Centru za tujce (velja ukrep omejitve gibanja) in izvede se dublinski postopek.¹⁴
- Nekoliko drugačen je postopek obravnave mladoletne osebe, ki nima spremstva staršev ali zakonitega zastopnika, saj se takšna oseba ne sme odstraniti v matično državo, dokler ji tam ni zagotovljen sprejem. Prav tako se je treba prepričati, da bo mladoletna oseba vrnjena k družini ali skrbnikom. Policija mora pred odstranitvijo obvestiti center za socialno delo, ta pa ji določi skrbnika za poseben primer. Šele ko ta skrbnik po natančni presoji meni, da je za mladoletnega tujca najboljše, da zapusti Slovenijo in se vrne v matično državo, se zanj uredi vrnitev v matično državo.

Omeniti moramo tudi delo policijskih postaj za izravnalne ukrepe, ki delujejo tudi na področju obravnave tujcev in obmejnih incidentov. Policisti izvajajo izravnalne ukrepe, kamor spadajo pregled listin, preverjanje oseb, kontrola oseb, prevoznih sredstev in stvari zoper osebe, ki so nedovoljeno vstopile na ozemlje Republike Slovenije. Prav tako policisti teh postaj preverjajo zakonitost bivanja v Sloveniji.

¹² Časovni okvir za Madžarsko je 48 ur in za Hrvaško 72 ur, pri čemer je dogovorjeno tudi mesto predaje sosednjim organom.

¹³ Zakon o tujcih (ZTuj-2), Uradni list RS, št. 50/2011.

¹⁴ Osebi se vzamejo prstni odtisi in se preverijo v Centralnem sistemu Eurodac. V primerih, ko se ugotovi, da je oseba že zaprosila za zaščito v drugi državi, jo vrnejo v to državo članico EU.

2.2 Ilegalne migracije v Republiki Sloveniji

Slovenija je (na srečo) za večino ilegalnih migrantov zgolj tranzitna država. Leži na t. i. Balkanski tihotapski poti,¹⁵ ki se uporablja tudi za trgovino z ljudmi in tihotapljenje migrantov. Preko Slovenije državljani tujih držav poskušajo na nedovoljen način vstopiti v severne države Evrope. Slovenija je izjemoma ciljna država zgolj za posamezne migrante iz držav nekdanje Jugoslavije, drugi pa pot nadaljujejo v Avstrijo (od tam v Nemčijo ali Švico in dalje na sever) in v Italijo (od tam v Francijo in Španijo). V Sloveniji ilegalni migranti prihajajo iz smeri Budimpešte in Zagreba. Ilegalni migranti prehajajo zeleno mejo peš, posamično ali v organiziranih skupinah. Državne meje prehajajo v bližini prvotnih mejnih prehodov (npr. Lenti in Dolga vas iz Madžarske, Obrežje, Čakovec in Dragonja iz Hrvaške), preko gozdov, po ravnih in strmih pobočjih ali čez težje prehodne terene, tudi reke. Pogosti so tudi primeri, kjer sodelujejo organizirane kriminalne skupine vodičev, ki migrante s prevoznimi sredstvi pripeljejo v bližino meje in jim pokažejo, kje najlažje prečkajo mejo. Ilegalni prehodi mej so najpogostejši v večernem in nočnem času. Razlika, ki jo opazamo pri organiziranih kriminalnih prevozih migrantov preko meje med prvim in drugim migrantskim valom, je ta, da so bili v prvem obdobju (2015–2016) tihotapci migrantov večinoma domačini iz obmejnega območja, v drugem obdobju (2019–2020) pa je večina storilcev tujcev (npr. Srbi, Bosanci, Albanci itd.).

2.3 Migracijski val in begunska kriza v Republiki Sloveniji

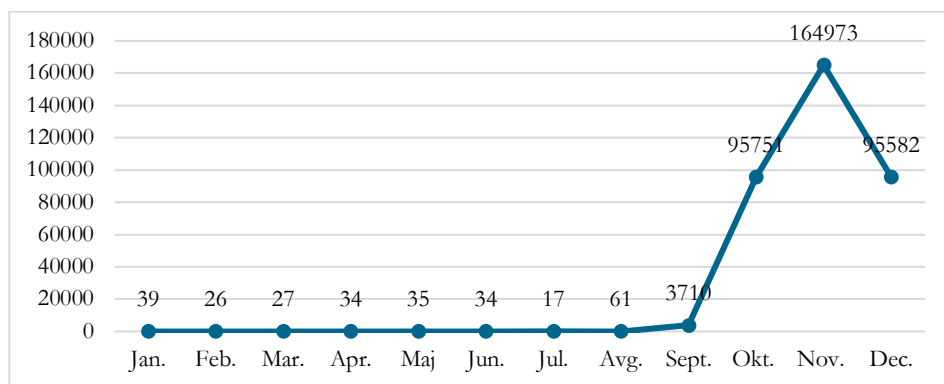
Leto 2015 je Evropi prineslo popolni preobrat na področju migracij in migracijske politike. Avgusta 2015 je bilo v Turčiji že 2,5 milijona in v Grčiji 1,5 milijona 'beguncev' z Bližnjega vzhoda. Odprtje grško-makedonske meje jim je ponudilo prosto pot v Evropo in zagon tihotapskega posla. Balkanska pot v Evropo, na kateri je tudi Slovenija, je bila za migrante najbolj varna, najcenejša in najhitrejša.

Septembra 2015 je prvi večji val migrantov dosegel Slovenijo. Po zaustavitvi železniškega in avtobusnega prometa med Slovenijo in Hrvaško so migranti in begunci pot nadaljevali peš, saj večina od njih ni zaprosila za mednarodno zaščito, ampak je želela naprej v Nemčijo in dlje na sever. Drugi večji val je Slovenijo doletel

¹⁵ Balkanska tihotapska pot se začne v Turčiji in se nato odcepi na Bolgarijo in Grčijo, od koder migranti po različnih poteh potujejo na sever stare celine.

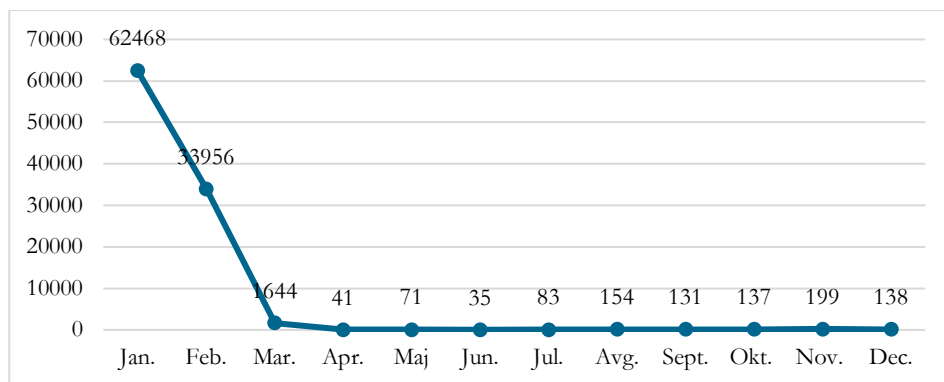
od oktobra 2015 do aprila 2016, ker je Madžarska postavila ograje na svoji južni meji ter zaprla mejo s Hrvaško, kar je migrante preusmerilo v Slovenijo (Meško, Hacin, Pirnat in Eman, 2018).

Slovenijo je v prvem migracijskem valu prečkalo skoraj pol milijona beguncev in migrantov, v povprečju 8.000–9.000 na dan, kar je razvidno s slik 1 in 2. Večina jih je izvirala iz Sirije, Afganistana, Iraka, Eritreje in Kosova. Med pribežniki je bila večina moških (72 %), precej manj pa žensk (13 %) in otrok (13 %) (Meško et al., 2018).

Slika 1: Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije po mesecih v letu 2015

Vir: Policija, n. d.

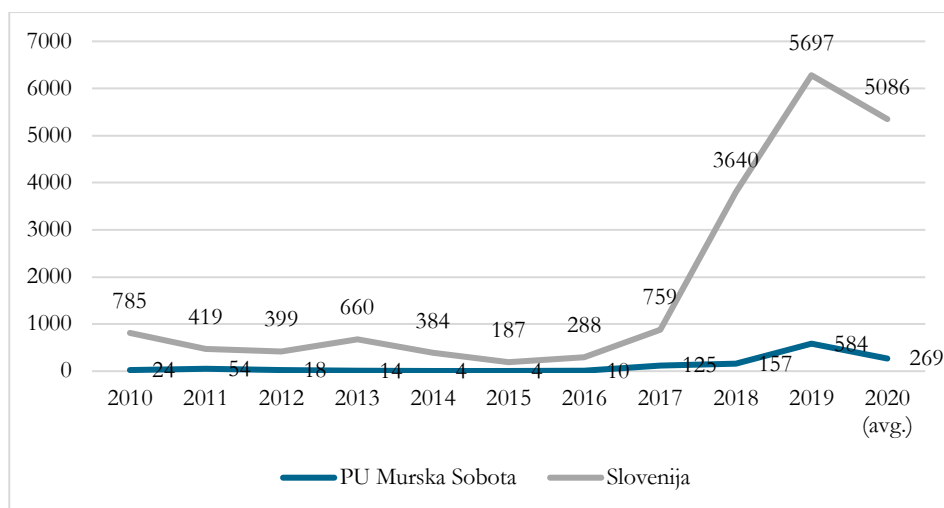

Slika 2: Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije po mesecih v letu 2016

Vir: Policija, n. d.

3 Ilegalne migracije na območju Policijske uprave Murska Sobota

Območje Policijske uprave Murska Sobota se razprostira na severovzhodnem delu Slovenije in obsega tri meddržavne meje: na severu z Avstrijo, na vzhodu z Madžarsko in na jugu s Hrvaško. Na območju, ki meri 1.337 km², v 27 občinah oziroma 346 naseljih prebiva 121.824 prebivalcev. Na lokalni ravni v okviru Policijske uprave Murska Sobota deluje pet območnih in tri področne policijske postaje (PP). Sedeži območnih PP so v Murski Soboti, Lendavi, Gornji Radgoni, Ljutomeru in Gornjih Petrovcih. Področne PP na območju Policijske uprave Murska Sobota so Postaja prometne policije Murska Sobota, PP za izravnalne ukrepe Murska Sobota in Postaja mejne policije Petišovci (Eman, Ivančič in Bagari, 2019). Z vidika migrantske problematike je najbolj obremenjena južna meja s Hrvaško ter posledično PP Lendava in PP Ljutomer, ki pokrivata to območje.

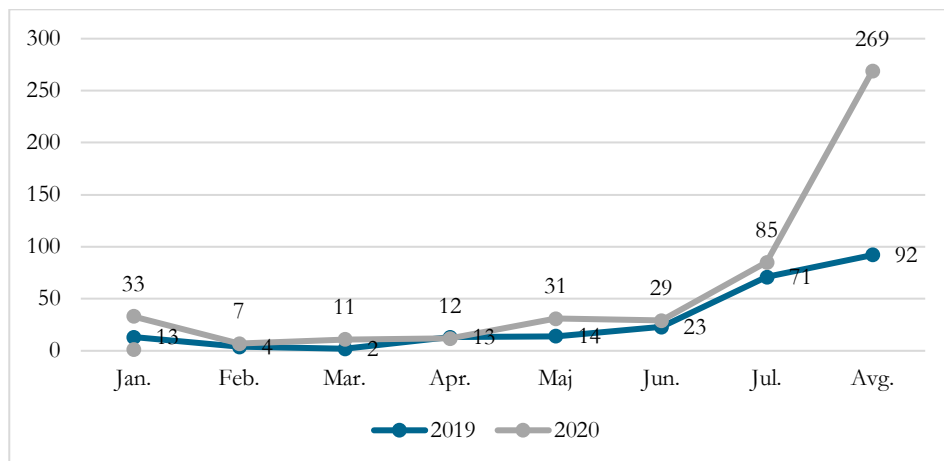

Slika 3: Nezakoniti prehodi državne meje na območju celotne Slovenije in na območju Policijske uprave Murska Sobota v obdobju 2010–2020 (januar–avgust)

Vir: Policijska uprava Murska Sobota, 2020.

Slika 3 prikazuje primerjavo med številom obravnavanih nezakonitih prehodov državne meje na območju celotne Slovenije in območju Policijske uprave Murska Sobota. Na slikah 3 in 4 je viden izrazit porast v letih 2019 in 2020. Podrobnejša analiza zbranih podatkov po mesecih nam pokaže strmo naraščanje števila

nezakonitih prehodov državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota v juliju in avgustu (slika 4).

Slika 4: Nezakoniti prehodi državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota v obdobju januar–avgust v letih 2019 in 2020

Vir: Policijska uprava Murska Sobota, 2020.

Tabela 1: Državljanstvo oseb, obravnavanih zaradi nedovoljenega prehoda državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota v obdobju 2010–2019

Državljanstvo	Število kršitev									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Alžirija								3	8	141
Irak								1	10	100
Turčija		5	12	4				33	27	51
Sirija				2				2		49
Iran							7	10	9	43
Bangladeš								4	3	35
Maroko	1								1	33
Palestina										21
Pakistan		11						13	75	19
Libija										17
Druge države		38	6	8	4	4	3	59	24	75
SKUPAJ	24	54	18	14	4	4	10	125	157	584

Vir: Policijska uprava Murska Sobota, 2020.

* Druge države so Egipt, Somalija idr.

Pregled izvora obravnavanih ilegalnih migrantov na območju PU Murska Sobota od leta 2010 do leta 2019 nam razkrije, da se je v primerjavi s prvim valom migrantov v obdobju 2015/2016 število izvornih držav povečalo. V prvem valu so prevladovali migranti iz Sirije, Afganistana in Iraka, v drugem migrantskem valu pa so se jim pridružili še migranti iz Alžirije, Turčije, Irana, Bangladeša, Maroka, Palestine, Libije in Somalije (tabela 1).

PP Lendava in PP Ljutomer zaradi svoje obmejne lege na območju Policijske uprave Murska Sobota obravnavata največ nezakonitih prehodov državne meje. Tako je na območju PP Ljutomer število obravnavanih kršitev s 67 kršitev v letu 2017, narastlo na 84 kršitev v letu 2018 ter 529 obravnavanih kršitev nezakonitega prehoda državne meje v letu 2019. Podoben trend beležijo tudi v 2020.

Z uporabo geografskih informacijskih sistemov smo izrisali žarišča, povezana z nezakonitimi migracijami na območju PP Ljutomer. S slike 5, ki prikazuje kaznivo dejanje po 308. členu Kazenskega zakonika,¹⁶ (prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države – označeno z rdečimi trikotniki), je razvidno, da je najbolj obremenjeno območje občine Razkrižje, izstopajo kraji Gibina, Šafersko, Veščica, Globoka, Presika in Kamensčak. Gre za kraje, ki so na pretežno ravnem, a z gozdovi pokritem terenu, ki za migrante predstavlja idealne pogoje za prehod meje. Prav tako je na karti razvidno, da policija kar nekaj migrantov ujame v notranjosti Slovenije, na glavnih cestah (Odranci-Beltinici, Melinci-Dokležovje ipd.). Rumeni krogi na zemljevidu predstavljajo druga kazniva dejanja, ki jih pogosto storijo ilegalni migranti, kot so preprečitev uradnega dejanja, premoženjski delikti ipd.

PP Ljutomer je v zadnjem obdobju izredno obremenjena zaradi porasta števila nezakonitih prehodov državne meje. Majhno število policistov in porast nezakonitih prehodov, na katere so vezani večurni postopki obravnave ilegalnih migrantov, vplivata na druga področja dela policistov na tem območju (manj v skupnost usmerjene policijske dejavnosti, ker so policisti prerazporejeni na obmejno območje itd.). Eno od izstopajočih žarišč predstavlja območje občine Razkrižje, kamor bi veljalo usmeriti še več policijskih patrolj in organizirati dodaten nadzor terena. Slednje bi pozitivno vplivalo tudi na počutje prebivalcev na tem območju, ki presenečeni migrante videvajo ob svojih vsakdanjih opravilih na kmetijah, poljih ali

¹⁶ Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1-UPB4), Uradni list RS, št. 50/2012.

dnevnih opravilih. Na srečo na tem območju (še) ni prišlo do hujšega incidenta med migranti in občani, kot smo lahko spremljali ponekod drugje po Sloveniji (ugrabitev starejšega moškega in tatvina njegovega motornega vozila v Beli krajini), ampak ostaja zgolj pri premoženjskih delikatih (tatvine hrane, koles ipd.).

Slika 5: Prikaz lokacij in žarišč nezakonitih prehodov državne meje in z njimi povezanih kršitev na območju PP Ljutomer

Vir: Policijska uprava Murska Sobota, 2020.

4 Zaključek

Slovenija se zaradi nezakonitih migracij v letih 2019 in 2020 ponovno sooča z varnostnim izzivom. Poleg okrepljenega nadzora in varovanja državne meje morajo policijski šefi na obmejnih območjih dodatno reševati še probleme kadrovske podhranjenosti v policijskih vrstah ter izpeljati vse postopke, vezane na obravnavo tujcev. Pri tem pa ne smejo in ne morejo zanemariti druga področja policijskega dela in poslanstva. Čeprav Slovenija za ilegalne migrante tudi v drugem migrantskem valu ostaja tranzitna država, se na Policijski upravi Murska Sobota soočajo s težavami razporeditve zadostnega števila policistov na obremenjena obmejna območja in

istočasnega izvajanja vseh drugih policijskih nalog za zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih. Analiza prostorske gostitve kaznivih dejanj nezakonitega prehoda državne meje je razkrila več mikro žarišč na območju občine Razkrižje, kjer je poleg dodatnega in pogostejšega nadzora meje in prisotnosti policijskih enot za učinkovito delo nujno potrebna uporaba sodobne tehnične opreme za odkrivanje ilegalnih migracij, še posebej v nočnem času. Lokalni policisti se morajo zavedati tudi stisk (npr. strahu), s katerimi se soočajo prebivalci lokalnih skupnosti, ki so na trenutnih migrantskih poteh.

Problem ilegalnih migracij je poleg ukrepov na lokalni ravni treba reševati tudi na (med)državni in evropski ravni, kjer je izredno pomembno sodelovanje držav članic EU. Prišel je tudi čas, da se začnemo soočati z razlogi za ilegalne migracije in jih poskušati reševati v izvornih državah ter tako vsaj malo omejiti imigracijske težnje po Evropi.

Literatura

- Batis, R. (1999). Migracijski pritiski na Slovenijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(3), 202–214.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2019). Pojavne oblike kriminalitete in posebnosti policijskega dela v ruralnih predelih Pomurja. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: Konferenčni zbornik* (str. 97–107). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Meško, G., Hacin, R., Pirnat, U. in Eman, K. (2018). Migration issues in Slovenia: beyond the rhetoric of university-level criminology and crime prevention education for sustainable development. V H. Kury in S. Redo (ur.), *Refugees and migrants in law and policy: challenges and opportunities for global civic education* (str. 495–527). Cham: Springer.
- Policija. (n. d.). *Sektor mejne policije*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/organiziranost/generalna-policijska-uprava/uprava-uniformirane-policije/sektor-mejne-policije>
- Policijska uprava Murska Sobota. (2020). *Nezakoniti prebodi državne meje na območju PU Murska Sobota*. Murska Sobota: PU Murska Sobota.

PROBLEMATIKA UPRAVLJANJA GOSPODARSKIH DRUŽB V VEČINSKI LASTI LOKALNIH SKUPNOSTI

BOJAN DOBOVŠEK¹ IN PETER PREMRL²

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si

² Računsko sodišče Republike Slovenije, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: peter.premrl@rs-rs.si

Povzetek Kršitve v zvezi z razpolaganjem s stvarnim premoženjem na ravni lokalne skupnosti pritegnejo vedno več pozornosti, zato smo se v prispevku osredotočili na upravljanje kapitalskih naložb občin in pravnih oseb v lasti občin. Z namenom dobiti odgovore, kako občine upravljajo gospodarske družbe v večinski lasti lokalnih skupnosti in kje prihaja do kršitev zakonodaje, smo pregledali že izvedene revizije Računskega sodišča. Iz pregledanih revizijskih poročil o pravilnosti poslovanja občin izhaja, da so nekatere občine ustanovile gospodarske družbe, da bi zaobšle javnofinančne predpise, ter s tem povzročile pomembna javnofinančna tveganja. Nekatere od teh gospodarskih družb celo širijo svoje poslovanje na dejavnosti, za katere v predpisih ni najti ustrezne podlage in niso skladne z namenom njihove ustanovitve. Smotno bi bilo, da občine pripravijo in sprejmejo strategije upravljanja kapitalskih naložb in se na podlagi teh odločijo, katere kapitalske naložbe predstavljajo interes za občino.

Ključne besede:

občine,
stvarno
premoženje,
revizijska
poročila,
Računsko
sodišče,
kapitalske
naložbe.

* Stališča avtorja Petra Premrla v prispevku niso nujno tudi stališča organa, pri katerem je zaposlen.

PROBLEMS OF CORPORATE GOVERNANCE IN THE LOCAL COMMUNITIES

BOJAN DOBOVŠEK¹ & PETER PREMRL²

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.

E-mail: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si

² Court of Audit of the Republic of Slovenia, Ljubljana, Slovenia.

E-mail: peter.premrl@rs-rs.si

Abstract Violations related to the disposal of real property at the local community level are attracting ever more attention; that is why we focused on the management of capital investments by municipalities and legal entities owned by municipalities. We reviewed the already performed audits of the Court of Audit to obtain answers on how municipalities manage local community companies and where violations of the law occur. The reviewed audit reports on the regularity of municipal operations show that some municipalities have established companies intending to circumvent public finance regulations and thus causing significant public finance risks. Some of these companies are even expanding their operations to activities for which there is no reasonable basis in the regulations and which are not in line with the purpose of their establishment. It would be useful for municipalities to prepare and adopt capital investment management strategies and, based on these, decide which capital investments are of interest to the municipality.

Keywords:
municipalities,
tangible
assets,
audit
reports,
Court of
Audit,
capital
investments.

* The views of the author Peter Premrl in the article are not necessarily the views of the authority at which he is employed.

1 Uvod

Na 5. Nacionalni konferenci o varnosti v lokalnih skupnostih v Novi Gorici smo v prispevku *Posebnosti korupcije v ruralnem okolju v Sloveniji* ugotovili, da je veliko kršitev na ravni lokalne skupnosti v zvezi z razpolaganjem s stvarnim premoženjem občin. Zato smo se v tem prispevku osredotočili na upravljanje kapitalskih naložb občin in pravnih oseb v lasti občin, saj se poraja vrsta vprašanj in ločenih mnenj v strokovni javnosti. Predvsem, ali je smiselno, da imajo občine v lasti kapitalске naložbe in jih upravljajo; ali so občine dober gospodar kapitalskih naložb – torej, ali imajo za to potrebna strokovna znanja, zadostne kadrovske resurse in izkušnje; ali občine transparentno upravljajo kapitalске naložbe; ali občine zagotavljajo strokoven in neodvisen nadzor nad upravljanjem kapitalskih naložb; ali pri upravljanju kapitalskih naložb in nadzoru nad upravljanjem občine uporabljajo enotne pravne podlage oziroma ali se o tem odloča vsaka občina zase; na kakšen način občine kadrom zagotavljajo ustrezna strokovna in managerska znanja ter ali si občine med seboj izmenjujejo znanje in izkušnje; ali pravni red Evropske unije postavlja pogoje in omejitve glede upravljanja kapitalskih naložb. Že iz nanizanih vprašanj lahko sklepamo, da gre za zelo kompleksno in raznoliko področje, ki se mu v javnosti posveča premalo prostora.

Problematiko upravljanja kapitalskih naložb je zaznalo Računsko sodišče Republike Slovenije (v nadaljevanju Računsko sodišče), ki je izdalo Mnenje o javnofinančnem vprašanju glede pridobivanja kapitalskih naložb države in občin ter kapitalskih naložb pravnih oseb v njihovi lasti (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2015), iz katerega izhaja, da pravni red Evropske unije omogoča udeležbo občin v lastništvu drugih pravnih oseb ali pri njihovem ustanavljanju. Ključen razlog za to je vloga občin pri opravljanju storitev splošnega gospodarskega pomena oziroma javnih služb, ki se brez posredovanja občin na trgu ne bi opravljale ali bi se upravljale z bistveno višjimi stroški. Dopustno in smiselno je organizirati tudi posamezne naloge države v drugih pravnih osebah, kadar gre za pomemben obseg dejavnosti ali obstoj potrebe po neodvisnem izvajanju nalog. Vendar pravni red Evropske unije nadalje določa, da je vloga države v primerih, ko gre za opravljanje popolnoma tržnih dejavnosti, v zagotavljanju pogojev za izvajanje tržnih dejavnosti, ne pa v njihovem izvajanju. Izvajanje tržnih dejavnosti pri izvajalcih posebnih in izključnih pravic je še posebej podrejeno pravilom o preglednosti in ločenem evidentiranju različnih dejavnosti, kar ureja Direktiva Komisije 2006/111/ES z dne 16. novembra 2006 o

preglednosti finančnih odnosov med državami članicami in javnimi podjetji ter o finančni preglednosti znotraj določenih podjetij.¹ Pravila občin pri pridobivanju kapitalskih naložb ureja Zakon o javnih financah² (v nadaljevanju ZJF), katerega drugi odstavek 67. člena med drugim določa, da lahko za opravljanje javnih služb in dejavnosti v javnem interesu občina premoženje organizira v obliki javnih zavodov, javnih gospodarskih zavodov, javnih podjetij, javnih skladov in agencij. V tretjem odstavku 67. člena ZJF določa tudi, da javni zavodi in agencije, katerih ustanovitelj je država ali občina, ne smejo odplačno pridobivati kapitalskih naložb. 73. člen ZJF določa, da o ustanavljanju in ukinjanju pravnih oseb, katerih ustanovitelj ali soustanovitelj je občina, odloča občinski svet, razen če ni z zakonom o lokalni samoupravi drugače določeno. Občina je ob tem omejena še z izpolnjevanjem dveh pogojev, in sicer lahko občina kupi delež v gospodarski družbi na predlog občinskega organa samo pod pogojem, da so za nakup zagotovljena sredstva v občinskem proračunu in da se z nakupom zaščitijo občinski interesi. Izhajajoč iz navedenega menimo, da je občina pri odločanju o ustanavljanju družb ali pridobivanju kapitalskih deležev v družbah, ki opravljajo zgolj tržne dejavnosti, vsebinsko vezana na navedeno ustavno načelo zakonitosti.

2 Analiza stališč Računskega sodišča v že izdanih revizijskih poročilih o poslovanju občin

Glede na kompleksnost problematike smo pregledali že izvedene revizije Računskega sodišča, da dobimo odgovore, kako občine upravljajo gospodarske družbe v večinski lasti lokalnih skupnosti in kje prihaja do kršitev zakonodaje. Iz revizijskih poročil Prilagoditev zakonodaje, Upravljanje s kapitalskimi naložbami v Mestni občini Novo mesto in Ustanovitev gospodarskih družb v Občini Mirna Peč izhaja, da bi morale občine imeti jasno določeno, kako se ugotovi obstoj občinskega interesa, kdo o tem odloča in kako potekajo postopki upravljanja kapitalskih naložb. Ob ugotovitvi obstoja občinskega interesa za posamezno kapitalsko naložbo bi morala občina opredeliti tudi cilje, ki jih hoče s kapitalsko naložbo doseči, ti pa bi morali biti jasno določeni in merljivi ter bi morali upoštevati sprejeto strategijo razvoja občine. Pri tem je Računsko sodišče v reviziji Upravljanje s kapitalskimi naložbami v Mestni občini Novo mesto navedlo, da iz javnofinančnih

¹ Direktiva komisije 2006/111/ES z dne 16. novembra 2006 o preglednosti finančnih odnosov med državami članicami in javnimi podjetji ter o finančni preglednosti znotraj podjetij, Uradni list Evropske unije, št. 318/2006.

² Zakon o javnih financah (ZJF), Uradni list RS, št. 11/2011.

predpisov upoštevaje pogoj iz ZJF o zaščiti občinskega interesa ne izhaja, da bi občine lahko nalagale prosta denarna sredstva v kapitalske naložbe le zaradi ustvarjanja dobička.

Prvi odstavek 1. člena Zakona o računskem sodišču (ZRacS-1)³ pravi, da je Računsko sodišče najvišji revizijski organ za kontrolo državnih računov, državnega proračuna in celotne javne porabe v Republiki Sloveniji, kar računskemu sodišču omogoča revidiranje javne porabe tudi na lokalni ravni. Iz poročil o delu računskega sodišča zadnjih let je razvidno, da je to v letih 2016–2019 letno izdalo med 18 in 27 revizijskih poročil s področja lokalne samouprave oziroma revizijskih poročil, ki se nanašajo na gospodarske družbe v lasti lokalne samouprave (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2017–2020). Negativne posledice neobstoja enotnih okvirov upravljanja kapitalskih naložb občin zaznava Računsko sodišče skozi več svojih revizij (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2012, 2013a, 2013b, 2019b).

V reviziji Kapitalska naložba Občine Ajdovščina v družbo Mlinotest je Računsko sodišče pri kapitalski naložbi občine v družbo Mlinotest ugotovilo pomanjkljivosti v vseh fazah naložbene politike. Pri načrtovanju naložbene politike Občina Ajdovščina v zvezi s predmetno kapitalsko naložbo ni sprejela strategije, ni določila ciljev in načinov doseganja ciljev upravljanja, ni opredelila, kaj namerava storiti z naložbami, ko bodo cilji doseženi. Pri izvajanju naložbene politike je Občina Ajdovščina z načinom pridobitve delnic družbe Mlinotest vplivala na delovanje trga, poleg tega v zvezi s kapitalsko naložbo v družbo Mlinotest ni določila načina spremljanja uspešnosti poslovanja družbe, ni preverjala poslovanja družbe in ni imela prevladujočega vpliva na upravljanje družbe. Pri spremljanju naložbene politike je bilo ugotovljeno, da je občina poročala občinskemu svetu o pridobitvi kapitalske naložbe, ne pa o upravljanju kapitalske naložbe. Pri nadziranju izvajanja naložbene politike je bilo ugotovljeno, da v programe dela nadzornega odbora ni bil vključen nadzor nad upravljanjem predmetne kapitalske naložbe, čeprav je ta predstavljala materialno pomembno naložbo (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2019b).

V reviziji Poslovanje Občine Postojna je Računsko sodišče ugotovilo vrsto nepravilnosti pri ravnanju Občine Postojna v zvezi z ustanovitvijo družbe Postojnska jama, turizem in storitve, d. o. o.: v neskladju z Zakonom o javnih

³ Zakon o računskem sodišču (ZRacS-1), Uradni list RS, št. 11/2001.

financah družbi Postojnska jama tekoči transfer v znesku 32.000 evrov ni temeljil na javnem razpisu; prenos zemljišč v vrednosti 176.581 evrov kot stvarni vložek z občine na zasebno družbo je bil v neskladju z Odlokom o začasnih ukrepih za zavarovanje območja širitve dela naselja Postojna, ki še ni določeno s strategijo prostorskega razvoja in prostorskim redom Občine Postojna; v neskladju z Zakonom o financiranju občin je občina izdala soglasja k zadolžitvi družbe Postojnska jama (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2012).

V reviziji Upravljanje s kapitalskimi naložbami v Mestni občini Novo mesto je Računsko sodišče ugotovilo, da občina ni vzpostavila sistema upravljanja kapitalskih naložb, ki bi ji omogočal uspešno upravljanje kapitalskih naložb: ni opredelila temeljnih načel upravljanja; ciljev, ki jih namerava uresničiti s kapitalskimi naložbami, ni sprejela strategije upravljanja. Na podlagi navedenega je Računsko sodišče zaključilo, da občina ni imela izpolnjenih osnovnih pogojev za uspešno zagotavljanje uresničevanja načel gospodarnosti, uspešnosti, učinkovitosti in preglednosti pri upravljanju kapitalskih naložb. Nadalje je Računsko sodišče v reviziji ugotovilo tudi naslednje pomanjkljivosti občine pri upravljanju kapitalskih naložb: ni določila pravic in odgovornosti organov občine pri upravljanju; ni opredelila procesa upravljanja; ni določila pristojnosti in odgovornosti v občinski upravi pri upravljanju kapitalskih naložb; ni opredelila pristojnosti in odgovornosti pri zastopanju občinskih interesov na skupščinah gospodarskih družb; ni uredila predlaganja kandidatov za člane organov gospodarskih družb (ni določila pogojev, ki bi jih kandidati za članstvo v posameznih organih morali izpolnjevati; ni opredelila postopkov izbora ustreznih kandidatov) (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2013a).

V reviziji Ustanovitev gospodarskih družb v Občini Mirna Peč je Računsko sodišče za gospodarske družbe, ki nimajo statusa javnega podjetja, preverjalo ustreznost načrtovanja ustanovitve gospodarske družbe, postopka ustanovitve gospodarske družbe in občinsko upravljanje gospodarskih družb, v katerih ima občina kapitalsko naložbo. Računsko sodišče je ugotovilo, da občina ni bila uspešna v vseh navedenih fazah. V fazi načrtovanja občin ni sprejela enotnega dokumenta, s katerim bi opredelila strategijo razvoja družbe prednostnih področij razvoja ali prednostnih projektov na posameznem področju razvoja, prav tako ni opredelila možnosti sofinanciranja. Občina ni imela vzpostavljenih centralnih evidenc finančnih naložb, ni proučila različnih možnosti financiranja projekta, financiranje projekta je v celoti

prepustila zasebnim investitorjem. Pri ustanovitvi gospodarske družbe občina ni uresničevala občinskega oziroma javnega interesa, pri čemer je bil osnovni namen ustanovitve gospodarske družbe tržna dejavnost in realizacija dobička na trgu. Občina ni izbirala zasebnih partnerjev na transparenten način, ki ne bi omejeval konkurence med kandidati, ob tem ni postavila nobenih meril za potencialne partnerje pri ustanovitvi družbe glede sposobnosti, referenc, bonitet in jih tudi ni preverjala. Občina tudi ni imela sprejetih načel upravljanja, strategije upravljanja, načina upravljanja kapitalskih naložb in tudi ne ciljev, ki jih s posameznimi kapitalskimi naložbami želi doseči. Nadalje občina ni razmejila pravic in odgovornosti organov občine, ni izdelala procesov upravljanja, ni določila postopkov, pristojnosti in odgovornosti posameznih javnih uslužbencev pri upravljanju, kar je onemogočilo nadzor procesa upravljanja in presojo odgovornosti. Proces upravljanja so potekali nesistematično in nedefinirano, občina ni imela osnovnih informacij za uspešno upravljanje družbe. Občinska uprava ni opravljala pristojnosti, ki so določene z Zakonom o javnih financah, opredeljene pa niso bile niti odgovornosti za izvedbo nalog v procesu upravljanja kapitalskih naložb. Občina ni imela sprejetega dokumenta, v katerem bi bil določen postopek izbire kandidatov za člane organov gospodarskih družb, prav tako ni imela določenih pogojev, ki bi jih moral izpolnjevati kandidat. Občina tudi ni imela vzpostavljenih pogojev za izvajanje nadzora nad poslovanjem družbe PLC Mirna Peč, občinski svet pa s poslovanjem te družbe v obdobju od ustanovitve do prenehanja delovanja ni bil seznanjen (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2013b).

Računsko sodišče je v Mnenju o javnofinančnem vprašanju glede pridobivanja kapitalskih naložb države in občin ter kapitalskih naložb pravnih oseb v njihovi lasti opozorilo na pomembna javnofinančna tveganja poslovanja občin in subjektov v njihovi lasti, ki izhajajo iz ustanavljanja gospodarskih družb v lasti občin ali pridobivanja kapitalskih naložb v že obstoječem gospodarskem subjektu in njihovega poslovanja. Računsko sodišče v navedenem mnenju navaja, da je v več revizijah ugotovilo, da so nekatere občine ustanovile gospodarske družbe z namenom, da bi zaobšle javnofinančne predpise, ter s tem povzročile pomembna javnofinančna tveganja. Nadalje računsko sodišče ugotavlja, da nekatere od teh gospodarskih družb celo širijo svoje poslovanje na dejavnosti, za katere v predpisih ni najti ustrezne podlage in niso skladne z namenom njihove ustanovitve. Računsko sodišče ugotavlja, da se občine velikokrat odločajo za vstop v lastništvo nelikvidnih ali insolventnih gospodarskih družb, ki so potrebne dokapitalizacije, kar pa pomeni,

da je treba v te gospodarske družbe vložiti dodatna javna sredstva, pri tem pa pride do posega v svobodno gospodarsko pobudo, slabšanje konkurenčnega položaja ostalih subjektov na trgu in tveganje za nedovoljeno državno pomoč (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2015).

Računsko sodišče v predmetnem mnenju meni, da mora biti poslovanje gospodarskih subjektov kot izvajalcev posebnih in izključnih pravic usmerjeno v opravljanje temeljne dejavnosti, zaradi katere so bili ustanovljeni, pri čemer se mora pretežni del poslovanja nanašati na izvajanje posebnih ali izključnih pravic v javnem interesu. Pravila, ki zavezujejo občine, je treba upoštevati tudi pri subjektih, ki jih te ustanovijo oziroma v katerih pridobijo kapitalsko naložbo. Nadalje računsko sodišče meni, da se lahko ustanovitev gospodarskih subjektov ali pridobivanje kapitalskih naložb izvaja zaradi predhodno ugotovljenega javnega interesa, pri čemer skozi izvedene revizije ugotavlja, da je bil v nekaterih primerih izveden prenos odločanja z občine na druge subjekte (na primer javna podjetja), čeprav lahko javni oziroma občinski interes ter njegovo zaščito pri pridobivanju kapitalskih naložb po 73. členu ZJF in ob smiselni uporabi 5. člena Zakona o javno-zasebnem partnerstvu⁴ (v nadaljevanju ZJZP) ugotavljata le država oziroma občina z upoštevanjem zakonov ali predpisov, izdanih na njihovi podlagi. Glede na to, da občinski interes temelji na predpisih, lahko po mnenju računskega sodišča le občinski organi ugotavljajo takšen interes. Prenos te pravice na druge subjekte pa je dopusten le v pogojih iz ZJZP, ob soglasju ustanovitelja ali pooblastila iz zakona. Pri tem pa ne zadostuje zgolj ugotovitev, ali je dejavnost, ki jo bo izvajala gospodarska družba, predmet javnega interesa, temveč je treba ugotoviti tudi, da je ustanovitev oziroma pridobitev kapitalske naložbe predmet javnega interesa (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2015).

3 Zaključek

Smotno je, da občina zaščiti občinske interese in ima v lasti gospodarske družbe, ki izvajajo javne službe. Na ta način občankam in občanom zagotovi javne storitve, hkrati pa ima nadzor nad ceno in kakovostjo storitev. Preko nadzora nad poslovanjem gospodarskih družb lahko občina skrbi, da gospodarske družbe v njeni lasti smotno in transparentno upravljajo finančna sredstva, spodbuja naložbe, ki

⁴ Zakon o javno-zasebnem partnerstvu (ZJZP), Uradni list RS, št. 127/2006.

bodo omogočile kakovostnejše in ugodnejše storitve, preprečuje in odkriva zlorabe in nevestno delo vodstvenih in vodilnih zaposlenih.

Računsko sodišče je pri revizijah izvajanja občinskih projektov javno-zasebnega partnerstva ugotovilo: 1) cilji in kazalniki, povezani z uporabo oziroma upravljanjem objektov niso bili jasno določeni; 2) občine niso pripravile celovite investicijske dokumentacije, ki bi bila podlaga za ustrezno oceno upravičenosti izvedljivosti posameznega projekta; 3) pomanjkljivo načrtovanje projektov javno-zasebnega partnerstva, zaradi česar mestni svet ni bil v celoti seznanjen z vsemi potrebnimi podatki, na podlagi katerih bi lahko sprejel utemeljeno odločitev o izvedbi posameznega projekta javno-zasebnega partnerstva; 4) neustrezno opredeljena merila v razpisni dokumentaciji; 5) neustrezna objava razpisne dokumentacije: v povabilu k oddaji končnih ponudb pa je bilo določeno še dodatno merilo; 6) občina od ponudnika ni zahtevala dopolnitve finančnega načrta z vsemi predvidenimi finančnimi sredstvi; 7) občina je zasebnega partnerja izbrala, še preden je v postopku konkurenčnega dialoga našla ter jasno navedla rešitev, ki bi ustrezala njenim ciljem in potrebam; 8) predmet pogodbe o javno-zasebnem partnerstvu je pomanjkljivo opredeljen; 9) pri projektu je pogodba določala tudi finančni vložek občine, ki v sklepu o odločitvi o javno-zasebnem partnerstvu ni bil predviden; 10) občina ni pravočasno pridobila vseh finančnih zavarovanj; 11) nadzora nad izvajanjem projektov javno-zasebnega partnerstva občina ni opredelila v celoti; 12) občina od zasebnih partnerjev ni zahtevala predložitve posebnega revizorjevega poročila o izvajanju določil pogodbe o javno-zasebnem partnerstvu ter ni zahtevala dokazil o vodenju ločenega računovodstva; 13) občina je določila skrbnika pogodbe šele potem, ko je bil objekt že zgrajen; 14) s sklenitvijo pogodbe o javno-zasebnem partnerstvu je občina prevzela tudi obveznost lastnega financiranja projekta, čeprav to z aktom o javno-zasebnem partnerstvu ni bilo predvideno; 15) nadzor nad izvajanjem projekta je bil pomanjkljiv tudi zaradi nepopolno in nepravočasno pripravljene projektne in investicijske dokumentacije; 16) neustrezno načrtovanje in nepopolna oziroma nepravočasno pripravljena projektna in investicijska dokumentacija se je odražala v povečanju pogodbene vrednosti za več kot 50 odstotkov od prvotno načrtovane vrednosti projekta in v podalšanju roka izvedbe; 17) občina pri projektu za nepravočasno izvedena dela, neizvedena oziroma neustrezno izvedena dela zasebnemu partnerju ni zaračunala pogodbene kazni in ni uveljavljala finančnih zavarovanj ali pa je pogodbeno kazen in finančna zavarovanja zaračunala oziroma uveljavljala prepozno, poleg tega je dopustila znižanje višine

bančne garancije za dobro izvedbo posla, pri čemer so nedokončana oziroma neizvedena dela preseгла vrednost znižane bančne garancije; in 18) občina mestnemu svetu ni celovito poročala o ciljnih projektov javno-zasebnega partnerstva in ni podala celovite slike izvajanja posameznega projekta javno-zasebnega partnerstva.

Zaradi navedenega predlagamo, da občine pripravijo in sprejmejo strategije upravljanja kapitalskih naložb in se na podlagi teh odločijo, katere kapitalske naložbe predstavljajo interes za občino. Za kapitalske naložbe, za katere občina ne izkazuje interesa, je smotno, da izvede postopke za odtujitev. Smotno bi bilo na ravni skupnosti občin in mestnih občin sprejeti temeljne akte glede učinkovitega upravljanja kapitalskih naložb, ki bi jih morale spoštovati vse občine. Le tako bo mogoče doseči minimalne skupne standarde upravljanja kapitalskih naložb med različnimi občinami. Zdaj je namreč upravljanje prepuščeno posameznim občinam in posledično prihaja do velikih razlik pri upravljanju kapitalskih naložb med občinami. Razlogi so različni: nekatere občine so premajhne in nimajo zadostnih strokovnih resursov, nekatere občine ne posvečajo posebne pozornosti upravljanju in zato ne namenjajo temu področju ustreznih resursov, spet druge občine se ne zavedajo pomembnosti človeškega faktorja pri upravljanju kapitalskih naložb in zato v sistem ne vključijo ustreznih mehanizmov spremljanja in nadzora kapitalskih naložb.

Literatura

- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2012). *Revizijsko poročilo: Pravilnost poslovanja Občine Postojna*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.rs-rs.si/revizije-in-revidiranje/arhiv-revizij/revizija/pravilnost-poslovanja-obcine-postojna-898/>
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2013a). *Revizijsko poročilo: Upravljanje s kapitalskimi naložbami v Mestni občini Novo mesto*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/revizija/1454/POB_MONovomesto.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2013b). *Revizijsko poročilo: Ustanovitev gospodarskih družb v Občini Mirna Peč*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na https://www.mirnapec.si/files/other/news/176/5774027%2014.4.2014%20-%20-%20K_14%20POB_MirnaPec.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2015). *Mnenje o javnofinančnem vprašanju glede pridobivanja kapitalskih naložb države in občin ter kapitalskih naložb pravnih oseb v njihovi lasti, št. 330-7/2015/1*. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Staliska_in_mnenja/Mnenje_o_JFV_Kapitalske-naložbe-javnih-podjetij.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017). *Letno poročilo 2016*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Letno_porocilo_2016_koncno.pdf

- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2018). *Letno poročilo 2017*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2017-Racunsko_sodisce_RS.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2019a). *Letno poročilo 2018*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2018-Racunsko_sodisce_RS.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2019b). *Revizijsko poročilo: Kapitalska naložba Občine Ajdovščina*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2019/Mlinotest/Mlinotest_web.pdf
- Računsko sodišče Republike Slovenije. (2020). *Letno poročilo 2019*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno na http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Letna_porocila/Porocilo_o_delu_2019-Racunsko_sodisce_RS.pdf

ZADOVOLJSTVO PREBIVALCEV Z ZAGOTAVLJANJEM VARNOSTI V RAZLIČNO URBANIZIRANIH LOKALNIH SKUPNOSTIH

KAJA PRISLAN IN BRANKO LOBNIKAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: kaja.prislan@fvv.uni-mb.si, branko.lobnikar@fvv.uni-mb.si

Povzetek Za doseganje čim večje učinkovitosti morajo biti pristopi k zagotavljanju varnosti prilagojeni varnostnim potrebam lokalnih skupnosti in pričakovanjem prebivalcev. V prispevku predstavljamo ugotovitve raziskave med prebivalci Slovenije ($n = 1.062$) o njihovem zadovoljstvu z zagotavljanjem varnosti in občutkom varnosti v kraju bivanja. Ugotavljali smo, koliko so prebivalci zadovoljni z varnostjo in različnimi deležniki, ki v lokalnem okolju zagotavljajo varnostne storitve, ter ali obstajajo razlike v tovrstnih zaznavah med prebivalci iz različnih lokalnih skupnosti, glede na stopnjo urbanizacije. Rezultati so pokazali, da so glede zagotavljanja varnosti anketiranci najbolj zadovoljni z delom policije, manj pa z delom redarjev in občine. Najmanj so z institucijami za zagotavljanje varnosti zadovoljni v ruralnih delih Slovenije, medtem ko razlik med strnjanimi vasmi, trgi in mesti nismo ugotovili. Velika večina anketiranih se počuti zelo varno, se pa varneje kot anketiranci iz večstanovanjskih stavb počutijo anketiranci, ki stanujejo v individualnih hišah.

Ključne besede:

policija,
lokalne
skupnosti,
občutek
varnosti,
zadovoljstvo,
Slovenija.

RESIDENTS' SATISFACTION WITH THE PROVISION OF SAFETY AND SECURITY IN DIFFERENTLY URBANISED LOCAL COMMUNITIES

KAJA PRISLAN & BRANKO LOBNIKAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: kaja.prislan@fvv.uni-mb.si, branko.lobnikar@fvv.uni-mb.si

Abstract To be as effective as possible, approaches to the provision of safety and security must be tailored to the needs of local communities and residents' expectations. The paper presents findings of a survey on Slovenian residents' (n = 1,062) satisfaction with the provision of security and their feelings of safety in the local environment. The research aimed to determine how satisfied are residents with safety in general and security institutions in their local communities and whether there are any differences in these perceptions between residents from different local communities in terms of their degree of urbanisation. The results showed that regarding the provision of security, respondents are most satisfied with the work of police and less with the wardens and the local municipality government. Respondents are the least satisfied with security institutions in rural parts of Slovenia. At the same time, we did not find any significant differences between residents' satisfaction with security institutions in more urbanised parts of the country. Most respondents feel very safe, but residents living in individual houses feel safer than respondents from multi-apartment buildings.

Keywords:

police,
local
communities,
feelings of
safety and
security,
satisfaction,
Slovenia.

1 Uvod

Zaznavanje varnosti in javno mnenje o varnostnih organizacijah sta pomembna dejavnika legitimnosti policijske dejavnosti v sodobnih demokratičnih družbah. S tega vidika so zadovoljstvo z delom varnostnih organizacij in dejavniki, ki vplivajo na to zadovoljstvo, pogosto raziskovalna tema študij, še posebej pri proučevanju zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih, kjer se prebivalci dnevno soočajo z varnostnimi problemi in izzivi. V lokalnem okolju imajo ljudje tudi najpogosteje stike z različnimi deležniki zagotavljanja varnostnih storitev, kar pomembno vpliva na zaznavo njihove uspešnosti in zaupanja vanje (Jackson, Bradford, Hohl in Farral, 2009; Stanko in Bradford, 2009; Tyler in Huo, 2002). To pa je nadalje tesno povezano z zaznano legitimnostjo, ki posledično vpliva na zadovoljstvo ljudi z varnostnimi institucijami (Hinds in Murphy, 2007; Mazerolle, Bennett, Davis, Sargenat in Manning, 2013) in prispeva k učinkovitejšemu delu ter uveljavljanju zakonodaje (Sunshine in Tyler, 2003). Zaznana legitimnost in s tem povezano zaupanje v policijo (Rosenbaum, Schuck, Costellao, Hawkins in Ring, 2005) prispevata tudi k večji pripravljenosti ljudi za spoštovanje policije in njihovo aktivno sodelovanje pri reševanju varnostnih problemov (Tankebe, 2013).

Na tovrstne zaznave vplivajo raznoteri dejavniki, med drugim tudi značilnosti okolja oz. lokalnih skupnosti, v katerih živijo ljudje, in zaskrbljenost zaradi kriminalitete. Tisti, ki na primer živijo v kohezivnih skupnostih, za katere je značilna visoka stopnja povezanosti, solidarnosti in medsebojnega sodelovanja, kažejo večje zaupanje v delo policije (Jackson in Sunshine, 2007). Raziskave prav tako ugotavljajo, da je zaupanje v policijo bistveno nižje v skupnostih, za katere je značilen večji strah pred kriminaliteto (Jackson et al., 2009; Stanko in Bradford, 2009).

V zadnjih letih se med raziskovalci krepi interes za proučevanje zadovoljstva z varnostnimi storitvami v ruralnih okoljih, ker je to področje v primerjavi z urbaniziranimi okolji precej manj raziskano. Med urbanimi in ruralnimi okolji namreč obstajajo precejšnje razlike z vidika sociodemografskih, okoljskih in varnostnih vidikov. Za ruralne skupnosti, ki so pogosto zaznamovane s slabšimi socialnimi razmerami, je sicer značilna nižja stopnja kriminalitete, vendar je treba upoštevati, da je v tovrstnih okoljih kriminaliteta manj dokumentirana, študije pa kažejo, da se povečuje strah pred kriminaliteto in pojavljajo specifične vrste

kriminalitete. Obenem je v ruralnih skupnostih značilna tudi nižja stopnja odzivnosti in dosegljivosti policije (Mawby, 2004; Mawby in Yarwood, 2016).

Raziskovanje zadovoljstva prebivalcev z delom policije, stopnje zaupanja in zaznane legitimnosti v povezavi z značilnostmi lokalnih skupnosti je razvito tudi v slovenskem prostoru. Pretekle raziskave kažejo, da so prebivalci večinoma zadovoljni z delom policije pri preprečevanju kriminalitete in da se to zadovoljstvo čez leta izboljšuje (Lobnikar in Prislan, 2018). Na njihovo pripravljenost sodelovati s policijo pa med drugim vplivajo stališča glede preteklih odnosov in okolje bivanja (Meško, Pirnat, Erčulj in Hacin, 2019). Prebivalci, ki zaznavajo manj nereda in kriminalitete v soseskah, kjer živijo, imajo tudi boljše mnenje o učinkovitosti in postopkovni pravičnosti policije (Meško in Pirnat, 2017). Prav tako imajo prebivalci različno urbaniziranih občin drugačna pričakovanja glede zagotavljanja varnosti in izražajo različne varnostne potrebe, kar nakazuje na potrebo po oblikovanju prilagojenih občinskih programov varnosti (Prislan in Lobnikar, 2017). V ruralnih skupnostih je med prebivalci zaznana nižja stopnja kriminalitete, prav tako prebivalci poročajo o nižjem strahu pred kriminaliteto (Meško et al., 2020).

Med pomembne trende, ki jih je treba upoštevati pri proučevanju zadovoljstva ljudi z zagotavljanjem varnosti, sodi tudi pluralizacija policijske dejavnosti – vključevanje različnih državnih in nedržavnih deležnikov v procese zagotavljanja varnosti. Pluralizacija institucij, ki izvajajo varnostne storitve, je močno spremenila način dojemanja policije in policijske dejavnosti tudi v Sloveniji (Lobnikar, Modic in Sotlar, 2019). So pa dosedanje raziskave pokazale, da so prebivalci relativno nenaklonjeni pluralizaciji in privatizaciji policijske dejavnosti (Prislan in Lobnikar, 2017) in bolj podpirajo tradicionalne pristope v skupnost usmerjenega policijskega dela (Prislan in Lobnikar, 2019), kjer je večina varnostnih storitev še vedno vezana na delo državne policije. Zato ne preseneča, da imajo prebivalci Slovenije pri zagotavljanju varnosti največ pričakovanj do policije in gasilcev, slabše pa ocenjujejo na primer redarje in varnostnike zasebnovarnostnih podjetij. Ob upoštevanju, da imajo prebivalci z določenimi deležniki več stikov (npr. policija, varnostniki, občinski redarji), je poudarek na profesionalnosti dela tovrstnih subjektov toliko bolj pomemben za izboljšanje zaznav javnosti (Meško et al., 2020).

Ker zadovoljstvo prebivalcev z varnostjo in subjekti zagotavljanja varnosti predstavlja pomemben dejavnik za kakovostno življenje v lokalnih skupnostih, je treba spremljati trende na področju tovrstnih zaznav in ocenjevati stališča prebivalcev. Da bi ugotovili, kako prebivalci iz različnih okolij zaznavajo varnost in delo varnostnih organizacij, smo izvedli raziskavo, ki je predstavljena v nadaljevanju. Zanimalo nas je, kako so prebivalci iz različno urbaniziranih skupnosti zadovoljni z izvajanjem varnostnih storitev in kakšen je njihov občutek varnosti ter ali obstajajo razlike v tovrstnih zaznavah med prebivalci iz ruralnih in urbanih skupnosti.

2 Metoda in vzorec

Za potrebe raziskave smo razvili vprašalnik, ki je v vsebinskem delu vključeval: 1) šest trditev, vezanih na zadovoljstvo z delom policije, občinskih redarstev, zasebnovarnostnih služb ter občinske uprave pri zagotavljanju varnosti v bivalnem okolju anketirancev (Cronbach α tega dela vprašalnika je bil 0,818), in 2) dve trditvi, vezani na občutek varnosti v lokalni skupnosti (Cronbach α tega dela vprašalnika je bil 0,847).

V raziskavo je bilo vključenih 1.062 prebivalcev Slovenije (45,1 % moških, 54,9 % žensk), največ jih je imelo srednješolsko izobrazbo (49,7 %), 46 % jih je imelo katero od podiplomskih stopenj izobrazbe, dobre 4 % pa je imelo osnovnošolsko izobrazbo. Anketiranci so bili stari med 17 in 84 let (povprečna starost [M] je bila 40,7 let, standardni odklon [S. O.] – 14, 2), 13,7 % jih je bilo dijakov, 72,5 % zaposlenih oziroma samozaposlenih, 4,9 % jih ni bilo zaposlenih, 8,9 % anketirancev pa je bilo upokojevcev. 26,6 % anketirancev je prebivalo v hiši na samem ali v manjši vasi, oddaljeni od pošte, šole oziroma trgovine, 25,2 % anketirancev je živelo v strnjemem vaškem naselju s šolo, pošto oziroma trgovino, 23,8 % anketirancev je živelo v primestnem naselju ali manjšem mestu, 24,4 % pa je živelo v večjem mestu oziroma mestni občini. Anketiranci so živeli na celotnem ozemlju Republike Slovenije. Raziskavo smo izvedli v letu 2018, in sicer tako, da smo jo delno izvedli kot terensko raziskavo z usposobljenimi anketarji¹ (n = 744), delno pa smo jo izvedli kot spletno raziskavo (n = 318). Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno.

¹ Pri zbiranju podatkov so sodelovali študenti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru: Monika Hvalič, Mateja Krpič, Tamara Lubec, Mirjana Markovič, Katrin Sirk, Pia Demšar Šmajd, Miha Žnidarec. Za pomoč se jim zahvaljujemo.

3 Rezultati

V tabeli 1 so predstavljeni rezultati opisne statistike glede trditev o zadovoljstvu z zagotavljanjem varnosti in z občutkom varnosti v bivalnem okolju anketiranih. Najprej smo izvedli faktorsko analizo (metoda Principal Axis Factoring s poševnokotno rotacijo Direct Oblimin), s katero se je skupaj osem analiziranih trditev razvrstilo v dva vsebinsko konsistentna faktorja (61,5 % pojasnjene variance). Prvi faktor smo poimenovali »Institucionalno zagotavljanje varnosti«, ker opisuje zadovoljstvo anketiranih z institucijami, ki v lokalnem okolju zagotavljajo varnost (policija, redarstvo, zasebno varovanje, občina), drug faktor pa smo poimenovali »Občutek varnosti«, kamor sta se uvrstili trditvi o občutku varnosti v lastnem domu in v kraju bivanja.

Tabela 1: Rezultati opisne statistike in faktorske analize

	M	S. O.	Se strinjam (4 + 5) v %	Faktorska utež	Faktor KMO = 0,734
V soseski, kjer živim, je policija dovolj prisotna.	3,04	1,18	33,9	0,528	Institucionalno zagotavljanje varnosti M = 2,95 S. O. = 0,79
Z učinkovitostjo policije sem zadovoljen.	3,21	1,08	39,2	0,754	
Zaupam v delo policije.	3,40	1,06	49,8	0,647	
Zadovoljen sem z delom občinskih redarjev.	2,56	1,12	29,3	0,705	
Občina naredi veliko za zagotavljanje varnosti in reda v moji bivalni soseski.	2,64	1,09	20,3	0,704	
Zadovoljen sem z delom zasebnih varnostnih služb.	2,82	1,03	22,3	0,593	
V svojem domu se počutim varno.	4,56	0,67	93,8	0,864	Občutek varnosti M = 4,48 S. O. = 0,67
V svoji soseski se počutim varno.	4,41	0,76	87,9	0,850	

Vir: lastni.

Kot je razvidno iz rezultatov, polovica anketirancev zaupa v delo policije, dobra tretjina anketirancev pa je tudi zadovoljna z učinkovitostjo policije in njeno prisotnostjo v kraju bivanja. Vidimo lahko, da so anketiranci med vsemi institucijami najbolj zadovoljni z državno policijo, manj pa z institucijami lokalne samouprave, ki zagotavljajo varnost prebivalcev (občina in občinska redarstva). V povprečju so anketiranci z institucionalnim zagotavljanjem njihove varnosti zadovoljni s povprečno oceno dobro – 3. Ob tem pa lahko ugotovimo, da se anketiranci počutijo zelo varne tako v svojem domu (94 %) kot v kraju svojega bivanja (88 %). Zato je povprečna vrednost občutka varnosti naših anketirancev tudi zelo visoka – 4,5.

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali stopnja urbanizacije kraja bivanja anketirancev vpliva na njihovo oceno o zadovoljstvu z zagotavljanjem varnosti in oceni občutka varnosti. Anketirance smo glede kraja bivanja porazdelili v tri skupine. Zadovoljstvo z institucionalnim zagotavljanjem varnosti tistih, ki živijo v najmanj urbaniziranem okolju (hiša na samem, zaselek ali manjša vas), je bilo nižje ($M = 2,80$; $S. O. = 0,84$), kot pri tistih, ki so živeli v strnjenih vaških oziroma trških naseljih ($M = 3,02$; $S. O. = 0,73$) ali v mestih ($M = 2,98$; $S. O. = 0,79$). Da bi ugotovili, ali so te razlike tudi statistično značilne, smo opravili analizo variance (ANOVA) in ugotovili, da so ocene zadovoljstva z institucionaliziranim načinom zagotavljanja varnosti statistično nižje v ruralnem okolju (hiša na samem, nestrnjeno vaško okolje), medtem ko med strnjenimi trškimi naselji in mesti nismo ugotovili statistično značilnih razlik ($F = 6,01$; $p = 0,003$). Med anketiranimi, ki živijo v hišah, in tistimi, ki prebivajo v večstanovanjskih stavbah, glede zadovoljstva z zagotavljanjem varnosti nismo ugotovili statistično značilnih razlik ($t = -1,56$; $p = 0,119$). Podrobnejša analiza, ki je vključevala primerjavo zaznav po posameznih trditvah, je pokazala, da so prebivalci ruralnih območij manj zadovoljni s prisotnostjo policije v njihovem okolju kot prebivalci urbanih območij ($F = 7,05$; $p = 0,001$), prav tako so prebivalci razpršenih naselij manj zadovoljni z učinkovitostjo policije ($F = 5,12$; $p = 0,013$). Kljub vsemu pa je stopnja zaupanja v policijo na enaki ravni ne glede na območje bivanja. Z delom občine so najbolj zadovoljni v strnjenih vaških in trških naseljih, najmanj pa v razpršenih območjih, podobno ugotavljamo tudi pri oceni zadovoljstva z zasebnovarnostnimi storitvami. Razlik pri subjektivnem občutku varnosti nismo ugotovili – ta je ne glede na okolje bivanja povsod visok. Se pa od prebivalcev večstanovanjskih stavb ($M = 4,42$) bolj varno počutijo tisti, ki živijo v individualnih oz. samostojnih hišah ($M = 4,51$; $t = 2,24$; $p = 0,025$).

4 Zaključek

V raziskavi smo ugotovili, da je občutek varnosti prebivalcev ne glede na okolje bivanja izjemno visok, prebivalci pa so med vsemi institucijami najbolj zadovoljni z delom policije. Smo pa ugotovili, da so prebivalci ruralnih okolij manj zadovoljni z institucionalnim zagotavljanjem varnosti kot tisti, ki živijo v bolj urbanih okoljih ali mestih. Pri tem rezultati nakazujejo, da so z varnostnimi storitvami najbolj zadovoljni tisti, ki živijo v okolju, ki smo ga opisali kot strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto in trgovino. Temu sledijo močno urbanizirani kraji (mesta), najmanj pa so z različnimi institucijami za zagotavljanje varnosti zadovoljni prebivalci hiš na samem, v zaselkih ali manjših vaseh, oddaljenih od infrastrukture, značilne za urbana okolja. Kljub visoki zaznavi varnosti rezultati tako nakazujejo na okolja in skupine prebivalcev, kjer je v prihodnje potreben večji poudarek na krepitvi zadovoljstva, zaupanja in medsebojnih odnosov pri delu različnih subjektov zagotavljanja varnosti. Ugotovitve te študije so uporabne tako za policiste pri izvajanju dejavnosti v okviru policijskega dela v skupnosti kot za načrtovanje varnostnih dejavnosti županov in občinskih uprav.

Literatura

- Hinds, L. in Murphy, K. (2007). Public satisfaction with police: Using procedural justice to improve police legitimacy. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 40(1), 27–42. doi:/10.1375/acri.40.1.27
- Jackson, J. in Sunshine, J. (2007). Public confidence in policing: a neo-Durkheimian perspective. *British Journal of Criminology*, 47(2), 214–233. doi:10.1093/bjc/azl031
- Jackson, J., Bradford, B., Hohl, K. in Farral, S. (2009). Does the fear of crime erode public confidence in policing? *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 3(1), 100–111. doi:10.1093/polic/pan079
- Lobnikar, B., Modic, M. in Sodlar, A. (2019). Policijska dejavnost v Sloveniji – analiza razvoja dejavnosti in njenega raziskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 162–175.
- Lobnikar, B. in Prislán, K. (2018). Ocena uspešnosti policijskega dela v Sloveniji – primerjava percepcije prebivalcev v letih 2011 in 2017. V G. Meško, A. Sodlar in B. Lobnikar (ur.), 4. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): Konferenčni zbornik* (str. 105–140). Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Mawby, R. I. (2004). Myth and reality in rural policing: Perceptions of the police in a rural county of England. *Policing: An International Journal*, 27(3), 431–446. doi:10.1108/13639510410553158
- Mawby, R. I. in Yarwood, R. (ur.). (2016). *Rural policing and policing the rural: A constable countryside?* Oxfordshire, New York: Routledge.
- Mazerolle, L., Bennett, S., Davis, J., Sargeant, E. in Manning, M. (2013). Legitimacy in policing: A systematic review. *Campbell: Systematic Reviews*, 9(1), i–147. doi:10.4073/csr.2013.1
- Meško, G. in Pirnat, U. (2017). Kriminaliteta in zaznavanje varnosti v urbanih soseskah. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 3. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: Konferenčni zbornik* (str. 35–43). Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

- Meško, G., Dvojmoč, M., Lobnikar, B., Modic, M., Prislan, K., Sotlar, A. in Tominc, B. (2020). *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih. Ciljni raziskovalni projekt: Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Pirnat, U., Erčulj, V. in Hacin, R. (2019). Analiza kakovosti odnosov med policisti in prebivalci v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 176–195.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2017). Zagotavljanje varnosti lokalnih skupnosti v prihodnje: Percepcije različnih deležnikov v Sloveniji. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: Konferenčni zbornik* (str. 131–142). Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2019). Modern trends in policing: Public perceptions of the preferred policing models in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 483–500.
- Rosenbaum, D., Schuck, A. M., Costello, S. K., Hawkins, D. F. in Ring, M. K. (2005). Attitudes toward the police: The effects of direct and vicarious experience. *Police Quarterly*, 8(3), 343–365. doi:0.1177/1098611104271085
- Stanko, E. A. in Bradford, B. (2009). Beyond measuring ‘how good a job’ police are doing: The MPS model of confidence in policing. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 3(1), 322–330. doi:10.1093/police/pap047
- Sunshine, J. in Tyler, T. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law and Society Review*, 37(3), 513–547. doi:0.1111/1540-5893.3703002
- Tankebe, J. (2013). Viewing things differently: The dimensions of public perceptions of police legitimacy. *Criminology*, 51(1), 103–135. doi:10.1111/j.1745-9125.2012.00291.x
- Tyler, T. R. in Huo, Y. (2002). *Trust in the law*. New York: Russell Sage Foundation.

VARSTVOSLOVNI VIDIKI VARNOSTNEGA SAMOORGANIZIRANJA PREBIVALCEV

MAJA MODIC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: maja.modic@fvv.uni-mb.si

Povzetek Glavni namen prispevka je definiranje in razmejitev konceptov skupnosti, varnostnega samoorganiziranja prebivalcev in vigilantizma. Vključevanje prebivalstva oziroma skupnosti v zagotavljanje varnosti predstavlja enega od temeljev demokracije, vendar pa lahko preseže mejo, ko namesto varnostnega samoorganiziranja preidemo v polje vigilantizma. Čeprav predstavlja vigilantizem problem tako za civilno družbo kot za državo, se zdi, da se pre pogosto izmuzne teoretičnemu in empiričnemu proučevanju. Vzroke za to lahko iščemo v konceptualni zmedi in različnih pogledih na vigilantizem pa tudi v običajni kratkotrajnosti dejavnosti vigilantov, ki otežuje spremljanje in analiziranje.

Ključne besede:
varnostno
samoorganiziranje,
varstvoslovje,
vigilantizem,
prebivalci,
skupnost.

CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY PERSPECTIVES OF CITIZENS' SELF-PROTECTION

MAJA MODIC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: maja.modic@fvv.uni-mb.si

Abstract The main purpose of the paper is to define and distinguish the concepts of community, citizen self-protection, and vigilantism. Involving the residents or community in the provision of safety is one of the fundamentals of democracy; however, it can cross a limit when instead of self-protection, we shift to the vigilantism. Even though vigilantism presents a problem for both civil society and the state, it seems that it too often slips past the theoretical and empirical studies. The reasons for this can be found in conceptual confusion and various views on vigilantism, as well as in the usual short-term activities of vigilantes – challenging to monitor and analyse as such.

Keywords:
self-protection,
criminal
justice and
security,
vigilantism,
citizens,
community.

1 Uvod

Na področju zagotavljanja varnosti smo v zadnjih petih desetletjih nemara preizkusili ali pa vsaj videli druge preizkušati vse, kar si je aktualna družba zmogla zamisliti. Od prenosa prvenstvene skrbi za varnost z državnih na lokalne organizacije (lokalizacija), s teh naprej na druge razno- in vsevrstne organizacije (pluralizacija), nekje na poti pa na skupnost, sosesko, javnost – kakor pač imenujemo entiteto, ki je pri vseh oblikah ogrožanja varnosti postavljena v sam srž dogajanja.

Pečar (2001; 2002) razlikuje med dvema vidikoma skupnosti, ki se odražata v njeni geografski in družbeni organiziranosti – prvi je ozemlje, drugi pa sposobnost povezovanja prebivalcev v skupno življenje. Najpomembnejši sestavni deli skupnosti so ozemlje, ljudje in njihove skupne potrebe, skupne dejavnosti za njihovo izpolnitev ter notranja dinamika znotraj skupnosti. Christensen in Levinson (2003) sta pojem skupnost opisala kot razpršen koncept, ki ima tako abstrakten kot konkreten pomen – v abstraktnem smislu predstavlja občutek skupnosti, v konkretnem pa opredeljuje specifične skupine ljudi s skupnimi okoliščinami ali interesi.

Samo idejo o sodelovanju prebivalstva pri zagotavljanju varnosti je težko zavreči, saj gre za enega od temeljev demokracije (Arnstein, 1969). Kadar angažma prebivalstva preseže optimalno točko, lahko postane nezaželen, ker potencialno ogroža zasebnost, medosebno zaupanje in pravice manjšin (Grabosky, 1992). Ko preidemo v polje vigilantizma, pa se odpre cela paleta dilem – socialnopolitične, varnostne in pravne narave.

2 Varnostno samoorganiziranje

Samoorganiziranje prebivalstva z namenom zaščite sebe, svojih bližnjih in svojega premoženja sega v zgodovino človeštva in je kot ideja obstajalo veliko prej kot pa organizirano in specializirano zagotavljanje varnosti v smislu policijske dejavnosti. Najzgodnejši dokumentiran sistem zagotavljanja varnosti v Veliki Britaniji (govorimo o letih pred začetkom normanskega osvajanja Anglije, tj. pred letom 1066) je temeljil na skupnosti in je uvajal kolektivno odgovornost, kar je v praksi pomenilo, da so vsi odrasli moški odgovorni za dobro vedenje drug drugega in se združujejo z namenom zaščite svoje skupnosti (Encyclopædia Britannica, 2020).

Pečar (1991, str. 325) pravi, da se ljudje organizirano samovarujemo predvsem iz bojazni za lastno življenje in premoženje, pri čemer navaja naslednje oblike: »osebno varstvo, hišno, stanovanjsko ali gospodinjsko zaščito in širšo skupinsko oziroma lokalno varovanje ter obrambo soseske«.

Za skupnosti je značilna določena stopnja pripadnosti, povezanosti, delitev skupnih vrednot, sosodstvo. Našteto so osrednji dejavniki, ki geografijo spremenijo v kulturo (Crank in Giacomazzi, 2007). Opisano lahko poimenujemo skupnostna povezanost (ang. community cohesion) (Buckner, 1988) in velja za pomemben kazalnik zmožnosti prebivalcev, da se vključijo v neformalno družbeno nadzorstvo (Pattavina, Byrne in Garcia, 2006). Skupnostno povezane soseske naj bi bile tako bolj odporne na kriminaliteto (Greene, 2000). Nasprotno, skupnosti, ki te povezanosti ne posedujejo, naj bi zaznamovali družbeni nered, konflikti, družbena neenakost, nizka stopnja socialne interakcije in pomanjkanje občutka pripadnosti (Forrest in Kearns, 2011).

V skladu s filozofijo v skupnost usmerjenega policijskega dela bi morali prav ti neformalni družbeni procesi, ki lahko potekajo le v povezanih skupnostih, ohranjati družbeni red znotraj skupnosti, ne pa policijsko delo samo (McKee, 2001; Rosenbaum, 1988). V kontekstu v skupnost usmerjenega policijskega dela so se tako razvili mnogi teoretični in empirični temelji vključevanja skupnosti¹ v zagotavljanje varnosti. Buren (2007) je povzel elemente, ki so skupni večini definicij vključevanja skupnosti: prostovoljno in aktivno sodelovanje, pravičen in demokratičen proces sodelovanja ter zmožnost vplivanja na končne odločitve.

Pečar (1992) opozarja, da državljansko samovarovanje² v marsičem spominja na vigilantizem, sploh z vidika čustvovanja in motiviranosti akterjev, ter navaja šest značilnosti, ki razlikujejo prvo od drugega:

¹ V tuji literaturi so avtorji za izraz, ki ga v tem prispevku poimenujemo sodelovanje skupnosti, uporabili tudi naslednja poimenovanja: participacija prebivalcev (ang. citizen participation) (Arnstein, 1969; Buren, 2007; Colquhoun, 2004; Marshall, 2004), koprodukcija prebivalcev (ang. citizen coproduction) (Fenwick, 2012; Innes in Roberts, 2008; Scott, Duffee in Renauer, 2003), vključevanje skupnosti/prebivalcev (ang. community/citizen involvement) (Grinc, 1994; Skogan in Hartnett, 1997), angažiranje skupnosti (ang. community engagement) (Myhill, 2009; Trojanowicz, Kappeler in Gaines, 2002).

² Pečar (1991, 1992) v obeh citiranih delih uporablja izraza državljansko samovarovanje in organizirano samovarovanje v soseski, ki ju razumemo enako kot naš naslovni izraz, tj. varnostno samoorganiziranje prebivalcev.

- izražanje nacionalnih, rasnih ali kakih drugih teženj,
- stereotipiziranje sumljivih oseb ali skupin,
- maščevalno dojemanje svojih dejavnosti,
- razvijanje ali izpopolnjevanje dejavnosti zgolj na podlagi čustvenosti, strahu in bojazni,
- združevanje brez soglasja ali celo v nasprotju z legitimnimi državnimi nadzorstvenimi institucijami in
- kratkotrajnost delovanja ter minljivost pripravljenosti za sodelovanje.

3 Vigilantizem

Etimološko izvira izraz vigilantizem iz latinske besede *vigilare* (»biti buden«) in španske *vigilante* (»stražar«) in pomeni neko obliko zaščite pred nevarnostjo (Zabyelina, 2019). Kljub razširjenosti vigilantizma in vigilantских skupin po vsem svetu se zdi, da je nabor teoretičnih in raziskovalnih dognanj vendarle omejen. Kowalewski (2003) to med drugim pripisuje kratkotrajni naravi vigilantских formacij, saj se pogosto izkaže, da so pripadniki vigilantских skupin družbenopolitični amaterji, z omejenimi željami in zmožnostmi ter pomanjkljivimi veččinami za intenzivno delovanje.

Rosenbaum in Sederberg (1974) sta po proučevanju ciljev vigilantских skupin razvila eno redkih tipologij vigilantizma, ki zajema tri vrste vigilantizma, pri čemer sta poudarila, da je možno tudi prekrivanje:

- 1) nadzorovanje kriminalitete,
- 2) nadzorovanje družbenih skupin in
- 3) nadzorovanje režima.

Kadar je njihov cilj nadzorovanje kriminalitete, vigilantisti delujejo kot neformalna policija in ukrepajo proti posameznikom, za katere menijo, da so storili ali bi lahko storili kaznivo dejanje, seveda v skladu z njihovo lastno interpretacijo odklonskosti (Button, 2002). V znak protesta proti neukrepanju vlade, neučinkovitosti, korupciji in/ali, zgolj po njihovem, prizanesljivosti pri kaznovanju storilcev vigilantiske skupine tega tipa izvajajo ulične patrolje, prijemajo resnične ali domnevne prestopnike in tudi izvajajo po lastni presoji »pravično« kazen.

Pri vigilantizmu s ciljem nadzorovanja družbenih skupin se akterji namesto v ulične patrulje usmerijo v specifična družbena okolja, pri čemer se pogosto izkaže, da izhajajo iz rasističnih in/ali etničnih vzgibov; po njihovem prepričanju določene družbene skupine predstavljajo nevarnost za družbo.

Pri vigilantizmu z namenom nadzorovanja režima izvajalci poskušajo spremeniti vladno ali druge vladne institucije, kadar so te neuspešne oziroma jih kot take dojemajo. V osnovi je sicer vigilantizem usmerjen na zunaj proti ogrožajočim elementom v družbi, vendar pa se lahko vigilantno delovanje usmeri tudi proti samemu režimu, če bi pripadniki presodili, da je neuspešnost režima preveč moteča. To vrsto vigilantizma Rosenbaum in Sederberg (1974) označujeta kot potencialno najbolj nasilno in organizirano. Dodajata še, da je lahko meja med vigilantizmom (sploh vigilantizmom z namenom nadzorovanja režima) in odpadništvom ter uporniškimi in revolucionarnimi gibanji zelo tanka.

Rosenbaumovim in Sederbergovim (1974) poskusom definiranja in razvrščanja vigilantizma so sledili tudi drugi, ki pa se oddaljujejo od njune opisane tipologije in jima očitajo preveliko inkluzivnost, še posebej Johnston (1996), ki trdi, da njun koncept pokriva vse in hkrati nič. V svoj model je zajel šestih ključnih elementov, na katerih naj bi vigilantizem temeljil:

- 1) načrtovanje, premislek in organizacija,
- 2) zasebni prostovoljni akterji,
- 3) status avtonomnega prebivalstva,
- 4) uporaba ali grožnja z uporabo sile,
- 5) odziv na kriminaliteto in družbeni nered ter
- 6) osebna in kolektivna varnost.

Element načrtovanja, premisleka in organizacije je ključen pri razlikovanju med primeri spontane samoobrambe in vigilantizmom, saj bi sicer vsako povračilno nasilno dejanje lahko označili z vigilantizmom, ki bi tako kot koncept izgubil pomen. Prav tako so izvzeta dejanja pripadnikov državnih in drugih javnih institucij, kar Johnston (1966) označuje z elementom zasebnih in prostovoljnih akterjev. Status avtonomnega prebivalstva se nanaša na pogoj, da vigílanti delujejo brez podpore države ali kapitala, pač pa so to »aktivni državljani«, ki zadeve vzamejo v svoje roke in se dojemajo kot moralni akterji v družbi, poklicani k odzivu na zaznano grožnjo.

Grožnja z uporabo sile lahko v kontekstu vigilantizma deluje enako zgovorno kot nasilje samo, kar Johnston ponazori s konkretnimi primeri, v katerih vigilantske skupine kot take prepoznamo, kadar njihova filozofija delovanja dopušča uporabo nasilja. Vsakega odziva na kriminaliteto ali družbeni nered pač ne moremo označiti za vigilantizem. Nekateri avtorji Johnstonu nasprotujejo prav glede tega elementa (e Silva, 2018), ki bi lahko razširil pojmovanje vigilantizma na vsakršno nedemokratsko vedenje. Motivacija za večino vigilantskih pobud izvira iz priljubljene želje po »nekaj ukreniti« in s tem zajamčiti (osebno in kolektivno) varnost, kadar so formalni nadzorni mehanizmi zaznani kot neučinkoviti.

4 Sklep

Poleg že nakazanega zdrsa v vigilantizem velja pri organiziranem samovarovanju opozoriti še na druge možne slabe razplete. Paradoks, ki ga lahko zaznamo, je, da na poti izpolnjevanja iskrene želje po varnem in svobodnem bivanju v svoji skupnosti, končamo v zavarovanem in hkrati omejenem, ograjenem, z vseh strani nadzorovanem životarjenju. Varovalnost, budnost, sumničavost, morda že paranoja tako začnejo načenjati zasebnost in ustvarjati vzdušje sumničavosti in strahu, ki zlahka preseže dejanski obseg ogroženosti neke skupnosti (Pečar, 1992). Med neugodne izide varnostnega samoorganiziranja in konkretnega vključevanja skupnosti v preprečevanje kriminalitete sodijo tudi ugotovitve, da skupnostni angažma »deluje« v premožnih, urejenih soseskah; v revnih, nepovezanih in s kriminaliteto obremenjenih pa ne (Meško in Sotlar, 2012; Skogan, 1988). Koliko in kakšne vrste varnostnega samoorganiziranja je še zaželenega (do meje vigilantizma) ali celo nujnega (v kontekstu filozofije v skupnost usmerjenega policijskega dela) je stvar bolj ali manj spontanega odziva družbe, zadnjo besedo pri tem pa bi morala imeti država z odločno in jasno politiko.

Literatura

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. doi:10.1080/01944366908977225
- Buckner, J. C. (1988). The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology*, 16(6), 771–791. doi:10.1007/BF00930892
- Buren, B. A. (2007). *Evaluating citizen oversight of police*. New York: LFB Scholarly Publishing.
- Button, M. 2002. *Private policing*. Portland: Willan Publishing
- Christensen, K. in Levinson, D. (2003). *Encyclopedia of community: From the village to the virtual world*. Thousand Oaks: Sage.

- Colquhoun, I. (2004). *Design out crime: Creating safe and sustainable communities*. Oxford: Architectural Press.
- Crank, J. P. in Giacomazzi, A. L. (2007). Areal policing and public perceptions in a non-urban setting: one size fits one. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 30(1), 108–131. doi:10.1108/13639510710725659
- E Silva, K. K. (2018). Vigilantism and cooperative criminal justice: Is there a place for cybersecurity vigilantes in cybercrime fighting? *International Review of Law, Computers & Technology*, 32(1), 21–36. doi:10.1080/13600869.2018.1418142
- Encyclopædia Britannica*. (2020). Pridobljeno na <https://www.britannica.com/topic/police>
- Fenwick, T. (2012). Co-production in professional practice: A sociomaterial analysis. *Professions and Professionalism*, 2(1). doi:10.7577/pp.v2i1.323
- Forrest, R. in Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143. doi:10.1080/00420980120087081
- Grabosky, P. N. (1992). Law enforcement and the citizen: Nongovernmental participants in crime prevention and control. *Policing and Society*, 2(4), 249–271. doi:10.1080/10439463.1992.9964647
- Greene, J. R. (2000). Community policing in America: Changing the nature, structure, and function of the police. V J. Horney (ur.), *Criminal Justice 2000. Vol. 3, Policies, processes, and decisions of the criminal justice system* (str. 299–370). Washington: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. Pridobljeno na https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_3/03g.pdf?qr=understanding-community-policing
- Grinc, R. (1994). Angels in marble: Problems stimulating community involvement in community policing. *Crime & Delinquency*, 40, 437–468. doi:10.1177/0011128794040003008
- Innes, M. in Roberts, C. (2008). Reassurance policing, community intelligence and the co-production of neighbourhood order. V T. Williamson (ur.), *The handbook of knowledge-based policing: Current conceptions and future directions* (str. 241–262). Chichester: John Wiley & Sons.
- Johnston, L. (1996). What is vigilantism? *British Journal of Criminology*, 36(2), 220–236. doi:10.1093/oxfordjournals.bjc.a014083
- Kowalewski, D. (2003). Vigilantism. V W. Heitmeyer in J. Hagan (ur.), *International handbook of violence research* (str. 339–349). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Marschall, M. J. (2004). Citizen participation and the neighborhood context: A new look at the coproduction of local public goods. *Political Research Quarterly*, 57(2), 231–244. doi:10.1177/106591290405700205
- McKee, A. J. (2001). The community policing evaluation survey: Reliability, validity, and structure. *American Journal of Criminal Justice*, 25(2), 199–209. doi:10.1007/BF02886845
- Meško, G. in Sotlar, A. (2012). Preprečevanje kriminalitete v lokalnih skupnostih – med ad hoc pristopi in na znanju temelječih preventivnih dejavnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 229–239.
- Myhill, A. (2009). Community engagement. V A. Wakefield in J. Fleming (ur.), *The Sage dictionary of policing* (str. 35–37). Los Angeles: Sage.
- Pattavina, A., Byrne, J. M. in Garcia, L. (2006). An examination of citizen involvement in crime prevention in high-risk versus low- to moderate-risk neighborhoods. *Crime & Delinquency*, 52(2) 203–231. doi:10.1177/0011128705284155
- Pečar, J. (1991). Organizirano samovarovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42(4), 325–339.
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo*. Radovljica: Didakta.
- Pečar, J. (2001). Policija in (lokalna) skupnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(2), 132–140.
- Pečar, J. (2002). Preprečevanje kriminalitete in policija. *Varstvoslojje*, 4(2), 122–131.
- Rosenbaum, D. P. (1988). Community crime prevention: A review and synthesis of the literature. *Justice Quarterly*, 5(3), 323–395. doi:10.1080/07418828800089781
- Rosenbaum, H. J. in Sederberg, P. C. (1974). Vigilantism: an analysis of establishment violence. *Comparative Politics*, 6(4), 541–570. doi:10.2307/421337

-
- Scott, J. D., Duffee, D. E. in Renauer, B. C. (2003). Measuring police-community coproduction: The utility of community policing case studies. *Police Quarterly*, 6(4), 410–439. doi:10.1177/1098611103257039
- Skogan, W. G. (1988). Community organizations and crime. *Crime and Justice*, 10, 39–78. doi:10.1086/449143
- Skogan, W. G. in Hartnett, S. M. (1997). *Community policing: Chicago style*. New York: Oxford University Press.
- Trojanowicz, R., Kappeler, V. E. in Gaines, L. K. (2002). *Community policing: A contemporary perspective*. Cincinnati: Anderson.
- Zabyelina, Y. (2019). Vigilante justice and informal policing in post-Euromaidan Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 35(4), 277–292. doi:10.1080/1060586X.2019.1601460

VARNOSTNO SAMOORGANIZIRANJE DRŽAVLJANOV – MED TEORETIČNIM KONCEPTOM IN SLOVENSKO DEKLARATIVNO PRAKSO

BERNARDA TOMINC IN ANDREJ SOTLAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: bernarda.tominc@fvv.uni-mb.si, andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si

Povzetek Varnostno samoorganiziranje je naravna pravica posameznika in družbene skupine, ki pa jo države v pogojih visoke stopnje institucionalizacije varnostnih sistemov vsaj deloma regulirajo – tako deklarativno kot zakonsko. V Sloveniji smo omenjeno pravico bolj ali manj eksplicitno zapisali tudi v strateške dokumente s področja nacionalne varnosti (1993, 2001, 2010, 2019), prav tako pa tudi v nekatere ključne zakone s področja sistema notranje varnosti, obrambnega sistema ter sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Glede na to, da v zadnjih treh desetletjih pretiranega zanimanja za varnostno samoorganiziranje v praksi ni bilo, se zdi, da tudi država ni pretirano razvijala tega področja, ne v smislu podpore, ne v smislu omejevanja. Toda nenaden pojav varda je v strokovni in laični javnosti sprožil živahno razpravo, ki je pokazala, da dobršen del družbe in varnostnih profesionalcev ni pripravljen prenašati varnostnega samoorganiziranja, ki poskuša – samooklicano in po svoji oceni – zapolniti varnostni deficit državnih organizacij.

Ključne besede:

varnostno
samoorganiziranje,
civilna
družba,
teorija,
deklarativna
praksa,
varda.

SECURITY SELF-ORGANISATION OF CITIZENS – BETWEEN THE THEORETICAL CONCEPT AND SLOVENIAN DECLARATIVE PRACTICE

BERNARDA TOMINC & ANDREJ SOTLAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: bernarda.tominc@fvv.uni-mb.si, andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si

Abstract Security self-organization is a natural right of an individual and a social group. Still, this right is, in conditions of a high degree of institutionalization of security systems, (partially) regulated by the states – both in declarative and legal manners. In Slovenia, this right has been explicitly provided in the resolutions of the national security strategy (1993, 2001, 2010, 2019), as well as in some key legislation from the field of the internal security system, the defence system, and the system of protection against natural and other disasters. Given that there has been no excessive interest in security self-organization in the last three decades in practice, it seems that also the state did not put many interests in the development of this area, neither in terms of support nor in terms of restrictions. However, the sudden appearance of the paramilitary guards (slov. varde) has initiated a vigorous debate in the professional and lay public, showing that a fair share of civil society and security professionals are unwilling to tolerate security self-organization that tries – self-proclaimed and self-assessed – to fill the security deficit of state organizations.

Keywords:
security
self-organisation,
civil
society,
theory,
declarative
practice,
paramilitary
guards.

1 Uvod

Sodobnega varnostnega okolja ne zaznamujejo samo spremenjeni viri ogrožanja, ampak tudi spremenjeni načini zagotavljanja varnosti. Prednjačijo resda tisti, ki jih vzpostavlja država ali kakšna druga javna entiteta, saj je varnost vendarle najlažje zagotavljati na skupinski, visoko institucionalizirani in organizirani ravni, a obstaja tudi bolj prvinsko (značilno za zgodnje obdobje človekovega razvoja), od države neodvisno, in dostikrat posamično zagotavljanje varnosti. Posamezniki in skupine se tako konstituirajo v bolj ali manj legitimne deležnike zagotavljanja varnosti (posamezniki, posamezniki, vključeni v društva, nevladne organizacije, interesno-politične skupine, zasebni varnostni subjekti, ki zagotavljajo varnost v imenu in na račun posameznikov in skupin itd.). Čeprav pravica do varnosti sodi med temeljne in naravne človekove pravice, pa je njena realizacija dostikrat ujeta v nemirne vode med legitimnostjo in legalnostjo. Še posebej pride to do izraza v času velikih družbenih preizkušenj, kot so vojne, brezvladje in podobne krize, ko državljani dobijo občutek, da država ne nadzoruje več situacije in da je treba zadeve »vzeti v svoje roke«. Tako smo v zadnjih letih v Evropi, najbolj intenzivno pa od t. i. migrantske krize naprej, še posebej zaradi zmanjšane prisotnosti policije, zlasti na podeželju, priča porastu zasebnih varnostnih iniciativ (Quent, 2016). V takšnih primerih se lahko zgodi, da država, ki je še pred kratkim spodbujala varnostno samoiniciativo med državljani, kar naenkrat začne dvomiti o dobronamernosti »preveč zagretega« varnostnega samoorganiziranja. Zato ni nepomembno, da država v času družbenega ekvilibrija določi/se dogovori tudi o tej zadevi, da je državljanom v vsakem trenutku jasno, kaj je dovoljeno, zaželeno in s tem sprejemljivo.

V prispevku se ne ukvarjamo toliko s samo legalnostjo varnostnega samoorganiziranja, ampak z njegovimi teoretičnimi in politično-deklarativnimi izhodišči v Republiki Sloveniji.

2 Kaj je varnostno samoorganiziranje civilne družbe?

Sodobne družbe ne poskrbijo samo za zagotavljanje varnosti na državni ravni, ampak ustvarjajo/dopuščajo tudi možnosti za zagotavljanje varnosti na individualni in skupinski ravni. Pri tem gre za dvoje: 1) spontano obrambno in samozaščitno delovanje posameznikov in 2) različne oblike in stopnje varnostnega samoorganiziranja družbenih skupin (Grizold, 1992). Obe pojavnosti obliki

(samo)organiziranosti črpata legitimnost v »naravni pravici« vsakega subjekta (posameznika, družbene skupine, države) do samoobrambe, samozaščite in samopomoči, ki se v sodobni demokratični državi manifestirajo kot temeljne človekove pravice in svoboščine, za katerimi stojita država in civilna družba na temelju javnega, odgovornega in medsebojno nadziranega delovanja in ob spoštovanju ustavnopravnega reda države (Sotlar, Grizold in Vuga Beršnak, 2020).

Zato ne preseneča pluralnost pojavnih oblik varnostnega samoorganiziranja, ki lahko v sistemskem smislu prežema vse tri podsisteme nacionalne varnosti, navzven pa se odražajo npr. kot prostovoljno vključevanje posameznikov na tečaje samoobrambe, varnosti pri delu, prve pomoči, prostovoljna gasilska in druga društva za zaščito, reševanje in samopomoč, protikriminalitetne iniciative, vključno s sodelovanjem z zasebnovarnostnimi in detektivskimi družbami itd.¹

Danes pa žal pogosto nimamo toliko v mislih vseh teh možnih oblik varnostnega samoorganiziranja. Razprave se namreč bolj ali manj vrtijo okoli tistih, ki se organizirajo v prepričanju, da država, ki naj bi skrbela za varnost, red in mir, zanemarija svoje dolžnosti. To je tudi razlog, da se v tovrstne iniciative vključujejo »nasprotniki države« – torej pretežno desne ali leve radikalne skupine. Nemška praksa kaže, da gre običajno za spontano organiziranje, ki se pogosto pojavi ob demonstracijah (Bürgerwehr – Eigenschutz der Stadt durch die Bürgerschaft, 2020).² Poleg te Quent (2016) kot obliko varnostnega samoorganiziranja navaja tudi korporativne varnostne iniciative, skupine vigilantov s predpolitičnim interesom in skupine desničarskih skrajnežev.

¹ V primeru najema zasebnovarnostne ali detektivske družbe se pojem »varnostno samoorganiziranje« resda skrči zgolj na sklenitev pogodbe in plačilo obveznosti, toda po drugi strani je res tudi to, da je temeljna ideja samovarovanja – povečevanje varnosti in kvalitete življenja – vendarle dosežena (Sotlar, 1997).

² K pojavu t. i. vigilantizma prispevajo prav gotovo tudi (neobjektivni) mediji, ki s poročanjem povečujejo strah in negotovost prebivalcev ter umetno dvigujejo pomembnost vigilantskih skupin v odnosu do policije, ki je dostikrat portretirana kot neučinkovita, če ne celo skorumpirana (Quent, 2016).

3 Deklarativna praksa osmišljanja varnostnega samoorganiziranja v Republiki Sloveniji

Do leta 1990 je v Sloveniji deloval sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki je bil skladno z ideologijo podružbljanja obrambe in zaščite, »naravni zaveznik« varnostnega samoorganiziranja, kar je bilo po svoje paradoksalno, saj je država s svojimi institucijami prodrla v vse pore družbenega življenja. Po spremembi političnega, gospodarskega in družbenega sistema ter osamosvojitvi je država vzpostavila nov koncept nacionalne varnosti, pri čemer je samoorganiziranje posameznikov in civilne družbe opredelila v strateških dokumentih in zakonskih ter podzakonskih aktih.

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti³ je uvedla pojem varnostnega samoorganiziranja državljanov, v kasnejših verzijah glavnega strateškega dokumenta s področja nacionalne varnosti⁴ pa te diktije ni, je pa v tem smislu tovrstno sodelovanje opredeljeno bolj opisno. V vseh strateških dokumentih se civilno družbo omenja največ v povezavi s civilno obrambo oziroma sodelovanjem državljanov pri obrambi države (vojaški vidik). V Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti je poudarjeno, da je posebnega pomena za večjo varnost spodbujanje varnostnega samoorganiziranja državljanov, ljudske iniciative ter delovanja interesnih organizacij z opombo, da teh dejavnosti ni mogoče nadomestiti z državnimi ali oblastnimi institucijami. Resolucija predpostavlja, da je državljanu Slovenije kot posamezniku, izhajajoč iz načel humanitarnega prava in ob upoštevanju I. protokola k Ženevskim konvencijam, ki omogočajo legalno samoorganiziranje državljanov v primeru agresije ali okupacije države, zagotovljena pravica do (samo)obrambe, če izpolnjuje zakonske pogoje. Vsakdo ima v okviru civilne obrambe pravico sodelovati ali izvajati neoborožene oblike odpora. Resolucija omenja samoorganiziranje tudi v povezavi s sistemom varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ko predvideva, da splošne reševalne naloge in dejavnosti poleg organizacij, služb, društev izvajajo neposredno tudi državljanji v okviru osebne in vzajemne samozaščite. Na področju zagotavljanja notranje varnosti pa resolucija eksplicitno ne predvideva sodelovanja državljanov.⁵

³ Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 71/93.

⁴ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV), Uradni list RS, št. 56/01; Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1), Uradni list RS, št. 27/10; Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2), Uradni list RS, št. 59/19.

⁵ Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 71/93.

Nekaj sprememb je v tej smeri prinesla Resolucija o strategiji nacionalne varnosti iz leta 2001, ki pri upravljanju in vodenju sistema nacionalne varnosti poleg zakonodajnih in izvršilnih organov oblasti predvideva vključevanje državljanov v vse tri prvine nacionalnovarnostne strukture. V okviru obrambnega podsistema se državljanji vključujejo v civilno obrambo (poleg ostalih subjektov), ki z nevojaškimi sredstvi in načini dopolnjuje in podpira vojaško obrambo države, zagotavlja neprekinjenost delovanja oblasti in delovanje gospodarstva ter preskrbo, zaščito in preživetje prebivalstva v izrednem in vojnem stanju ter drugih krizah. Skladno z Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti lahko pri zagotavljanju notranje varnosti sodelujejo tudi državljanji, ki prispevajo k preprečevanju protipravnih in škodljivih dejavnosti ter pojavov. Poudarjeno je, da te cilje državljanji uresničujejo v sodelovanju z institucijami in organizacijami, kot so policija, državno tožilstvo, pravosodni organi ter nadzorni in inšpekcijski organi. Kot specifično obliko varnostnega samoorganiziranja pa lahko štejemo tudi zasebno varstvo (zasebno varovanje in detektivska dejavnost, ki si ju državljanji naročijo proti plačilu), ki mu resolucija priznava prispevek pri zagotavljanju notranji varnosti, tako kot tudi »druge dejavnosti po posameznih področjih zagotavljanja splošne varnosti ljudi in premoženja«. Resolucija tudi predvideva vključevanje državljanov v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki se v sistem vključujejo v okviru svojih pristojnosti, pravic in odgovornosti.⁶

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 2010 predvideva vključevanje civilno družbenih organizacij, ki so posebnega pomena za obrambo, v obrambni sistem (poleg državnih organov in lokalnih skupnosti). Pri upravljanju zadev javne varnosti ta resolucija predvideva sodelovanje z organizacijami, združenji in iniciativami državljanov, lokalno skupnostjo ter v okvirih javno-zasebnega partnerstva. Tudi varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami zagotavljajo v okviru svojih pristojnosti oziroma pravic in dolžnosti prebivalci Republike Slovenije bodisi kot posamezniki bodisi prostovoljno organizirani v društva, strokovna združenja ter druge nevladne organizacije.⁷

⁶ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV), Uradni list RS, št. 56/01.

⁷ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1), Uradni list RS, št. 27/10.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti iz leta 2019 pa predvideva, da se poleg državnih in lokalnih organov v obrambni sistem z izvajanjem dejavnosti, ki prispevajo k obrambi države, vključujejo državljani in civilnodružbene organizacije, katerih dejavnosti so posebne pomena za obrambo. Pri upravljanju zadev javne varnosti se v primerjavi s preteklo resolucijo ni spremenilo praktično nič. Torej se v okviru te prvine vzpostavlja tudi sodelovanje z organizacijami, združenji in iniciativami državljanov, lokalno skupnostjo ter v okvirih javno-zasebnega partnerstva. Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami zagotavljajo v okviru svojih pristojnosti oziroma pravic in dolžnosti prebivalci Republike Slovenije bodisi kot posamezniki bodisi prostovoljno organizirani v društva, strokovna združenja ter druge nevladne organizacije, ki opravljajo dejavnost, pomembno za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.⁸

Tako je videti varnostno samoorganiziranje na deklarativni (politični) ravni. Njegovo realizacijo pa najdemo v temeljnih zakonih s področja notranje varnosti (npr. Zakon o organiziranosti in delu v policiji⁹), obrambe (npr. Zakon o obrambi¹⁰) ter zaščite in reševanja (npr. Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami¹¹). Zakoni niso politične deklaracije (katerih izvajanje je zaželeno, ni pa obligatorno), ampak akti, s katerimi se regulirajo odnosi znotraj družbe na določenem področju, vključno s sankcijami. Toda ko gre za varnostno samoorganiziranje (in sodelovanje državnih organov pri tem), se zdi, da so prav to – zapisana možnost, ki pa se nujno ne realizira v duhu strateških dokumentov s področja nacionalne varnosti. Zato v nadaljevanju omenimo tudi nekatere zakonske rešitve, čeprav, kot rečeno, vprašanje legalnosti konkretnega varnostnega samoorganiziranja ni glavni predmet te razprave.

35. člen Zakona o organiziranosti in delu v policiji,¹² ki govori o partnerskem sodelovanju za zagotavljanje večje varnosti omogoča, da policijske uprave in postaje sodelujejo tudi z drugimi organi, organizacijami in institucijami, civilno družbo in posamezniki, katerih dejavnost je usmerjena k zagotavljanju večje varnosti oziroma k spodbujanju varnostnega samoorganiziranja prebivalcev, ter jim v okviru svojih pristojnosti in možnosti nudijo pomoč. Policijske uprave in postaje ter omenjeni

⁸ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2), Uradni list RS, št. 59/19.

⁹ Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol), Uradni list RS, št. 15/13.

¹⁰ Zakon o obrambi (ZObr), Uradni list RS, št. 82/94.

¹¹ Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN), Uradni list RS, št. 64/94.

¹² Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol), Uradni list RS, št. 15/13.

organi, organizacije in institucije sporazumno ustanovljajo svete, sosvete, komisije ali druge dogovorjene oblike partnerskega sodelovanja za zagotavljanje večje varnosti. Zakon o obrambi¹³ v 7. členu podeljuje pravico do samoobrambe, pri čemer se v vojnem stanju državljani lahko samoorganizirajo ter vključijo v obrambo države, s tem, da se morajo pri tem podrediti najbližjemu vojaškemu poveljstvu ali enoti (Sotlar et al., 2020). Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami¹⁴ nalaga vključevanje posameznikov na individualni ravni, posameznikov, organiziranih v društva, strokovna združenja ter druge nevladne organizacije, strokovnjakov iz gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij v sistem zaščite, reševanja in pomoči. Zakon kot eno od temeljnih nalog sistema navaja spodbujanje samozaščite, samopomoči in vzajemne pomoči v obliki osebne in vzajemne zaščite, ki ju v 70. členu definira kot preventivne ukrepe prebivalcev za preprečevanje ali ublažitev posledic nesreč (Sotlar et al., 2020)

4 Razprava

Če se v razpravi zadržimo samo pri spornih praksah varnostnega samoorganiziranja in v tem kontekstu primerjamo Quentovo (2016) tipologijo, za katero avtor sicer opozarja, da ni celostna, da je narejena predvsem na podlagi opažanj pojava varnostnih iniciativ v Nemčiji in je predmet nadaljnega preučevanja, s tovrstno prakso v Sloveniji, moramo ugotoviti, da tako čistih oblik varnostnega samoorganiziranja nimamo.

Tudi sicer se v Republiki Sloveniji le redko razpravlja o varnostnem samoorganiziranju, kot ga predvidevajo strateški dokumenti in zakoni. Če že, so razprave spodbudili (sicer redki) pojavi nekaterih organiziranih civilnih varnostnih iniciativ, ki v laični, še posebej pa strokovni javnosti, niso pozele pretiranega odobravanja (npr. t. i. Velenjske trojke Adolfa Štormana; Slovenski Sokoli Saša Lapa; Štajerska varda Andreja Šiška). Omenjenim iniciativam je skupen precej izražen politični kontekst, ki je popolnoma zasenčil in vnaprej onemogočil njihove morebitne pozitivne učinke.¹⁵

¹³ Zakon o obrambi (ZObr), Uradni list RS, št. 82/94.

¹⁴ Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN), Uradni list RS, št. 64/94.

¹⁵ Takšnih pretresov, kot smo jih doživeli z javnim nastopom Štajerske varde in zatem skupne Slovenske varde, doslej nismo bili vajeni. Konec leta 2019 je vodja varde Andrej Šiško pozival Vlado Republike Slovenije na sklenitev sporazuma o sodelovanju s Slovensko vardo. Torej pobude niso dale lokalne ali državne oblasti, ki bi potrebovale in priznavale tovrstne iniciative, ampak skupina, v kateri predvsem njen vodja izraža močne politične interese

V primeru vard je najbolj jasno stališče zavzelo Ministrstvo za notranje zadeve, ki je izrazilo nasprotovanje ustanavljanju t. i. vaških straž, kot jih je poimenovalo. Ministrstvo za notranje zadeve je poudarilo ustavno omejitvev, da takšno združevanje ne sme posegati v naloge, ki jih lahko izvajajo le uradni organi, oziroma delovanje posameznikov v sklopu tovrstnih združevanj ne predstavlja načrtovanja, pripravljanja, organiziranja ali izvrševanja kaznivih dejanj ali prekrškov. Ker zakonodaja daje monopol nad uporabo sile le državi, je Ministrstvo za notranje zadeve izrazilo ničelno toleranco do pobud posameznikov, ki bi nase prevzemali naloge v pristojnosti države (Ministrstvo za notranje zadeve, 2019). Takšno stališče je septembra 2020 rezultiralo v spremembah zakonodaje, ki bo v prihodnje sankcionirala takšne in podobne prakse, kot jih je v zadnjih dveh letih izkazovala Slovenska varda.

Literatura

- Bürgerwehr – Eigenschutz der Stadt durch die Bürgerschaft. (2020). *Anwalt.org*. Pridobljeno na <https://www.anwalt.org/buergerwehr/>
- Grizold, A. (1992). Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V A. Grizold (ur.), *Razpolja nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji* (str. 59–93). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2019). *Ministrstvo za notranje zadeve izrecno nasprotuje ustanavljanju t. i. vaških straž*. Pridobljeno na <https://www.gov.si/novice/2019-08-08-ministrstvo-za-notranje-zadeve-izrecno-nasprotuje-ustanavljanju-t-i-vaskih-straaz/>
- Quent, M. (2016). Bürgerwehren. Hilfssheriffs oder inszenierte Provokation? *Amadeu Antonio Stiftung*. Pridobljeno na <https://www.idz-jena.de/im-dialog/weitere-publikationen/buergerwehren-hilfssheriffs-oder-inszenierte-provokation/>
- Sotlar, A. (1997). Nacionalnovarnostni elementi zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. V A. Anžič, B. Virjent in M. Djurić (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive* (str. 311–322). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Sotlar, A., Grizold, A. in Vuga Beršnak, J. (2020). *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: Konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede in Založba FDV.

(kandidat na predsedniških in parlamentarnih volitvah), zato bi lahko dejali, da tovrstne iniciative služijo tudi za njegovo politično promocijo.

VARDE: GENEZA IN PREGLED NOVEL ZAKONA O VARSTVU JAVNEGA REDA IN MIRU IN ZAKONA O NADZORU DRŽAVNE MEJE

BENJAMIN FLANDER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: benjamin.flander@fvv.uni-mb.si

Povzetek V članku sta prikazani geneza in vsebina novel Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje, ki ju je s ciljem omejiti delovanje t. i. vard na predlog dela opozicije konec septembra 2020 sprejel Državni zbor Republike Slovenije. Prvotno različico sprememb na predlog vlade premierja Marjana Šarca so poslanci po zamenjavi vlade zavrnili. Noveli sta prepovedali in sankcionirali nošenje ali razkazovanje imitacij orožja in orožju podobnih predmetov z namenom vzbujati videz, da gre pri tem za izvajanje nalog uradnih ali vojaških oseb. Prepovedali in sankcionirali sta tudi nošnje uniform ali oblačil, podobnih uniformi uradnih ali vojaških oseb, če tisti, ki jih nosijo, s svojim ravnanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju vzbujajo videz, da gre pri tem za izvajanje nalog uradnih ali vojaških oseb. Čas bo pokazal, na kakšen način bo policija noveli izvajala in kaj sprejete dopolnitve pomenijo v praksi.

Ključne besede:

varde,
omejevanje,
Zakon o
varstvu
javnega
reda in
miru,
Zakon o
nadzoru
državne
meje,
Državni
zbor.

VIGILANT GUARDS: THE GENESIS AND REVIEW OF THE AMENDMENTS TO THE PROTECTION OF PUBLIC ORDER ACT AND STATE BORDER CONTROL ACT

BENJAMIN FLANDER

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: benjamin.flander@fvv.uni-mb.si

Abstract The article presents the genesis and content of the amendments to the Protection of Public Order Act and the State Border Control Act, which were proposed by the opposition and adopted by the National Assembly at the end of September 2020 to limit the operation of the vigilant guards. The amendments prohibited and sanctioned the carrying or display of imitations of weapons and weapons-like objects to create the appearance that a person is performing the duties of officials or military personnel. They also prohibited and sanctioned the wearing of uniforms or clothing similar to the uniforms of officials or military personnel if a person, by his or her conduct or presence in a particular public or private place, creates the appearance of performing the duties of officials or military personnel. Time will tell how the police will implement the amendment and what the adopted amendments mean in practice.

Keywords:

vigilant
guards, limitation,
Protection of
Public
Order
Act,
State
Border
Control
Act,
National
Assembly.

1 Uvod

Državni zbor Republike Slovenije je konec septembra 2020 sprejel dopolnitve Zakona o varstvu javnega reda in miru (v nadaljevanju ZRJM-1)¹ ter Zakona o nadzoru državne meje (v nadaljevanju ZNDM-2).² Noveli zakonov³ je predlagal del opozicije, z namenom omejitve delovanja vard, vaht, vaških straž in drugih podobnih oblik varnostnega (samo)organiziranja občanov. Medijsko dokumentirane dejavnosti pripadnikov vard, (postrojavanje, urjenje, patroliranje ob državni meji, oviranje delovanja in grožnje uradnim osebam itn.) so predstavniki policije in varnostne stroke bolj ali manj soglasno prepoznali kot dejavnik varnostnega tveganja, bistveno manj soglasni pa so bili pogledi (tako politike kot tudi stroke) ob vprašanju, če veljavni predpisi omenjene dejavnosti prepovedujejo in sankcionirajo. Svoj predlog dopolnitev omenjenih zakonov je novembra 2019 v parlamentarni postopek vložila že vlada Marjana Šarca, po njenem odstopu in oblikovanju nove Janševe vlade pa prvotni predlog v pristojnem delovnem telesu Državnega zbora RS ni dobil potrebne podpore. Ker vlada Janeza Janše za zakonske spremembe, ki bi omejile delovanje vard, ni pokazala interesa, so poleti 2020 predlog pripravili poslanci dela opozicije. Predlog je bil po burni politični razpravi s tesno večino izglasovan.

V prispevku sta na kratko prikazani geneza in vsebina sprejetih dopolnitev zakonodaje. Opravili smo primerjavo sprejetih novel s prvotno različico sprememb, ki jo je neuspešno predlagala prejšnja vlada. Poudarjena so tudi nekatera pravna vprašanja, ki se utegnejo zastaviti pri implementaciji novel v praksi.

¹ Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Uradni list RS, št. 70/06.

² Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM-2), Uradni list RS, št. 35/10.

³ Noveli v času zaključevanja tega prispevka še nista bili objavljeni v Uradnem listu in tudi nista dostopni na spletnih straneh Državnega zbora RS ter tudi ne v Pravno-informacijskem sistemu Republike Slovenije. Sklicujemo se na njuno vsebino, ki so jo povzeli spletni mediji.

2 Geneza in vsebina novel Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje

2.1 Predlog vlade Marjana Šarca (november 2019)

Vlada Marjana Šarca je konec novembra 2019 v parlamentarni postopek vložila predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru. Predlog je pripravil Direktorat za policijo in druge varnostne naloge Ministrstva za notranje zadeve. Vlada je predlagala nujni postopek obravnave predloga zakona v Državnem zboru RS, ker naj bi bil sprejem zakona nujen zaradi interesov varnosti države.

Vlada je v obrazložitvi predloga podala oceno, da tipične dejavnosti vard in podobnih skupin konkretno kažejo na varnostna tveganja za Republiko Slovenijo, saj se lahko pod pretvezo samoorganiziranja s ciljem zagotavljanja varnosti združujejo s prikritim namenom varovanja državne meje ter izvajanja obrambnih in varnostnih nalog, ki so v izključni pristojnosti za to pristojnih državnih organov (Generalni sekretariat vlade Republike Slovenije, 2019).

Generalni sekretariat vlade Republike Slovenije (2019) je predlagal, da se s ciljem zagotovitve učinkovitega izvajanja dolžnosti in nalog policije ter vodenja prekrškovnih postopkov, ki so neposredno povezani z zagotavljanem varnosti posameznikom in skupnosti, 11. člen ZRJM-1⁴ med drugim dopolni z naslednjima določbama:

- da je imitacije orožja in druge predmete, ki so po videzu podobni orožju, prepovedano nositi, razkazovati ali uporabljati tako, da se vzbuja videz, da se izvajajo naloge uradnih ali vojaških oseb. Za kršitev te določbe je predlog predvidel globo od 500 do 1.000 evrov. Če je dejanje storjeno v skupini, pa globo od 1.000 do 2.000 evrov.

⁴ ZRJM-1 v drugem odstavku tega člena določa, da se z globo kaznuje kdor na javnem kraju nosi, razkazuje ali uporablja dekorativno orožje, imitacije orožja, orožje, ki je namenjeno za alarm, signaliziranje ali druge predmete, ki so po videzu podobni orožju, pa se v skladu z zakonom, ki ureja razvrstitev in kategorizacijo orožja ne štejejo za orožje, in s tem povzroči vznemirjenje ali občutek ogroženosti; Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Uradni list RS, št. 70/06.

- da se oseba, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem na določenem kraju vzbuja videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb, kaznuje z globo od 500 do 1.000 evrov. Če je dejanje storjeno v skupini, se posameznik kaznuje z globo od 1.000 do 2.000 evrov.

Vladni predlog dopolnitev ZNDM-2 je prepovedal in sankcioniral vsakršno ravnanje posameznika ali skupine, ki se z namenom nadzora državne meje izvaja na način, ki je enak ali podoben oblikam opravljanja policijskih nalog pri izvajanju nadzora državne meje. Prepovedal in sankcioniral je tudi vsakršno ravnanje, ki ovira policijo pri izvajanju nadzora državne meje. Za te kršitve je predlog predvideval globo za posameznika najmanj 1000 evrov, če posameznik stori dejanje v skupini pa najmanj 1.500 evrov (Ministrstvo za notranje zadeve, 2019).

2.2 Novela Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje (september 2020)

Opozicijska predloga novel zakonov je v začetku septembra 2020 najprej potrdil pristojni parlamentarni odbor, konec septembra pa nato tudi Državni zbor RS na seji, na kateri je bilo prisotnih 84 poslancev in poslank. Poslanci so noveli izglasovali z 48 glasovi za in enim proti. Spremembe so poleg predlagateljev podprli tudi nekateri poslanci in poslanke strank SMC, DeSUS in NSi. Edini glas proti je prišel iz stranke SNS. Poslanci stranke Levica in SDS so se glasovanja vzdržali (K. T., 2020; Pušnik, 2020).

Z dopolnitvami ZJRM-1 je Državni zbor Republike Slovenije določil, da se posameznik, ki nosi, razkazuje ali uporablja predmete iz 2. odstavka 11. člena ZJRM-1 z namenom vzbujati videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb, kaznuje z globo od 500 do 1.000 evrov.⁵ Če je dejanje storjeno v skupini najmanj dveh oseb, se posameznik kaznuje z globo od 1.000 do 2.000 evrov. Poleg tega novela določa, da se posameznik, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju ali z uporabo opreme ali pripomočkov vzbuja videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb, kaznuje z

⁵ Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Uradni list RS, št. 70/06.

globo od 500 do 1.000 evrov. Če je dejanje storjeno v skupini najmanj dveh oseb, se posameznik kaznuje z globo od 1.000 do 2.000 evrov.

Z globo od 1.000 do 2.000 evrov se kaznuje tudi posameznik, ki v skupini najmanj dveh oseb nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju ali z uporabo simbolov, grbov, zastav, ali z ustvarjanjem vtisa hierarhične ureditve skupine, ali uporabo vozil, na katerih so nameščene prepoznavne oznake, ali z uporabo opreme ali pripomočkov vzbujajo videz, da gre za policijsko ali vojaško silo, in nima pravne podlage za delovanje v zakonu.

3 Primerjava zavrnjenega predloga in sprejetih novel

Po ureditvi pred sprejetjem novel bi imela nekatera ravnanja pripadnikov varde vse znake prekrška po Zakonu o varstvu javnega reda in miru le pod pogojem, če bi pri eni ali več tretjih oseb povzročila občutek ponižanosti, ogroženosti, prizadetosti ali strahu, pri čemer bi bila za ukrepanje policije potrebna prijava oziroma naznanitev enega ali več občanov. Določena ravnanja pripadnikov varde (npr. zadrževanje v bližini državne meje in javno razglašanje, da gre pri tem za njeno varovanje) bi policija sicer lahko preganjala tudi kot kazniva dejanja, vendar le pod pogojem, če bi bilo storjeno konkretno dejanje, ki ga sme opraviti samo uradna ali vojaška oseba, tj. če bi pripadnik varde navidezno izvedel v zakonu navedeno pooblastilo oziroma uradno dejanje ali če bi uresničil znake kakšnega drugega uradno pregonljivega kaznivega dejanja. Takšno stališče zastopa tako vlada v zavrnjenem predlogu kot tudi državno tožilstvo, ki se v primeru podanih poročil policije v opisanih primerih niso odločila za kazenski pregon (Generalni sekretariat vlade Republike Slovenije, 2019). Čeprav torej drži, da je imela policija načeloma podlago za ukrepanje zoper izvajanje določenih dejavnosti pripadnikov varde že pred sprejemom novel, menimo, da so bile dopolnitve zakonodaje smiselne in potrebne.

Primerjava zavrnjenega vladnega predloga in sprejetih novel pokaže, da se v nasprotju z zavrnjenim vladnim predlogom, ki je uporabil dikcijo »kdor nosi, razkazuje ali uporablja predmete iz prejšnjega odstavka na način, ki vzbujajo videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb«, sprejeta novela ZJRM-1 sklicuje na nošenje, razkazovanje ali uporabo predmetov z »namenom vzbujati videz, da se izvajajo

naloge uradnih ali vojaških oseb«. Dokazovanje tako formuliranega prekrška v praksi bi se utegnilo izkazati za težavno, saj ni jasno, kako bo uradna oseba prekrškovnega organa ugotovila namen, ki je pogoj za obstoj prekrška. Primerjava zavrženega in sprejetega predloga nadalje pokaže, da je slednji predvidel širši nabor (prepovedanih) ravnanj (npr. uporaba vozil z oznakami), s katerimi lahko posameznik, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, v skupini z vsaj še eno osebo vzbuja videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb. V pogledu višine glob med zavrženim predlogom in sprejeto novelo ni bistvenih razlik.

4 Namesto sklepa

Pričakovati je, da kljub zakonski prepovedi in zagroženim globam pripadniki vard svojih dejavnosti ne bodo opustili. Čas bo pokazal, na kakšen način bo policija noveli izvajala in kaj sprejete dopolnitve pomenijo v praksi.

Literatura

- Generalni sekretariat vlade Republike Slovenije. (2019). *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru (EV/A 2019-1711-0027) – predlog za obravnavo – novo gradivo št. 1*. Pridobljeno na [http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/5158f6b59aead6f4c12584be003ea677/\\$FILE/ZJRM-1A_VG-9.pdf](http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/5158f6b59aead6f4c12584be003ea677/$FILE/ZJRM-1A_VG-9.pdf)
- K. T. (2. 9. 2020). Zelena luč zakonoma, ki omejujeta delovanje paravojaških enot. *MMC RTV SLO*. Pridobljeno na <https://www.rtvlo.si/slovenija/zelena-luc-zakonoma-ki-omejujeta-delovanje-paravojaskih-enot/534940>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (26. 11. 2019). *Poklukar o predlaganih spremembah zakonov: »Zagotavljamo učinkovitejše varovanje javnega reda in miru ter učinkovitejše delo policije.«* Pridobljeno na <https://www.gov.si/novice/varde/>
- Pušnik, N. (24. 9. 2020). Omejevanje delovanja vard na meji: globe v višini od 500 do 2000 evrov. *24ur.com*. Pridobljeno na <https://www.24ur.com/novice/slovenija/poslanci-podprli-dopolnitve-zakona-ki-omejujejo-delovanje-varde-na-meji.html>

TEHTANJE STRAHU PRED KRIMINALITETO

VANJA ERČULJ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: vanja.erculj@fvv.uni-mb.si

Povzetek Strah pred kriminaliteto je pogosta tema raziskovanja v zadnjih 50 letih. Število objav na temo strahu pred kriminaliteto čez leta eksponentno narašča. Kot socialni problem ima številne posledice na različna področja družbe, zato ga proučujejo raziskovalci različnih znanstvenih disciplin, od kriminologije do geografije. Na raziskave strahu pred kriminaliteto so leteli številni očitki o neustrezni teoretični definiciji in neustreznem merjenju pojava. Prispevek povzema nekatere očitke in izboljšave v merskem procesu, ki so vodile do veljavnih in zanesljivih zaključkov raziskovanja strahu pred kriminaliteto.

Ključne besede:

strah
pred
kriminaliteto,
konceptualizacija,
operacionalizacija,
veljavnost,
zanesljivost.

WEIGHTING FEAR OF CRIME

VANJA ERČULJ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: vanja.erculj@fvv.uni-mb.si

Abstract Fear of crime has been a frequent research topic for the past 50 years. The number of publications on the subject of fear of crime has been growing exponentially over the years. As a social problem, it has many consequences for different society areas, so it is studied by researchers in various scientific disciplines, from criminology to geography. Research on fear of crime has been the subject of numerous allegations regarding the inadequate theoretical definition and insufficient measurement of the phenomenon. The paper summarizes some of the criticisms and improvements in the measurement process that have led to valid and reliable conclusions of the crime fear investigation.

Keywords:

fear of
crime,
conceptualisation,
operationalisation,
validity,
reliability.

1 Uvod

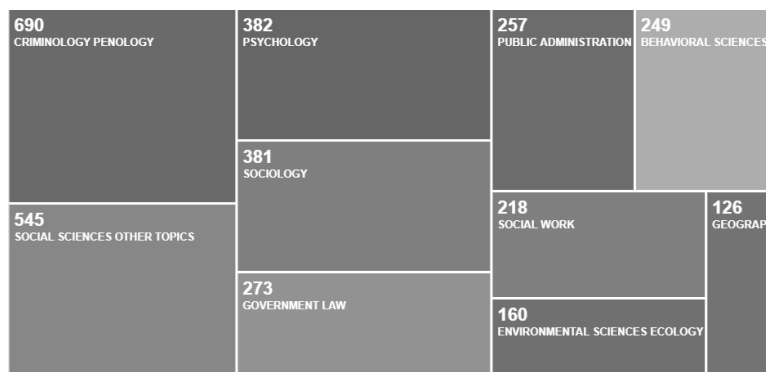
Strah pred kriminaliteto (ang. fear of crime) je zadnjih 50 let pomembna tema raziskovanja, kar je možno videti tudi na sliki 1, ki prikazuje letno število objav s ključno besedo »fear of crime« v obdobju med 1960 in 2019 (zapis iz vmesnika Web of Science na dan 5. 8. 2020). Število objav z manjšimi nihanji eksponentno narašča.

Slika 1: Število prispevkov s ključno besedo »fear of crime« med letoma 1960 in 2019

Vir: <https://www.cobiss.si/baze/wos.htm>

Raziskovanja strahu pred kriminaliteto se lotevajo znanstveniki, dejavni na različnih znanstvenih področjih. Največ prispevkov na to temo je na področju kriminologije in penologije, sociologije, psihologije in ostalih družbenih ved, politologije, vedenjskih znanosti, socialnega dela in geografije (slika 2).

Slika 2: Deset znanstvenih disciplin z največjim številom prispevkov o strahu pred kriminaliteto v znanstveni bazi WOS med letoma 1960 in 2019

Vir: <https://www.cobiss.si/baze/wos.htm>

Tema raziskovanja je aktualna, ker je strah pred kriminaliteto socialni problem, ki pomembno vpliva na vedenje posameznikov in njihovo kakovost življenja (Hale, 1996). Posamezniki, ki izražajo večji strah pred kriminaliteto, se v večji meri zadržujejo doma, posledica manjše socializacije pa je nižja povezanost med prebivalci soseske, ki ima pomemben vpliv na pojav kriminalitete v okolišu (Hirschfield in Bowers, 1997; Villarreal in Silva, 2006). Conklin (1976) navaja še nekatere druge posledice strahu pred kriminaliteto, kot so poostreni varnostni ukrepi doma in preseljevanje, slab sloves in izogibanje nekaterim predelom soseske, vpliv na kaznovalno politiko (postane manj liberalna) in manjše zaupanje v legitimnost policije in pravosodnega sistema.

Raziskovanje in merjenje strahu pred kriminaliteto zahteva jasno definicijo, teoretično opredelitev pojma oz. koncepta in njegovih razsežnosti (konceptualizacija) ter določitev vprašanj, spremenljivk oziroma indikatorjev, s katerimi je mogoče pojav oz. njegove dimenzije meriti (operacionalizacija). Če je pojav jasno definiran in se njegova teoretična opredelitev dobro odraža v vprašanjih, s katerimi pojav posredno merimo, lahko pričakujemo, da bo merjenje veljavno – merili bomo tisto, kar želimo meriti in zanesljivo – stabilno v času in instrumentu. Ravno merjenje strahu pred kriminaliteto je bilo v preteklosti večkrat tarča kritik številnih raziskovalcev (Farrall in Gadd, 2004; Farrall, Bannister, Ditton in Gilchrist, 1997; Ferraro in Grange, 1987; Hale, 1996).

2 Konceptualizacija in operacionalizacija strahu pred kriminaliteto

Konceptualizacija in operacionalizacija koncepta strahu pred kriminaliteto sta tesno povezani. Prve raziskave so strah pred kriminaliteto merile z enim samim vprašanjem (indikatorjem). Najbolj pogosto vprašanje je bilo »Kako varnega se počutite, ko se ponoči sprehajate po svoji soseski?« (Baker, Nienstedt, Everett in McCleary, 1983). Tovrstno merjenje je bilo izpostavljeno številnim kritikam. Med drugim so tovrstni operacionalizaciji pojma očitali, da ne meri strahu pred kriminaliteto, ampak verjetnost, da se posamezniku med hojo ponoči v soseski kaj zgodi (kasneje je to opredeljeno kot verjetnost viktimizacije) ter da je merjenje preveč splošno, brez geografskega, časovnega in stvarnega konteksta (Chataway in Hart, 2016; Ferraro in Grange, 1987; Garofalo in Laub, 1978). S slednjim je mišljena predvsem odsotnost konkretnih kriminalnih dejanj, saj je strah pred različnimi vrstami kriminalnih dejanj različen. Hkrati tovrstno merjenje ne loči med

pogostostjo in intenziteto strahu pred kriminaliteto (Farrall in Gadd, 2004; Gray, Jackson in Farrall, 2008). Številni raziskovalci so skušali izboljšati merjenje strahu pred kriminaliteto tako, da so spraševali po posameznih zločinih – poskus konkretizacije (Lagrange, Ferraro in Supancic, 1992; Warr in Stafford, 1983).

Warr (1987) jasno loči strah pred kriminaliteto od verjetnosti viktimizacije in kasneje s svojim modelom občutljivosti na izpostavljenost tveganju (ang. sensitivity to risk model) empirično podpre domnevo, da ocena verjetnosti viktimizacije v večji meri vpliva na strah pred kriminaliteto, če posameznik oceni, da gre za hujši zločin in bi bile posledice kriminalitete pri njem visoke (odnos med verjetnostjo kriminalitete in strahu pred kriminaliteto je moderiran s težo zločina in njegovih posledic).

Van der Wurff je strah pred kriminaliteto umestil v socialno psihološko teorijo. Predpostavil je, da obstajajo štiri dejavniki, ki so tesno povezani s strahom pred kriminaliteto (van der Wurff, van Staaldouin in Stringer, 1989):

- privlačnost (ang. attractivity), ki opisuje, v kolikšni meri posameznik meni, da je on sam ali njegova lastnina privlačna tarča kriminalnega dejanja;
- zli nameni (ang. evil intent), ki jih posameznik pripisuje drugemu posamezniku ali skupini;
- zaznava moči (ang. power factor), da ima posameznik nadzor nad možno grožnjo ali napadom posameznika. Zaznava moči vključuje presojo o lastni moči kot tudi presojo moči tistega, ki bi mu želel škodovati;
- ogrožajoče okoliščine (ang. criminalizable space), ki vključujejo karakteristike kraja, okoliščine, časa in prisotnost drugih ljudi.

Operacionalizacija merjenja strahu pred kriminaliteto je vključevala jasno opredelitev okoliščin, 6 scenarijev (vinjet), na primer glas zvonca zvečer, ko je posameznik sam doma in nikogar ne pričakuje, ki jim je sledilo vprašanje o občutku varnosti. Sledili sta po dve trditvi na dimenzijo socialnopsihološkega modela. Štiri dejavniki pojasnijo okrog 24 % variabilnosti strahu pred kriminaliteto (van der Wurff, van Staaldouin in Stringer, 1989).

Psihologi so pojav konceptualizirali s tremi komponentami, emocionalno, kognitivno in vedenjsko (Gabriel in Greve, 2003). Posameznik zazna situacijo kot ogrožajočo (kognicija), postane ga strah (čustva), zato se želi zaščititi ali umakniti iz ogrožajoče situacije (vedenje). Za merjenje vseh treh komponent je bil za države nekdanje Jugoslavije kreiran in uporabljen vprašalnik z indikatorji, ki merijo vse tri komponente strahu pred kriminaliteto (Djurić in Popović-Citić, 2013). Čustvena komponenta je vključevala šest scenarijev (zgodb), za katere je posameznik opredelil, kako ogroženega se počuti, kognitivna dimenzija je vključevala oceno verjetnosti, da se v naslednjih 12 mesecih zgodi katero od kriminalnih dejanj, vedenjska pa zaščitne mere, ki jih je posameznik uporabil. Jackson (Jackson, 2005) je gradil na Warrovi teoriji občutljivosti na izpostavljenost tveganju, sociopsihološkem modelu in Farrallovih predlogih za merjenje koncepta ter strah pred kriminaliteto v strukturno procesnem modelu povezal s tremi dimenzijami: zaznano verjetnostjo, zaznano kontrolo ter zaznanimi posledicami viktimizacije. Operacionalizacija vključuje po pet indikatorjev na dimenzijo, kjer se tri nanašajo na zločin nad posameznikom, dva pa na zločin nad premoženjem.

3 Veljavnost in zanesljivost merjenja strahu pred kriminaliteto

Merjenje je veljavno, če z merskim instrumentom res merimo tisto, kar želimo meriti. Vsebinska veljavnost se nanaša na vsebino vprašanj ali trditev (indikatorjev) in v kolikšni meri ti dobro opišejo, ali zrcalijo teoretični koncept (DeVellis, 2017). Preveri jo neodvisni strokovnjak na proučevanem področju, ki po pregledu vprašanj (indikatorjev) poda predloge oziroma oceno, v kolikšni meri ti zrcalijo teoretični koncept. Kriterijska veljavnost je lahko napovedna, kjer se primerja napoved merjenega pojava z že uveljavljenim merskim instrumentom z napovedjo pojava z novim instrumentom, ali sočasna, kjer se ugotavlja korelacija med merjeno in t. i. kriterijsko spremenljivko (DeVellis, 2017; Ferligoj, Leskošek in Kogovšek, 1995). Sočasna veljavnost se lahko ugotavlja tudi s primerjavo skupin, za katere je znano, da se v merjeni spremenljivki razlikujejo med seboj (na primer, da je strah pred osebno kriminaliteto večji kot strah pred premoženjsko, ali med osebami, ki so že kdaj bile viktimizirane, in drugimi). Pri konstruktivni veljavnosti predvidevamo, da bodo korelacije med indikatorji, ki merijo isto dimenzijo, močno korelirali med seboj, in šibkeje ali sploh ne z indikatorji, ki merijo drugo dimenzijo pojava ali drug pojav (Ferligoj et al., 1995). O veljavnosti konstrukta se presoja, ko so podatki že zbrani. Pri merjenju koncepta z enim samim indikatorjem, se ugotavlja korelacija

indikatorja z merami, ki na drugačen način merijo isti koncept. Pri merjenju koncepta z več indikatorji (koncept se v tem primeru imenuje konstrukt) se za preverjanje veljavnosti statistično gledano uporabi faktorska analiza, ki temelji na korelacijah med indikatorji, ki morajo biti visoke, če naj bi ti merili isti konstrukt. Campbell in Fiske (1959) kot del preverjanja konstruktne veljavnosti vidita tudi preverjanje diskriminantne veljavnosti, ki ugotavlja, ali sta dva konstrukta dovolj različna, da se ju ne da združiti v enega samega.

Zanesljivost merjenja se nanaša na ponovljivost in notranjo skladnost merjenja. Pričakuje se visoka povezanost med odgovori, če se merjenje ponovi na istih anketirancih v kratkem času (zanesljivost v času). Ravno tako se pričakuje visoka povezanost med odgovori na vprašanja znotraj istega vprašalnika, ki merijo isti konstrukt (notranja skladnost).

Merjenje strahu pred kriminaliteto z enim samim indikatorjem je imelo vprašljive vse tri tipe veljavnosti:

- Z enim samim indikatorjem je težko zajeti pomen (vsebino) celotnega koncepta.
- V zgodnji fazi merjenja so raziskovalci merili oceno tveganja za viktimizacijo in menili, da zrcali dejansko stopnjo kriminalitete v populaciji. Naleteli so na paradoks, da je strah pred kriminaliteto večji pri ženskah in starejših, pri čemer je v obeh skupinah incidenca viktimizacije v resnici nižja kot pri moških ali mlajših. To kaže na slabo sočasno kriterijsko veljavnost merjenja. Paradoks je bil pojasnjen z Warrovim modelom občutljivosti na izpostavljenost tveganju. Starejši in ženske so fizično in socialno ranljivejši, zato so posledice kriminalitete zanje hujše. Hkrati so raziskovalci razlike med spoloma pripisali socialni zaželenosti odgovorov (Sutton in Farrall, 2005), ki so skladni s stereotipom močnega moškega in šibke ženske (Farrall et al., 1997; Meško in Areh, 2003).
- Izsledki merjenja strahu pred kriminaliteto so bili različni, če je bil strah pred kriminaliteto merjen z zaprtimi ali odprtimi odgovori (Fattah, 1993) ali je bila uporabljena različna metoda zbiranja podatkov (Farrall in Gadd, 2004).

Zanesljivosti merjenja koncepta z enim indikatorjem raziskovalci niso preverjali. Boljše merske karakteristike (veljavnost in zanesljivost) so izkazali instrumenti, ki so strah pred kriminaliteto merili z več indikatorji. Jackson (Jackson, 2005, 2006, 2009) je na primer s pomočjo faktorске analize ugotovil, da ima strah pred kriminaliteto dve dimenziji: osebno in premoženjsko kriminaliteto. Ugotovil je, da se strah pred kriminaliteto jasno loči od ostalih dimenzij v procesnem modelu (je dovolj različen) in je zaskrbljenost zaradi osebne kriminalitete višja od premoženjske.

Dobre merske karakteristike (veljavnost) je izkazal tudi van der Wurfov vprašalnik. Veljavnost merjenja strahu pred kriminaliteto oz. občutka varnosti je bila preverjena v Sloveniji, na Škotskem in Nizozemskem (Meško in Farrall, 1999; Meško, Areh in Kury, 2004).

Konceptualizacija vprašalnika za merjenje kognitivne, čustvene in vedenjske komponente strahu pred kriminaliteto v državah nekdanje Jugoslavije se je izkazala za uspešno, saj je validacija jasno pokazala, da vprašalnik meri tri komponente. Tudi zanesljivost merjenja je bila ustrezna.

Hiter pregled zadnjih petih objavljenih člankov na temo strahu pred kriminaliteto, kot so navedeni v vmesniku Web of Science z dne 5. 8. 2020, pokaže, da raziskovalci za merjenje strahu pred kriminaliteto uporabljajo več indikatorjev. Od zadnjih petih člankov le eden uporabi Jacksonovo operacionalizacijo merjenja strahu pred kriminaliteto (Helfgott, Parkin, Fisher in Diaz, 2020), ostali uporabljajo mere z več indikatorji, ki so jih razvili še nekateri drugi raziskovalci in niso temeljile na predlogih Jacksona ali Farralla (Choi in Merlo, 2020; Kononenko in Kukar, 2007; Lytle, Intravia in Randa, 2020; Tchinda in Kim, 2020; Woo, Pedneault, Willits, Stohr in Hong, 2020). Pri merah, ki jih navajajo kot uporabljene v drugih raziskavah, je preverjena predvsem zanesljivost merjenja (notranja skladnost), ne pa tudi konstruktna veljavnost (Scarborough, Like-Haislip, Novak, Lucas in Alarid, 2010). Zanesljivost je potreben, ne pa zadosten pogoj za veljavnost merjenja (DeVellis, 2017; Ferligoj et al., 1995).

4 Zaključek

Zaupanje v izsledke raziskav je temeljnega pomena tako za raziskovalce kot odločevalce. Raziskovanje strahu pred kriminaliteto nudi dober vpogled v nekatere korake merskega procesa in številne izzive, pred katere so bili postavljeni raziskovalci, preden so lahko prišli do zaključkov, v katere je mogoče zaupati in na njih graditi strategijo upravljanja in delovanja v skupnosti, da bi ta predstavljala zdravo jedro družbe in države.

Literatura

- Baker, M. H., Nienstedt, B. C., Everett, R. S. in McCleary, R. (1983). The impact of a crime wave: Perceptions, fear, and confidence in the police. *Law & Society Review*, 17(2), 319–336. doi:10.2307/3053350
- Campbell, D. T. in Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56(2), 81–105. doi:10.1037/h0046016
- Chataway, M. L. in Hart, T. C. (2016). (Re)Assessing contemporary »fear of crime« measures within an Australian context. *Journal of Environmental Psychology*, 47, 195–203. doi:10.1016/j.jenvp.2016.06.004
- Choi, J. in Merlo, A. V. (2020). Gender identification and the fear of crime: Do masculinity and femininity matter in reporting fear of crime? *Victims and Offenders*. doi:10.1080/15564886.2020.1787282
- Conklin, G. H. (1976). The impact of crime. *Social Forces*, 54(4), 957–958. doi:10.1093/sf/54.4.957
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4. izd.). Thousand Oaks: Sage.
- Djurić, S. in Popović-Citić, B. (2013). Fear of crime in the capital cities of the former Yugoslav Republics. *Sociologija*, 55(1), 91–114. doi:10.2298/soc1301091d
- Farrall, S., Bannister, J., Ditton, J. in Gilchrist, E. (1997). Questioning the measurement of the »fear of crime«: Findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology*, 37(4), 658–679. doi:10.1093/oxfordjournals.bjc.a014203
- Farrall, S. in Gadd, D. (2004). Evaluating crime fears. *Evaluation*, 10(4), 493–502. doi:10.1177/1356389004050216
- Fattah, E. A. (1993). Research on fear of crime: Some common conceptual and measurement problems. V W. Bilsky, C. Pfeiffer in P. Wetzels (ur.), *Fear of crime and criminal victimization* (str. 45–70). Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.
- Ferligoj, A., Leskošek, K. in Kogovšek, T. (1995). *Zanesljivost in veljavnost merjenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ferraro, K. F. in Grange, R. L. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57(1), 70–97. doi:10.1111/j.1475-682X.1987.tb01181.x
- Gabriel, U. in Greve, W. (2003). The psychology of fear of crime: Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600–614. doi:10.1093/bjc/azg600
- Garofalo, J. in Laub, J. (1978). The fear of crime: Broadening our perspective. *Victimology*, 3(3/4), 242–253.
- Gray, E., Jackson, J. in Farrall, S. (2008). Reassessing the fear of crime. *European Journal of Criminology*, 5(3), 363–380. doi:10.1177/1477370808090834
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79–150. doi:10.1177/026975809600400201

- Helfgott, J. B., Parkin, W. S., Fisher, C. in Diaz, A. (2020). Misdemeanor arrests and community perceptions of fear of crime in Seattle. *Journal of Criminal Justice*, 69. doi:10.1016/j.jcrimjus.2020.101695
- Hirschfield, A. in Bowers, K. J. (1997). The effect of social cohesion on levels of recorded crime in disadvantaged areas. *Urban Studies*, 34(8), 1275–1295. doi:10.1080/0042098975637
- Jackson, J. (2005). Validating new measures of the fear of crime. *International Journal of Social Research Methodology: Theory and Practice*, 8(4), 297–315. doi:10.1080/13645570500299165
- Jackson, J. (2006). Introducing fear of crime to risk research. *Risk Analysis*, 16(1), 253–264. doi:10.1111/j.1539-6924.2006.00715.x
- Jackson, J. (2009). A psychological perspective on vulnerability in the fear of crime. *Psychology, Crime and Law*, 15(4), 365–390. doi:10.1080/10683160802275797
- Kononenko, I. in Kukar, M. (2007). *Machine learning and data mining: Introduction to principles and algorithms*. Sawston: Woodhead Publishing.
- Lagrange, R. L., Ferraro, K. F. in Supancic, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 311–334. doi:10.1177/0022427892029003004
- Lytle, D., Intravia, J. in Randa, R. (2020). An understudied population? Exploring the factors associated with fear of crime in a semi-rural environment. *Deviant Behavior*, 1–17. doi:10.1080/01639625.2020.1793544
- Meško, G. in Areh, I. (2003). Strah pred kriminaliteto v urbanih okoljih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(3), 256–264.
- Meško, G. in Farrall, S. (1999). The social psychology of the fear of crime: A comparison of Slovenian, Scottish and Dutch local crime surveys. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 35(2), 151–159.
- Meško, G., Areh, I. in Kury, H. (2004). Testing social-demographic and social-psychological models of fear of crime in Slovenia. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe; Dilemmas of contemporary criminal justice* (str. 642–655). Ljubljana: Faculty of Criminal Justice.
- Scarborough, B. K., Like-Haislip, T. Z., Novak, K. J., Lucas, W. L. in Alarid, L. F. (2010). Assessing the relationship between individual characteristics, neighborhood context, and fear of crime. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 819–826. doi:10.1016/j.jcrimjus.2010.05.010
- Sutton, R. M. in Farrall, S. (2005). Gender, socially desirable responding and the fear of crime: Are women really more anxious about Crime? *British Journal of Criminology*, 45(2), 212–224. doi:10.1093/bjc/azh084
- Tchinda, P. E. in Kim, S. N. (2020). The paradox of «eyes on the street»: Pedestrian density and fear of crime in Yaoundé, Cameroon. *Sustainability*, 12(13). doi:10.3390/su12135300
- Van der Wurff, A., van Staalduinen, L. in Stringer, P. (1989). Fear of crime in residential environments: Testing a social psychological model. *The Journal of Social Psychology*, 129(2), 141–160. doi:10.4324/9781315086613-20
- Villarreal, A. in Silva, B. F. A. (2006). Social cohesion, criminal victimization and perceived risk of crime in Brazilian neighborhoods. *Social Forces*, 84(3), 1725–1753. doi:10.1353/sof.2006.0073
- Warr, M. (1987). Fear of victimization and sensitivity to risk. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(1), 29–46. doi:10.1007/BF01065199
- Warr, M. in Stafford, M. (1983). Fear of victimization: A look at the proximate causes. *Social Forces*, 61(4), 1033–1043. doi:10.1093/sf/61.4.1033
- Woo, Y., Pedneault, A., Willits, D. W., Stohr, M. K. in Hong, M. (2020). Children of mixed-ethnic heritage and adverse life outcomes: A comparison of two Korean adolescent samples. *Youth and Society*, 52(5), 820–849. doi:10.1177/0044118X18772697

DRUŽBENE VEZI, SOLIDARNOST, RAZLIČNOST IN DRUŽBENA VKLJUČENOST: PRIMERJAVA RURALNIH IN URBANIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

ALEŠ BUČAR RUČMAN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: ales.bucar@fvv.uni-mb.si

Povzetek Mestno prebivalstvo predstavlja manjši delež prebivalcev v Sloveniji – večina ljudi živi namreč v redko poseljenih ruralnih skupnostih. Kljub selitvi ljudi s podeželja v mesta, ki je bila izrazita v obdobju po drugi svetovni vojni, se v Sloveniji niso razvila velika urbana središča po vzoru zahodnih držav. Namesto razvoja velikih urbanih in strnjenih naselij je Slovenija prešla v policentrični razvoj z zmerno rastjo mestnega prebivalstva v manjših urbanih središčih. Glavni namen prispevka je predstaviti temeljne značilnosti ruralnih, urbanih in suburbanih skupnosti v Sloveniji in prikazati, kako ljudje v teh skupnostih razumejo solidarnost in skupno življenje različnih družbenih skupin? Avtor za predstavitev značilnosti uporabi pregled literature in sekundarno analizo že zbranih podatkov raziskave Varnost v lokalnih skupnostih (2017) in Slovensko javno mnenje (2016/1). S pomočjo podatkov omenjenih raziskav avtor prikaže strukturo prebivalstva v urbanem, suburbanem in ruralnem okolju, nadalje pa analizira medsebojne odnose, povezanost, poznavanje, vzajemno pomoč, sprejemanje drugačnosti in zaznavanje varnosti/ogrožanja.

Ključne besede:

ruralno,
urbano,
družbene
vezi,
solidarnost,
zaupanje.

SOCIAL TIES, SOLIDARITY, DIVERSITY AND SOCIAL INCLUSION: COMPARISON OF RURAL AND URBAN COMMUNITIES IN SLOVENIA

ALEŠ BUČAR RUČMAN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: ales.bucar@fvv.uni-mb.si

Abstract The urban population represents the smallest share of the people in Slovenia, as most of them live in rural areas. Despite the migration of people from rural to urban areas, which increased in the period after the Second World War, Slovenia did not develop large urban centres as Western countries. Slovenia followed the idea of polycentric development with moderate urban population growth in smaller urban centres. The primary purpose of this text is to present the essential characteristics of rural, urban and suburban communities in Slovenia and understanding of solidarity and communal life of diverse social groups? The author uses a literature review and a secondary analysis of already collected data in two surveys (Safety in Local Communities, 2017; Slovenian Public Opinion 2016/1) to present the characteristics. With the help of these research data, the author explains the structure of the population in urban, suburban and rural areas (education, employment, religion, ethnicity), and further analyses interpersonal relationships, connections, mutual assistance, acceptance of diversity and perceptions of security/threat.

Keywords:

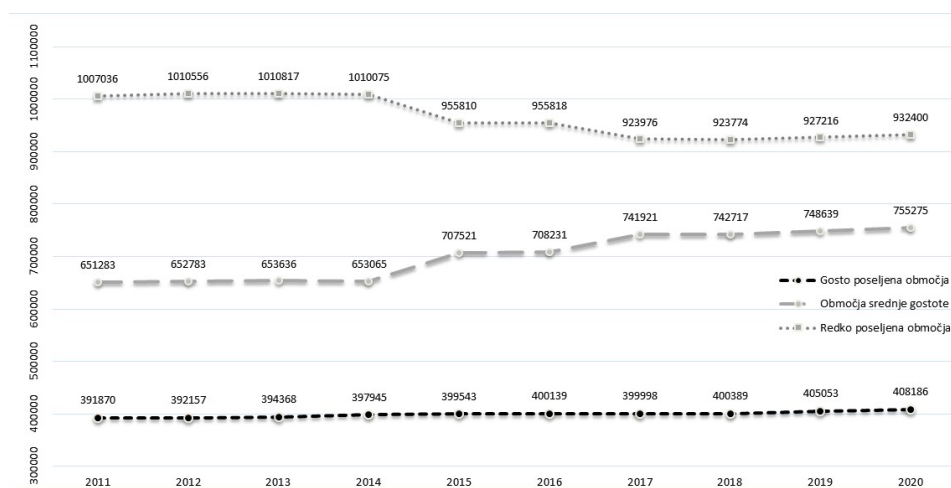
rural,
urban,
social
ties,
solidarity,
trust.

1 Uvod

Večina slovenskega prebivalstva leta 2020 (44,5 %) živi na redko poseljenih (ruralnih) območjih. Sledijo tisti, ki živijo na (primestnih) območjih z vmesno gostoto (36 %), le 19,5 % ljudi pa jih živi v gosto poseljenih naseljih (urbanih območjih) (Statistični urad Republike Slovenije, 2020). Eurostatova (2018) tipologija mest in podeželja potrjuje nizko stopnjo urbanizacije v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami EU. Glede na tipologijo, ki jo uporablja OECD, v Sloveniji ni pretežno urbanih območij, 42,4 % površine je na vmesni ravni urbanizacije, 57,6 % pa pripada ruralnemu tipu.

Obdobje po drugi svetovni vojni je bilo zaznamovano z deagrarizacijo slovenske družbe. V urbanih središčih so se odpirali novi industrijski obrati, ki so potrebovali delavce. Ljudje so se selili s podeželja v mesta, nato pa tudi iz drugih republik Jugoslavije v Slovenijo. Deagrariacija je povzročila povečanje števila in velikost mest, hkrati pa je ruralnemu okolju prinesla tudi urbani življenjski slog (Čepič, 2005; Rebernik, 2014). Kljub vsemu pa urbanizacija v Sloveniji ni sledila vzorcu v zahodnih industrijsko razvitih državah (Uršič, 2014). Namesto razvoja velikih urbanih in strnjenih naselij je Slovenija prešla v policentrični razvoj z zmerno rastjo urbanega prebivalstva v manjših urbanih središčih, ki bi jih v angleški terminologiji poimenovali »town« (in ne »city«). Slovenska mesta so torej v primerjavi z EU in svetom majhna do srednje velika. Od skupno 6.035 slovenskih naselij ima kar 90 % naselij manj kot 500 prebivalcev in le 2 naselji imata več kot 50.000 prebivalcev (Vlada Republike Slovenije, 2020). Posledično ima Slovenija danes le dve veliki mesti (Ljubljana, Maribor) in več drugih regijskih središč, veliko večino pa predstavljajo redko poseljena območja. To se jasno pozna tudi v razvoju in razpršenosti gospodarstva in industrije v manjših mestih. Policentrični urbani sistem v Sloveniji vključuje središča nacionalnega (skupaj 15 središč), regionalnega (skupaj 15 središč) in medobčinskega (skupaj 20 središč) pomena. Središča nacionalnega in regionalnega pomena so najpomembnejša središča dejavnosti družbene infrastrukture, oskrbnih, storitvenih, upravnih in drugih dejavnosti ter najpomembnejša gospodarska območja in prometna vozlišča. Slovenija ima tri urbana območja, ki izstopajo kot središča mednarodnega pomena (Ljubljana, Maribor in Koper) (Vlada Republike Slovenije, 2020).

Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 je sledila hitra nadgradnja avtocestnega omrežja (vsaj njegovega ključnega dela, t. i. avtocestni križ). Ob drugih dejavnikih (npr. visokih cenah nepremičnin v glavnem mestu Ljubljana, razvoju komunikacijske in informacijske tehnologije) je to sprožilo suburbanizacijo. Ljudje in podjetja so se iz urbanih središč selili v suburbana in celo ruralna območja (Rebernik, 2014; Uršič, 2014). Ruralno in suburbano okolje je postajalo vedno bolj prebivališče ljudi zaposlenih zunaj teh naselij in tudi tistih, ki se tja preselijo po upokojitvi (Barbič, 2005). Ta prehod iz mesta v (sub)agrarno območje Slovincem ni predstavljal težav. Življenje na podeželju in v primestju, zlasti v neposredni bližini mest, do katerih so vzpostavljene dobre prometne povezave (sicer, če smo natančni predvsem z osebnimi avtomobili in mnogo slabše z javnim prevozom), vidijo številni kot priložnost za dvig kvalitete življenja. To je kompromis, s katerim združijo prednost urbanega življenja (dostop do več delovnih mest, višje plače, boljša ponudba storitev, večja pestrost kulturnih vsebin itd.) in prednosti ruralnega okolja (nedotaknjena narava, zdravo okolje, večja posest, mirnejši tempo življenja, pogostejše in tesnejše vezi med ljudmi v skupnosti, manj kriminala). Premik prebivalstva v primestna območja je olajšal tudi hiter razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije. Razdalje so se (virtualno) skrčile, možna je razmeroma poceni takojšnja komunikacija z ljudmi po vsem svetu, pri čemer so informacije na voljo vsem na njihovih računalnikih in pametnih telefonih. Omenjene demografske spremembe so razvidne tudi na sliki 1. S slike 1 je razvidno, da je v zadnjih 10 letih prihajalo do upada števila prebivalcev redko poseljenih ruralnih območij, sorazmerno s tem pa se je večalo število prebivalcev območij s srednjo gostoto (suburbanih oziroma subagrarnih območij).

Slika 1: Število prebivalcev v gosto, srednje in redko poseljenih območjih v Sloveniji (2011–2020)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2020.

Podeželje je v Sloveniji tesno povezano s kmetijstvom, ki – kot pravi Barbič (2005) – ostaja tipična gospodarska dejavnost podeželja, vendar v mnogih primerih to ni več prevladujoča panoga ruralnega okolja. V zadnjih desetletjih so ruralna in suburbana območja postala prostor, kjer ljudje živijo in delajo, to delo pa pogosto vključuje nekmetijske dejavnosti. Globalizacija, množična proizvodnja hrane in z njo povezana distribucija preko velikih trgovinskih verig, izboljšani, hitrejši in cenejši transport hrane so močno vplivali tudi na kmetijsko gospodarstvo. Nekdanja vloga podeželja, ki je zagotavljalo hrano za odvisne urbane skupnosti, se je dandanes spremenila. Kljub vsemu pa ne gre spregledati, da ostaja vrtnarjenje in pridelava lastne hrane značilnost slovenskega podeželja (in suburbanih središč). To pa ne predstavlja poklicne in gospodarske dejavnosti, temveč predvsem način življenja, ki zadovoljuje družinske potrebe po kakovostni doma pridelani hrani in s tem omogoči tudi zmanjšanje družinskih izdatkov za hrano.

Namen pričujočega prispevka je ponuditi odgovore na naslednji vprašanji: Kakšne so temeljne značilnosti ruralnih, urbanih in suburbanih skupnosti v Sloveniji? Kako v teh skupnostih razumejo solidarnost in skupno življenje različnih družbenih skupin? Glavni pristop za iskanje odgovorov na ti vprašanji je pregled literature in predvsem sekundarna analiza že zbranih podatkov v raziskavi Varnost v lokalnih

skupnostih, ki jo je med aprilom in julijem 2017 ($n = 1.266$) izvedla Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, in raziskave Slovensko javno mnenje 2016/1 (Kurdija et al., 2016; $n = 1.060$), ki jo je med aprilom in junijem 2016 izvedel Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani.¹ Podatke v obeh raziskavah smo vezali na odgovore anketirancev o njihovih lokalnih skupnostih in jih razvrstili v tri kategorije: urbano, suburbano in ruralno okolje.

2 Primerjava temeljnih značilnosti urbanih, suburbanih in ruralnih skupnosti v Sloveniji

Slovensko javno mnenje 2016/1 (Kurdija et al., 2016) razkriva temeljne značilnosti družbenega življenja in družbenih vezi v ruralnih, suburbanih in urbanih okoljih. Med vsemi ljudmi, ki živijo v urbanih okoljih, jih ima 51,9 % zaposlitev; v suburbanih je takšnih 51,3 % in v ruralnih 48,5 %. Dosežena stopnja izobrazbe se med tremi okolji razlikuje. Večina prebivalcev ima v vseh okoljih končano različno vrsto srednje šole (urbano 54 %; suburbano 52,1 %; ruralno 56 %). Delež ljudi, ki imajo samo končano osnovno šolo (osnovna šola in vključno z nedokončanjem osnovne šole), je večji v ruralnih (19,2 %) in v suburbanih okoljih (17 %) kot v urbanih (8,6 %). Verska prepričanja se med analiziranimi okolji razlikujejo med ljudmi. V urbanih središčih je 55,7 % ljudi vernih, 21,9 % jih je odgovorilo, da niso verni, 22,4 % pa se jih je opredelilo za ateiste. Nasprotno na podeželju 78,1 % ljudi pravi, da so verni, 12,1 % niso verni in 9,8 % jih je ateistov. Predmestja zavzemajo vmesne vrednosti (66,5 % vernih, 16,5 % niso verni, 17 % ateistov). Katoliška vera je prevladujoča v vseh naseljih (v urbanih 81,4 %, suburbanih 81,9 %, ruralnih 95,9 %), sledi pravoslavna vera (v urbanih 8,5 %, suburbanih 11,1 %, ruralnih 0,9 %), islamska veroizpoved (v urbanih 7,8 %, suburbanih 4,7 %, ruralnih 0,6 %) in protestantska veroizpoved (v urbanih 0 %, suburbanih 1,8 %, ruralnih 1,5 %). Za slovensko narodnost se je opredelilo 95,8 % vprašanih z ruralnih območij, v suburbanem okolju je bilo to prisotno pri 84,3 % in v urbanih območjih za 87,1 %.

¹ Za podrobnejši pregled obeh raziskav na nivoju urbanih, suburbanih in ruralnih skupnosti glej Bučar Ručman (2019).

Pomemben kazalnik družbenih razmer in stanja duha v lokalni skupnosti je medsebojno zaupanje ljudi. Zaupanje ustvarja vezi med sosedi in je pomemben element družbene solidarnosti. Podatki Slovenskega javnega mnenja 2016/1 (Kurdija et al., 2016) kažejo, da obstajajo razlike v zaupanju med tremi analiziranimi skupinami različnih okolij. Ljudje v urbanih okoljih bolj zaupajo drugim kot ljudje v suburbanih in ruralnih območjih. V odgovorih je največji delež zaupanja v urbanih območjih: 13,9 % ljudi v urbanem okolju po navadi zaupa večini ljudi (združeni odgovori za 8, 9, 10 na lestvici od 0 do 10). V ruralnem prostoru je bilo s to stopnjo zaupanja 12,7 % ljudi, v suburbanih okoljih pa 10,6 %. Z izjavo, da morate biti zelo previdni z drugimi (združeni odgovori za 0, 1, 2 na lestvici od 0 do 10), se je strinjalo 27,1 % vprašanih v suburbanih okoljih, v ruralnih je bilo takšnih 24,5 %, v urbanih okoljih pa 21,5 %. Zaupanje se med različnimi okolji očitno razlikuje, kot najbolj nezaupljivo pa izstopa ruralno okolje.

Študija Varnost v lokalnih skupnostih (2017) ponuja zanimiv vpogled v specifične značilnosti skupnega življenja in solidarnosti. Rezultati kažejo, da anketiranci medsebojno pomoč prebivalcev dojemajo različno. Na podeželju se 48 % vprašanih strinja s trditvijo, da si ljudje pomagajo (15,6 % se jih celo popolnoma strinja), 16,1 % pa se s to trditvijo ne strinja. Na urbanih območjih je položaj drugačen: 33,4 % ljudi potrjuje, da si ljudje med seboj pomagajo (le 7,5 % se jih popolnoma strinja), čeprav jih je 29,7 % menilo nasprotno. Povezanost v soseski je statistično značilno povezana s tipom naselja. 41,2 % vprašanih v ruralnih okoljih ocenjuje, da je njihova soseska tesno povezana, 20,7 % pa se s to trditvijo ne strinja. Življenje in vezi med ljudmi na urbanih območjih so očitno drugačni, saj se 46,5 % ljudi ne strinja, da je njihova soseska tesno povezana, medtem ko jih 21,9 % dojema sosesko, v katerem živijo, kot tesno povezano. Medsebojno poznavanje je tudi statistično pomembno povezano s tipom naselja. V manjših ruralnih skupnostih se sosedi med seboj poznajo pogosteje kot v večjih mestnih skupnostih. S tem se strinja 76,1 % anketirancev s podeželja (od tega se 43,5 % celo popolnoma strinja), medtem ko to poroča le 44,4 % anketirancev v urbanih okoljih. 64,7 % anketirancev na podeželju je reklo, da se lahko zanesejo na pomoč svojih sosedov, če so bolni (12,4 % se jih s tem ne strinja). Po drugi strani se je s tem strinjalo 42,8 % anketirancev, ki živijo v urbanem okolju (medtem ko se jih 30,2 % ni strinjalo s to izjavo). 53 % prebivalcev podeželja se je strinjalo, da se ljudje po potrebi združijo pri reševanju problemov (16,9 % se ni strinjalo), medtem ko tako odgovorilo 30,9 % vprašanih v mestih (in 33,1 % se jih ni strinjalo). Razlike med vezmi in pomočjo v ruralnih in urbanih

okoljih so vidne tudi v oceni ljudi, ali bi jim sosed v stiski posodil 25 EUR. Na podeželju 65,2 % vprašanih meni, da lahko računajo na takšno pomoč sosedu, medtem ko je takšen odgovor prisoten pri 41,4 % mestnih anketirancev. Na podeželju sosedi tudi v večji meri pazijo drug na drugega. 63,3 % vprašanih s podeželja se zanese, da bo sosed pazil na njihov dom, ko jih ne bo doma. V mestu je takšno mnenje prisotno pri 42,9 % vprašanih. 64,7 % vprašanih na podeželju meni, da bi jim sosed v primeru bolezni pomagal pri nakupu v trgovini ali lekarni, v mestih pa je tako odgovorilo 42,2 % vprašanih.

Raziskava Varnost v lokalnih skupnostih (2017) je preverjala tudi zaznavo ogroženosti in varnosti v posameznih skupnostih. Odgovori prebivalcev vseh treh analiziranih skupnosti (urbane, suburbane, ruralne) so na prvo mesto med zaznanimi grožnjami postavili socialno-ekonomske razmere. 61 % anketirancev v urbanem okolju, 56 % v suburbanem in 38,3 % v ruralnem vidi brezposelnost kot največjo grožnjo. Sledita korupcija (urbano okolje 53,4 %; suburbano 42,2 % in ruralno 23,8 %) in revščina (urbano okolje 53,1 %; suburbano 44,5 % in ruralno 32,2 %). Med drugimi oblikami so ljudje pogosto zaznali naslednje varnostne grožnje: pijančevanje na javnih mestih, preprodaja drog, alkoholizem, tatvine.

Slovensko javno mnenje 2016/1 (Kurdića et al., 2016) uporablja za merjenje socialne distance vprašanje, koga ljudje nočejo za soseda. Kot je razvidno iz tabele 1, so nekatere kategorije enako nezaželene v vseh treh okoljih (podeželju, primestnem in mestnem okolju). Med te skupine lahko vključimo narkomane in pijance. Na drugi strani obstajajo med posameznimi okolji velike razlike. Največja razlika (19 %) je prisotna pri Romih, ki jih več kot polovica anketirancev v ruralnem okolju ne želi za sosede, pri urbanem prebivalstvu pa je ta odstotek veliko manjši – vendar še vedno visok (34,2 %). Velika razlika je prisotna pri beguncih (18,7 %), ki jih 43,6 % anketirancev na podeželju ne želi za sosede. Več kot tretjinska nezaželenost je prisotna na podeželju še do ljudi z AIDS in homoseksualcev. V vseh primerih (razen pijancev) nakazujejo odgovori anketirancev s podeželja stanje, da so ljudje v tem okolju manj pripravljeni sprejemati drugačne sosede.

Tabela 1: Koga prebivalci ne želijo za soseda (urbano, suburbano in ruralno okolje)

	Urbano	Suburbano	Ruralno	Slovenija (skupaj)	Razlika med urbanim in ruralnim okoljem
Narkomani	73,4 %	76,9 %	79,2 %	77,6 %	5,8 %
Pijanci	74,1 %	71,9 %	69,5 %	70,9 %	-4,6 %
Romi	34,2 %	37,9 %	53,2 %	46,1 %	19,0 %
Begunci	24,9 %	27,3 %	43,6 %	36,3 %	18,7 %
Ljudje z AIDS	26,6 %	30,1 %	34,3 %	31,9 %	7,7 %
Homoseksualci	19,4 %	24 %	34,8 %	29,4 %	15,4 %
Muslimani	9,9 %	9,8 %	26,2 %	19,3 %	16,3 %
Priseljenci, tuji delavci	12,1 %	12,6 %	19,8 %	16,7 %	7,7 %
Židi	7,8 %	5,9 %	21,6 %	15,5 %	13,8 %
Ljudje druge rase	10,2 %	8,9 %	19,7 %	15,5 %	9,5 %
Ljudje druge veroizpovedi	4,4 %	6,6 %	16,7 %	12,1 %	12,3 %
Ljudje, ki govorijo drug jezik	3,9 %	3,1 %	7,1 %	5,6 %	3,2 %
Skupaj živeči neporočeni pari	1,5 %	1,3 %	2,8 %	2,2 %	1,3 %

Vir: Kurdija et al., 2016.

3 Zaključek

Durkheim (1893/1984) je pokazal, da se solidarnost razlikuje med skupnostmi in je odvisna od vezi med ljudmi. Bolj homogene skupnosti, v katerih večina deli prepričanja, vrednote, običaje in so versko, kulturno, jezikovno bolj homogene, tvorijo solidarnost na osnovi podobnosti. Durkheim jo imenuje mehanska solidarnost. Primer takšnih skupnosti lahko danes najdemo v ruralnih okoljih. Povezanost ljudi v podobnem položaju vodi v vzajemno solidarnost, podporo in nekakšno soodvisnost po načelu »jaz pomagam tebi, ti pomagaš meni«. Na drugi strani so izrazito heterogene skupnosti. Te lahko danes najdemo v velikih urbanih središčih. Zaznamuje jih pluralnost, anonimnost, množičnost, kompleksnost. Solidarnost – Durkheim jo imenuje organska solidarnost – v teh skupnostih ne temelji na podobnosti, temveč na zmožnosti koordiniranega doseganja ciljev preko uspešne specializacije in delitve dela. Načelo, ki prevladuje tukaj, je »vsak je dober pri svojem delu, skupaj pa lahko dosežemo veliko«. Podatki analiziranih raziskav kažejo, da so ljudje v ruralnih okoljih očitno manj zaupljivi, vendar na drugi strani bolj pripravljeni pomagati drug drugemu kot v urbanih okoljih. Prav tako se niso

pripravljene odreči svoji (navidezni?) homogenosti, iz katere (nezavedno) izhaja občutek varnosti. Zato tudi niso pripravljene sprejemati sosedov, ki predstavljajo odklon od poznanega, domačega, bližnjega in zato varnega. V mestih so razmere drugačne. Če upoštevamo osnovno razliko med vezmi in odnosi v mestu in na podeželju, je ta razlika med urbanim in ruralnim okoljem tudi razumljiva. Ljudje v mestih so neprestano obkroženi z neznanci. Njihovo osnovno jedro družbenega delovanja je osredotočeno na družino in ozek krog prijateljev. V velikih heterogenih skupnostih, s hitrim tempom življenja, sta uspešnost in sobivanje mogoča zgolj na osnovi delitve dela, specializacije in nujnega medsebojnega zaupanja. Dnevna rutina in način življenja ter ne nazadnje preživetje ljudi v urbanih središčih je odvisno od tega, da so sposobni konstruktivno sodelovati in sobivati z drugimi neznanci. Z drugimi besedami, ne morejo si privoščiti nezaupanja v ljudi okoli sebe. Na podeželju je to lahko drugače – vsaj na najbolj bazični ravni, kjer se lahko računa na pomoč sosedu, torej tistega, ki ga poznaš (pri oskrbi s hrano, prevozu, domačih opravilih in popravilih itd.), do neznanca pa si lahko zelo zadržan in distanciran. Na drugi strani takšne vezi vodijo v podrejanje in socialno ugajanje. Posameznik se v okolju, kjer je odklon od splošno veljavnih norm nezaželen oziroma celo neformalno sankcioniran (neodobranje, zgražanje, posmeh, izključevanje), podreja tem pravilom ali pa se prej ali slej odloči za selitev v večjo skupnost, kjer mu anonimnost zagotavlja večjo osebno svobodo in izražanje drugačnosti.

Literatura

- Barbič, A. (2005). *Izživi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bučar Ručman, A. (2019). Social ties, solidarity and threat perception in rural and urban communities in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 409–421.
- Čepič, Z. (2005). V znamenju socialističnega samoupravljanja 1971–1980: Demografske in socialne spremembe. V J. Fisher, Ž. Lazarevič, E. Dolenc, J. Perovšek, B. Godeša, Z. Čepič et al. (ur.), *Slovenska novejša zgodovina 2: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije* (str. 1127–1139). Ljubljana: Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino.
- Durkheim, E. (1893/1984). *The division of labor in society*. New York: Free Press.
- Eurostat. (2018). *Archive: Urban-rural typology*. Pridobljeno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Urban-rural_typology
- Kurdija, S., Hafner-Fink, M., Malnar, B., Podnar, K., Toš, N., Uhan, S. et al. (2016). *Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, ogledalo javnega mnenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Rebernik, D. (2014). Population and spatial development of settlements in Ljubljana urban region after 2002. *Dela – Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani*, 42, 75–93. doi:10.4312/dela.42.4.75-93

- Statistični urad Republike Slovenije (2020). *Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah, spolu in stopnji urbanizacije, Slovenija, letno*. Pridobljeno na https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__05_prebivalstvo__10_stevilo_preb__05_05C10_prebivalstvo_kohez/05C1015S.px/table/tableViewLayout2/
- Uršič, M. (2014). Urbanisation history of Slovenia in the context of Eastern and South-Eastern European countries. *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, 1(1), 38–47.
- Vlada Republike Slovenije (2020). *Mesta in urbana območja v Sloveniji*. Pridobljeno na <https://www.gov.si teme/mesta-in-urbana-obmocja-v-sloveniji/>

KRIMINALITETA V OBČINAH OB SCHENGENSKI MEJI

ROK HACIN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Povzetek V prispevku se osredotočamo na analizo kriminalitete v 32 občinah ob schengenski meji v obdobju 2010–2019. Rezultati analize statističnih podatkov policije o zaznani kriminaliteti so pokazale, da kazniva dejanja (KD) zoper premoženje predstavljajo najpogostejšo obliko kriminalitete v občinah ob schengenski meji, sledijo ponarejanje listin, grožnja, prepovedano prehajanje meja ali ozemlja države, ponareditev ali uničenje poslovnih listin ter lahka telesna poškodba. V analiziranem obdobju se je znatno povečalo število KD zoper javni red in mir (predvsem KD prepovedano prehajanje meja ali državnega ozemlja), kar pripisujemo (vsaj deloma) migrantski krizi v zadnjih letih. Tovrstne oblike KD so se v obdobju 2010–2019 povečale predvsem v občinah Brežice, Cirkulane, Ilirska Bistrica, Krško, Podlehnik, Razkrižje in Šentjernej. Gledano celostno število KD podobno kot drugje v Sloveniji narašča z velikostjo občine in številom prebivalstva v občini.

Ključne besede:

kriminaliteta,
stopnja
kriminalitete,
občine,
schengenska
meja,
Slovenija.

CRIME IN MUNICIPALITIES AT THE SCHENGEN BORDER

ROK HACIN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Abstract The paper focuses on the crime analysis in the 32 municipalities at the Schengen border in the period 2010–2019. The results of the analysis of police crime statistics show that crimes against property present the most frequent form of crime in municipalities at the Schengen border, followed by forgery of documents, threat, the prohibited crossing of the state border or territory, counterfeiting or destruction of business documents, and minor bodily injury. In the analysed period, the number of crimes against public order and peace increased significantly (especially number of crimes of the prohibited crossing of the state border or territory), which can be [at least partially] attributed to the migrant crisis in recent years. In the period 2010–2019, these forms of crime increased mainly in the following municipalities Brežice, Cirkulane, Ilirska Bistrica, Krško, Podlehnik, Razkrižje and Šentjernej. Overall, the number of crimes, similarly as elsewhere in Slovenia, increases with the size of the municipality and the number of population in the municipality.

Keywords:

crime,
crime
rate,
municipalities,
Schengen
border,
Slovenia.

1 Uvod

Varovanje državne meje v Sloveniji izvaja policija in je usmerjeno v tri glavne segmente: 1) kontrola gibanja oseb na in ob državni meji, 2) drugo operativno-tehnično delovanje ob meji in v obmejnem območju in 3) operativno-tehnično delovanje v notranjosti. V letu 2007 je Slovenija na svoji južni meji s Hrvaško vzpostavila [zunanjo] schengensko mejo (Gorenak in Hrženjak, 2011; Policija, Ministrstvo za notranje zadeve, 2020). Schengensko mejo lahko opredelimo kot sinonim za vizijo prostega gibanja v Evropi brez nadzora notranjih meja, ki omogoča prost pretok prebivalstva in blaga (Gašperlin, 2006; Sodna praksa, 2017). Z vzpostavitvijo schengenske meje na slovenski južni meji je bil vzpostavljen poostren nadzor zunanje meje, temeljitejše mejne kontrole in boljše varovanje meje izven mejnih prehodov z namenom ustavitve nezakonitega priseljevanja, tihotapljenja drog, trgovine z ljudmi in drugih oblik čezmejne kriminalitete (Policija, Ministrstvo za notranje zadeve, 2020). V letu 2015 je bila zaradi pritiska migrantov na slovensko južno (schengensko) mejo na odseku 135 kilometrov postavljena bodeča žica, z namenom preprečevanja ilegalnih prehodov državne meje (Meško, Hacin, Pirnat in Eman, 2018). Hkrati so bila Slovenski vojski podeljena pooblastila,¹ ki so ji omogočila napotitev vojakov na mejo, kjer so skupaj s policisti izvajali poostren nadzor državne meje (Sotlar in Tominc, 2016).

2 Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji

Schengenska meja v Sloveniji poteka skozi 32 občin od Piranskega zaliva do meje z Madžarsko. Občine se medsebojno razlikujejo po velikosti, številu prebivalstva in statusu (Mestni občini Koper in Novo mesto). V teh občinah je v letu 2019 živelo 30.3657 prebivalcev, kar je predstavljalo 14,5 % slovenskega prebivalstva (Statistični urad Republike Slovenije [SURS], 2020). Statistični podatki o kriminaliteti kažejo, da policija na letni ravni obravnava od 10 do 15 % vseh kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD) v 32 občinah ob schengenski meji (Generalna policijska uprava, 2020). Študija o kriminaliteti v občinah ob schengenski meji temelji na analizi policijske statistike o obravnavanih KD² za obdobje 2010–2019. Število kaznivih dejanj in stopnje kriminalitete za posamezno občino ob schengenski meji so prikazani v tabeli 1.

¹ Zakon o dopolnitvi Zakona o obrambi (ZObr-E), Uradni list RS, št. 95/15.

² Podatki o kriminaliteti zajemajo število kaznivih dejanj, ki jih je zaznala Policija v obdobju 2010–2019 in se razlikuje od števila preiskanih kaznivih dejanj (Generalna policijska uprava, 2020).

Gledano celostno je število obravnavanih KD v Sloveniji upadlo z 89.999 v letu 2010 na 55.026 v letu 2019. V istem obdobju je skupno število KD v občinah ob schengenski meji upadlo z 10.562 v letu 2010 na 8.405 v letu 2019. Kriminaliteta je narasla v občinah Cirkulane, Krško, Loški Potok, Metlika, Novo mesto, Podlehnik, Razkrižje, Središče ob Dravi, Šentjernej in Videm, v občinah Bistrica ob Sotli in Kostel se število KD ni spremenilo, medtem ko je v ostalih občinah kriminaliteta upadla. Premoženjska kriminaliteta (tatvina, velika tatvina in goljufija) je predstavljala najpogostejšo obliko kriminalitete v večini občin z izjemo: 1) Brežic, Podlehnik in Žetal, kjer je prevladovalo ponarejanje listin, 2) Cirkulan, Ilirske Bistrice, Osilnice, Razkrižja in Zavrč, kjer je prevladovalo prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države, 3) Gorišnice, kjer so prevladovala KD, povezana z neupravičeno proizvodnjo in prometom s prepovedanimi drogami, 4) Loškega Potoka, kjer so kršitve temeljnih pravic delavcev predstavljale najpogostejšo obliko KD, in 5) Rogatca, kjer je najpogostejšo obliko kriminalitete predstavljalo nasilje v družini.

Stopnja kriminalitete je v Sloveniji upadla s 439,2 v letu 2010 na 262,8 v letu 2019. V istem obdobju je povprečna stopnja kriminalitete v občinah ob schengenski meji upadla s 344,6 v letu 2010 na 276,8 v letu 2019. V obravnavanem obdobju je stopnja kriminalitete narasla v občinah Bistrica ob Sotli, Cirkulane, Kostel, Krško, Loški Potok, Metlika, Podlehnik, Razkrižje, Središče ob Dravi in Videm, medtem ko je v ostalih občinah upadla. Povprečna stopnja kriminalitete za 32 občin ob schengenski meji je bila v obdobju 2010–2017 pod povprečno stopnjo kriminalitete v Sloveniji, v letih 2018 in 2019 pa jo je preseгла. V obdobju 2010–2019 so stopnje kriminalitete v naslednjih občinah ob schengenski meji [vsaj enkrat] presegle povprečno stopnjo kriminalitete v Sloveniji: Brežice, Cirkulane, Črnomelj, Hrpelje-Kozina, Ilirska Bistrica, Kočevje, Koper, Kostel, Krško, Lendava, Loški Potok, Metlika, Novo mesto, Osilnica, Piran, Podlehnik in Žetale.

V tabeli 2 so prikazane najpogostejše oblike kriminalitete v obdobju 2010–2019 v občinah ob schengenski meji. Večina najpogostejših oblik KD (tatvina, velika tatvina, poškodovanje tuje stvari, goljufija in zatajitev) spada med premoženjsko kriminaliteto, sledijo ponarejanje listin, grožnja, prepovedano prehajanje meja ali ozemlja države, ponareditev ali uničenje poslovnih listin ter lahka telesna poškodba. Večina izbranih oblik kriminalitete je v obdobju 2010–2019 upadla, z izjemo zatajitve, ponareditve ali uničenje poslovnih listin ter prepovedanega prehajanja meja ali ozemlja države.

Tabela 1: Kazniva dejanja in stopnje kriminalitete v občinah ob schengenski meji v obdobju 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	KD/Stk.*	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.	KD/Stk.
Bistrica ob Sotli	12/84,2	8/55,9	9/63,8	10/71,0	12/86,8	9/65,5	5/36,5	6/44,4	16/118,5	12/90,0
Brežice	1.068/439,5	915/347,2	1.212/498,7	1.156/475,5	1.053/434,6	805/332,3	505/208,5	589/243,9	666/276,5	741/306,7
Cirkulane	22/95,9	33/143,9	38/165,4	25/108,6	23/98,5	23/99,5	11/47,8	22/94,4	26/110,7	47/198,9
Črenšovci	55/131,8	54/130,2	44/107,1	110/273,5	42/104,2	58/145,4	46/115,6	49/123,9	50/126,3	47/118,7
Črnomelj	533/361,9	399/270,5	419/285,2	532/362,9	503/344,9	298/205,2	364/252,8	359/250,9	400/279,9	411/287,3
Gorišnica	73/181,4	43/106,6	34/84,1	55/136,3	48/120,9	43/108,3	30/75,3	45/112,7	34/83,9	55/134,2
Hrpelje-Kozina	268/640,1	113/265,5	124/289,3	143/334,4	252/590,4	102/243,3	80/183,1	85/193,7	135/305,0	131/288,9
Iirska Bistrica	290/208,3	279/200,2	300/216,7	229/165,2	316/229,4	218/159,5	186/137,5	847/630,6	285/214,1	268/201,7
Kočevje	674/407,3	543/329,1	695/422,8	719/441,0	676/420,3	555/345,3	602/377,1	563/355,8	757/482,7	597/380,5
Koper	2.149/408,9	2.392/452,9	2.293/431,4	2.144/399,7	2.208/406,7	1.675/328,1	1.423/278,3	1.680/325,3	1.549/298,9	1.372/261,1
Kost. na Krki**	40/165,2	52/215,7	722/298,0	552/227,8	45/185,4	43/176,2	23/95,3	27/110,6	33/135,7	33/134,9
Kostel	27/408,5	21/322,5	10/155,8	21/323,1	24/371,5	13/202,2	11/172,1	14/219,8	9/138,9	27/419,9
Krško	611/236,5	903/350,5	900/346,3	1.087/417,3	647/250,5	656/253,9	1.022/393,9	533/206,6	1.242/480,6	793/303,6
Lendava	348/313,9	444/404,4	398/365,8	461432,1/	402/379,2	441/417,7	351/333,7	283/271,2	293/281,5	281/268,5
Ljutomer	229/193,9	201/170,8	245/208,8	203/174,9	220/189,9	240/208,5	147/128,5	140/123,3	198/174,8	145/128,7
Loška dolina	31/78,9	22/56,3	32/82,3	40/103,0	32/82,9	18/46,5	21/54,3	21/55,1	24/64,2	26/68,5
Loški Potok	22/110,7	14/71,1	17/87,1	12/62,1	22/116,8	11/58,7	9/48,5	6/32,4	14/76,5	49/270,7
Metlika	182/216,0	215/255,5	255/304,1	235/279,9	224/266,8	176/209,6	102/122,1	134/160,3	202/242,1	257/306,1
Novo mesto	1.674/462,7	1.684/464,6	2.217/609,1	2.366/651,4	1.889/521,8	1.465/403,1	844/231,4	1.322/362,8	1.481/402,8	1.718/460,8
Ormož	248/195,6	244/193,6	293/233,3	177/141,5	195/156,9	128/103,2	188/152,9	115/94,4	124/102,7	152/127,0
Osilnica	9/222,8	5/125,3	4/96,9	3/77,7	3/80,2	4/106,9	4/108,1	23/623,3	7/191,8	3/81,9
Piran	986/553,5	983/555,8	1098/621,2	978/546,5	875/492,0	563/315,3	687/385,5	741/419,4	721/409,4	602/340,3
Podčetrtek	63/189,4	125/375,9	50/149,7	77/231,4	59/178,1	52/155,4	28/84,3	19/56,9	26/76,3	32/93,2
Podlehnik	45/236,9	41/218,6	63/331,8	38/204,9	36/195,9	20/110,4	46/254,1	64/341,2	63/338,3	95/530,7
Razkrižje	12/88,8	13/95,9	10/74,5	12/89,8	7/54,4	14/107,6	7/54,1	8/62,5	8/62,8	25/197,0

Rogaška Slatina	246/222,4	272/246,6	288/261,3	217/196,4	430/390,3	186/169,1	198/179,2	145/131,5	187/168,9	179/160,8
Rogatec	44/139,2	50/159,5	42/133,4	35/111,7	46/147,3	32/103,4	25/81,1	36/177,8	32/105,0	43/138,9
Središče ob Dravi	22/103,1	86/403,2	18/84,7	81/398,8	22/106,7	15/73,7	26/128,1	13/65,1	9/45,7	25/128,1
Šentjernej	136/201,2	170/247,7	225/326,2	222/319,9	140/201,1	137/196,5	143/203,8	146/205,4	122/171,7	140/195,6
Videm	62/110,1	112/199,8	131/232,1	147/263,4	127/230,9	63/115,2	59/106,8	87/157,4	123/220,9	65/116,3
Zavrč	49/304,5	33/201,5	54/315,1	42/233,1	52/296,3	53/308,7	11/61,9	6/33,3	9/56,1	15/97,8
Žetale	332/2481,3	305/2286,4	154/1144,9	186/1383,9	228/1707,9	177/1353,2	80/620,6	46/355,2	17/130,7	19/146,5

Vir: Generalna policijska uprava, 2020.

* Stopnja kriminalitete.

** Kostanjevica na Krki.

Tabela 2: 10 najpogostejših oblik kriminalitete v občinah ob schengenski meji v obdobju 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zatajitev	146	150	189	184	182	166	121	154	189	190
Lahka telesna poškodba	216	196	249	177	163	163	131	128	201	199
Ponareditev ali uničenje poslovnih listin	37	63	82	20	12	4	17	68	438	249
Prepovedano prehajanje meje ali ozemlja države	46	149	92	35	16	37	31	57	143	266
Grožnja	614	552	316	84	71	65	223	199	298	301
Ponarejanje listin	713	714	741	752	685	543	389	429	416	352
Goljufija	551	429	552	590	636	444	323	320	482	451
Poškodovanje tuje stvari	464	512	627	526	428	358	313	438	455	459
Velika tatvina	1.509	1.713	1.753	2.034	1.648	1.182	1.068	1.165	1.187	1.247
Tatvina	2.588	2.676	3.564	3.577	2.988	2.366	1.963	2.028	2.299	2.213
KD v občinah na schengenski meji – SKUPAJ	10.562	10.774	11.744	11.818	10.858	8.293	7.284	8.174	8.862	8.405
Slovenija	89.999	89.291	92.588	94.355	87.849	69.575	61.746	58.295	56.552	55.026

3 Zaključek

Ugotovitve so pokazale, da število KD v občinah ob schengenski meji, podobno kot drugje po Sloveniji, upada. KD zoper premoženje so predstavljala najpogostejšo obliko kriminalitete. Sledijo jim KD zoper pravni promet (najpogostejšo obliko so predstavljala KD ponarejanja listin, vendar jih je bila večina zaznana le v dveh občinah – Brežice in Žetale). Deleža KD zoper gospodarstvo (ponareditev ali uničenje poslovnih listin) in KD zoper življenje in telo sta v skladu z nacionalnim povprečjem kriminalitete (v letu 2019 je delež lahkih telesnih poškodb predstavljal 2,4 % vse kriminalitete v 32 občinah ob schengenski meji, medtem ko je na nacionalni ravni predstavljal 2,6 % vse kriminalitete). Predvidevamo, da je (vsaj deloma) zaradi migrantske krize v zadnjih letih prišlo do porasta KD zoper javni red in mir (prepovedano prehajanje meje ali državnega ozemlja) v občinah ob schengenski meji. Poudariti moramo, da je tovrstna oblika kriminalitete velikokrat del organizirane kriminalitete, v obliki organiziranih prevozov ali peš vodenja čez mejo. Tovrstne oblike KD so se v obdobju 2010–2019 povečale predvsem v občinah Brežice, Cirkulane, Ilirska Bistrica, Krško, Podlehnik, Razkrižje in Šentjernej (večina občin leži na glavnih »migrantskih poteh«). Zaradi migrantske problematike in preobremenjenosti policije je v zadnjih letih prišlo do samoorganiziranja državljanov v t. i. varde, katerih dejavnosti nemalokrat vodijo v kršenje javnega reda in miru.

Gledano celostno število KD narašča z velikostjo občine (predvsem na število prebivalstva), medtem ko analiza stopenj kriminalitete ni v celoti potrdila povezave med velikostjo občin in stopnjo kriminalitete. Nadalje se sama struktura kriminalitete spreminja in deloma razlikuje med občinami. Zaradi pomanjkanja podatkov ne moremo potrditi povezave med povečano dejavnostjo na meji, povezano z migrantsko krizo in spremembo v strukturi kriminalitete, z izjemo povečanja KD prepovedanega prehajanja meje ali državnega ozemlja. Opozoriti moramo na problem sivega polja pri analizi statistike kriminalitete, saj so viktimizacijske in samonaznanitvene študije pokazale, da veliki del KD ostane neprijavljen.

V prihodnje bi morali izvesti poglobljeno analizo kriminalitete (statistični podatki ter viktimizacijske in samonaznanitvene študije), ki bi vključevala tudi značilnosti povzročiteljev oziroma osumljencev kriminalitete ter žrtev kaznivih dejanj (zaradi nedostopnosti podatkov tovrstne analize niso bile opravljene). Hkrati pa bi morali analizirati, na kakšen način je bilo posamezno KD zaznano – ali ga je odkrila policija

sama ali so ga prijaviли prebivalci. Tovrstne analize bi nam omogočile vpogled v strukturo storilcev KD in pripravljenost prebivalcev za prijavo kriminalitete.

Literatura

- Gašperlin, M. (2006). Ali prav se piše Schengen ali schengen? *Varnost*, 54(4), 15–17.
- Generalna policijska uprava. (2020). *Kazniva dejanja 2010–2019*. Ljubljana: Generalna policijska uprava.
- Gorenak, V. in Hrženjak, A. (2010). *Delo policistov ob schengenski meji – študija primera*. Pridobljeno na https://www.fvv.um.si/dv2010/zbornik/policijska_dejavnost/Gorenak_Hrzenjak.pdf
- Meško, G., Hacin, R., Pirnat, U. in Eman, K. (2018). Migration issues in Slovenia: Beyond the rhetoric of university-level criminology and crime prevention education for sustainable development. V H. Kury in S. Redo (ur.), *Refugees ad migrants in law and policy. Challenges and oppurtunities for global civic education* (str. 495–527). Cham: Springer.
- Policija, Ministrstvo za notranje zadeve. (2020). *Schengenska ureditev v Sloveniji*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/index.php/component/content/article/190-mejne-zadeve-intujci/65165-slovenija-pet-let-v-schengenskem-obmoju>
- Sodna praksa. (2017). *Sklepni predlogi generalne pravobranilke Juliane Kokott predstavljeni 13. decembra 2017(1)*. Pridobljeno na <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=197747&pageIndex=0&dclang=SL&mode=req&dir=&occ=first&part=1>
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2016). The changing functions of the police and armed forces (in extraordinary situations) in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(4), 326–338.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2020). *Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno*. Pridobljeno na https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__05_prebivalstvo__10_stevilo_preb__20_05C40_prebivalstvo_obcine/05C4002S.px/

VARNOST UPORABNIKOV KIBERNETSKEGA PROSTORA: ANALIZA ZAZNAV MED PREBIVALCI V URBANIH IN RURALNIH OKOLJIH

GORAZD MEŠKO, KAJA PRISLAN IN ROK HACIN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si, kaja.prislan@fvv.uni-mb.si,
rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Povzetek V prispevku se osredotočamo na primerjavo varnosti uporabnikov kibernetnega prostora v urbanih in ruralnih okoljih. V študiji je sodelovalo 1.158 prebivalcev iz stotih občin po Sloveniji. Ugotovitve so pokazale, da so prebivalci urbanih in ruralnih okolij najpogosteje viktimizirani z naslednjimi kibernetnimi grožnjami: 1) pojavnimi okni, ki so z namenom pridobitve podatkov uporabnikov od njih zahtevali ponoven vpis uporabniškega imena in gesla, 2) elektronskimi sporočili z okuženimi priponkami in 3) lažnim spletnim oglaševanjem. Prebivalci v obeh okoljih so izpostavili tudi, da se počutijo najbolj ranljive pred prejetjem lažnega elektronskega sporočila z okuženo priponko ter da bi jim tovrstna grožnja in izsiljevanje z lastnimi seksualnimi vsebinami povzročili največ škode.

Ključne besede:

kibernetne
grožnje,
viktimizacija,
urbano
okolje,
ruralno
okolje,
Slovenija.

SAFETY AND SECURITY OF CYBERSPACE USERS: ANALYSIS OF PERCEPTIONS AMONG RESIDENTS FROM URBAN AND RURAL ENVIRONMENTS

GORAZD MEŠKO, KAJA PRISLAN & ROK HACIN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.

E-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si, kaja.prislan@fvv.uni-mb.si,

rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Abstract The paper focuses on the comparison of safety and security of cyberspace users in urban and rural environments. The study involved 1,158 participants from 100 municipalities across Slovenia. Findings showed that residents of urban and rural settings were most frequently victimized with the following threats: 1) pop-up windows that required re-entering of the user name and password to obtain users' data, 2) receiving a fake e-mail with the infected attachment, and 3) fake online advertising. Residents in both environments highlighted that they feel most vulnerable to receiving a fake e-mail with the infected attachment. Moreover, they expose this threat and extortion with their own sexually explicit materials as those that would cause them the most harm.

Keywords:

cyberthreats,
victimisation,
urban
environment,
rural
environment,
Slovenia.

1 Uvod

Kibernetska kriminaliteta sodi med najbolj razširjene oblike kriminalitete (Saunders, 2017), s katero so individualni uporabniki pogosteje viktimizirani kot pa v primeru klasičnih oz. konvencionalnih oblik kriminalitete (United Nations Office on Drugs and Crime, 2013). Raziskave namreč kažejo, da se je večina uporabnikov spleta že soočila s kibernetsko kriminaliteto zaradi vse večje razširjenosti kibernetskih groženj in visoke ranljivosti uporabnikov (Bissell, La Salle in Dal Cin, 2019; Symantec, 2019).

Znanstvenoraziskovalna sfera se z namenom spodbujanja učinkovitejših preventivskih strategij aktivno ukvarja s proučevanjem različnih vidikov, povezanih z viktimizacijo in samozaščitnim vedenjem uporabnikov v kibernetskem prostoru. Značilnosti okolja, v katerem ljudje bivajo, predstavljajo enega izmed dejavnikov, ki se je v nekaterih tujih študijah izkazal kot povezan z verjetnostjo viktimizacije s kibernetsko kriminaliteto in sposobnostmi uporabnikov (Chang et al., 2016; European Commission, 2020; Ronis in Slaunwhite, 2019). V Sloveniji študije s področja kibernetske kriminalitete tovrstnih vidikov še niso analizirale, kljub temu pa se je že izkazalo, da prihaja do pomembnih razlik v razširjenosti in sami značilnosti kriminalitete v urbanih in ruralnih okoljih (Hacin in Eman, 2019). Skladno s tem se pojavlja vprašanje, kako prebivalci iz različnih okolij bivanja (urbano in ruralno) zaznavajo viktimizacijo v kibernetskem prostoru in kibernetske grožnje, saj je uporaba spleta neodvisna od fizičnih in socialnih značilnosti določenega okolja.

Z namenom analiziranja varnosti uporabnikov kibernetskega prostora v urbanih in ruralnih okoljih v nadaljevanju predstavljamo rezultate nacionalne študije, ki je vključevala analizo: 1) izkušenj uporabnikov z različnimi oblikami kibernetskih groženj, 2) njihovo zaznavo ranljivosti oziroma ogroženosti pri uporabi spleta ter 3) zaznavo nevarnosti groženj. Omenjeni vidiki so bili proučeni tako na vzorcu prebivalcev iz urbanih kakor tudi ruralnih okolij.

2 Nacionalna študija o varnosti uporabnikov kibernetnega prostora

Nacionalna študija o varnosti uporabnikov kibernetnega prostora je potekala v novembru in decembru 2019 na območju stotih občin po vsej Sloveniji. Uporabljen vprašalnik je bil predhodno pilotsko testiran na vzorcu študentov (Meško, Prislán in Hacin, 2019). Anketiranje so izvedli usposobljeni študenti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Sodelovanje v študiji je bilo prostovoljno in anonimno. Zbrani podatki so bili vneseni v program SPSS, s katerim so bile izvedene statistične analize podatkov.

V reprezentativni vzorec je bilo zajetih 1.158 posameznikov, kar predstavlja 0,05 % slovenskega prebivalstva (Statistični urad Republike Slovenije, 2020). Približno 55 % anketirancev je živelo v urbanih okoljih in več kot polovica vzorca so predstavljale ženske (53 %). Večina anketirancev je bila mlajših od 30 let in je imela dokončano srednjo šolo (42 %). Anketiranci internet največ uporabljajo za naključno in namerno brskanje po spletu.

2.1 Rezultati

Odgovori sodelujočih v anketiranju so predstavljeni v tabelah 1, 2 in 3. V tabeli 1 so predstavljeni rezultati izkušenj anketirancev z viktimizacijo v kibernetnem prostoru. Prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih navajajo, da so bili v zadnjih 12 mesecih najpogosteje viktimizirani z naslednjimi kibernetnimi grožnjami: 1) pojavnimi okni, ki so z namenom pridobitve podatkov uporabnikov od njih zahtevali ponoven vpis uporabniškega imena in gesla, 2) elektronskimi sporočili z okuženo priponko in 3) lažnim spletnim oglaševanjem.

V tabeli 2 so predstavljeni rezultati zaznav ogroženosti prebivalcev urbanih in ruralnih okolij v kibernetnem prostoru (verjetnost viktimizacije). Prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih se počutijo najbolj ranljive pred naslednjimi kibernetnimi grožnjami: 1) lažnimi elektronskimi sporočili z okuženo priponko, 2) zbiranjem in zlorabo njihovih osebnih podatkov, ki so objavljeni na spletu (npr. socialnih omrežjih), in 3) pojavnimi okni, ki bi z namenom pridobitve podatkov uporabnikov od njih zahtevali ponoven vpis uporabniškega imena in gesla.

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati glede zaznave nevarnosti oz. resnosti kibernetskih groženj (možnih posledic viktimizacije). Prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih zaznavajo: 1) izsiljevanje z lastnimi seksualnimi vsebinami, 2) elektronska sporočila z okuženo priponko in 3) zbiranje in zlorabo njihovih osebnih podatkov, ki so objavljeni na spletu (npr. socialnih omrežjih) kot najbolj škodljive oblike kibernetskih ogrožanj.

Tabela 1: Viktimizacija v preteklih dvanajstih mesecih

Spremenljivka (V zadnjih 12 mesecih ...)	Urbano okolje						Ruralno okolje					
	Da		Ne		Ni odgovora		Da		Ne		Ni odgovora	
	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
sem bil žrtev spletne prevare pri uporabi kriptovalut.	13	2,0	614	96,7	8	1,3	6	1,1	515	98,7	1	0,2
sem bil žrtev izsiljevanja z lastnimi seksualnimi vsebinami.	17	2,7	617	97,2	1	0,2	3	0,6	518	99,2	1	0,2
sem bil žrtev ljubezenske prevare, kjer je storilec navezal stik z menoj na spletu z namenom pridobitve denarja.	17	2,7	616	97,0	2	0,3	11	2,1	510	97,7	2	0,4
sem bil žrtev spletne prevare pri igranju iger na spletu.	18	2,8	608	95,7	9	1,4	11	2,1	510	97,7	1	0,2
sem bil žrtev spletne prevare, kjer sem po e-pošti posredoval uporabniško ime in geslo lažnemu predstavniku organizacije (phishing).	21	3,3	612	96,4	2	0,3	8	1,5	513	98,3	1	0,2
sem bil žrtev spletne prevare, kjer sem posredoval uporabniško ime in geslo lažni spletni strani (pharming).	21	3,3	611	96,2	3	0,4	9	1,7	512	98,1	1	0,2
sem bil žrtev spletne prevare, ki je od mene zahtevala vnaprejšnje plačilo stroškov (nigerijska prevara).	32	5,0	602	94,8	1	0,2	20	3,8	501	96,0	1	0,2
je nekdo zbiral in zlorabil moje osebne podatke, ki so objavljeni na spletu (npr. socialnih omrežjih).	37	5,8	596	93,9	2	0,3	20	3,8	500	95,8	2	0,4
sem bil žrtev spletne prevare z uporabo lažne aplikacije.	38	6,0	595	93,7	2	0,3	25	4,8	495	94,8	2	0,4
sem bil žrtev prevare pri nakupovanju na spletu.	65	10,2	569	89,6	1	0,2	36	6,9	485	92,9	1	0,2
sem bil žrtev lažnega spletnega oglaševanja.	93	14,6	534	84,1	8	1,3	67	12,8	454	87,0	1	0,2
mi je nekdo posredoval lažno elektronsko sporočilo z okuženo priponko.	164	25,8	469	73,9	2	0,3	110	21,1	411	78,7	1	0,2
sem bil izpostavljen pojavnim oknom, ki so z namenom pridobitve podatkov uporabnikov od mene zahtevali ponoven vpis uporabniškega imena in gesla.	199	31,3	434	68,3	2	0,3	122	23,4	398	76,2	2	0,4

Vir: lastni.

Tabela 2: Zaznava ranljivosti/ogroženosti pred kibernetnimi grožnjami

Spremenljivka (Kako verjetno je, da boste v naslednjih 12 mesecih postali žrtev ...)	Urbano okolje				Ruralno okolje			
	M	S.O.	Mediana	Modus	M	S.O.	Mediana	Modus
ljubezenske prevare, kjer bi storilec z vami navezal stik na spletu z namenom pridobitve denarja?	1,24	0,77	1	1	1,21	0,73	1	1
spletne prevare pri uporabi kriptovalut?	1,26	0,81	1	1	1,24	0,77	1	1
izsiljevanja z lastnimi seksualnimi vsebinami?	1,27	0,87	1	1	1,23	0,86	1	1
spletne prevare pri igranju iger na spletu?	1,40	0,99	1	1	1,38	1,01	1	1
spletne prevare, ki bi od vas zahtevala vnaprejšnje plačilo stroškov (nigerijska prevara)?	1,51	1,08	1	1	1,52	1,10	1	1
spletne prevare, kjer bi po e-pošti posredovali uporabniško ime in geslo lažnemu predstavniku organizacije (phishing)?	1,55	1,01	1	1	1,62	1,10	1	1
spletne prevare s sodelovanjem v lažni nagradni igri?	1,58	1,06	1	1	1,74	1,20	1	1
spletne prevare, kjer bi posredovali uporabniško ime in geslo lažni spletni strani (pharming)?	1,59	1,01	1	1	1,59	1,09	1	1
spletne prevare z uporabo lažne aplikacije?	1,70	1,01	1	1	1,78	1,06	1	1
lažnega spletnega oglaševanja?	1,89	1,29	1	1	1,96	1,37	1	1
spletne prevare pri nakupovanju na spletu?	2,08	1,29	2	1	2,04	1,37	2	1
pojavnih oken, ki z namenom pridobitve podatkov uporabnikov zahtevajo ponoven vpis uporabniškega imena in gesla?	2,11	1,31	2	1	2,17	1,40	2	1
če bi nekdo zbiral in zlorabil vaše osebne podatke, ki so objavljeni na spletu (npr. socialnih omrežjih)?	2,15	1,29	2	1	2,05	1,27	2	1
če bi vam nekdo posredoval lažno elektronsko sporočilo z okuženo priložnostjo?	2,30	1,37	2	1	2,29	1,44	2	1

Lestvica: od 1 – To se zagotovo ne bo zgodilo do 7 – To se bo zagotovo zgodilo.

Vir: lastni.

Tabela 3: Zaznava nevarnosti/resnosti kibernetских groženj

Spremenljivka (Kako velike posledice bi za vas nastale, če bi postali žrtev ...)	Urbano okolje				Ruralno okolje			
	M	S.O.	Mediana	Modus	M	S.O.	Mediana	Modus
spletne prevare pri igranju iger na spletu?	2,32	1,69	2	1	2,58	1,96	2	1
spletne prevare s sodelovanjem v lažni nagradni igri?	2,61	1,77	2	1	2,74	1,86	2	1
lažnega spletnega oglaševanja?	2,63	1,68	2	1	2,75	1,86	2	1
spletne prevare pri uporabi kriptovalut?	2,67	1,97	2	1	2,73	2,13	2	1
spletne prevare z uporabo lažne aplikacije?	2,97	1,82	3	1	3,04	1,89	3	1
ljubezenske prevare, kjer bi storilec z vami navezal stik na spletu z namenom pridobitve denarja?	3,01	2,19	2	1	3,21	2,34	2	1
spletne prevare, kjer bi posredovali uporabniško ime in geslo lažni spletni strani (pharming)?	3,15	1,97	3	1	3,29	2,08	3	1
pojavnih oken, ki z namenom pridobitve podatkov uporabnikov zahtevajo ponoven vpis uporabniškega imena in gesla?	3,30	1,88	3	2	3,21	1,92	3	1
spletne prevare, kjer bi po e-pošti posredovali uporabniško ime in geslo lažnemu predstavniku organizacije (phishing)?	3,30	2,03	3	1	3,50	2,16	3	1
spletne prevare, ki bi od vas zahtevala vnaprejšnje plačilo stroškov (nigerijska prevara)?	3,39	2,15	3	1	3,49	2,29	3	1
spletne prevare pri nakupovanju na spletu?	3,56	1,89	3	4	3,54	2,05	3	1
če bi nekdo zbiral in zlorabil vaše osebne podatke, ki so objavljeni na spletu (npr. socialnih omrežjih)?	3,59	1,96	3	3	3,59	2,00	3	2
če bi vam nekdo posredoval lažno elektronsko sporočilo z okuženo priponko?	3,68	2,00	3	3	3,72	2,10	3	1
izsiljevanja z lastnimi seksualnimi vsebinami?	3,70	2,47	3	1	3,74	2,62	3	1

Lestvica: od 1 – Sploh ne bi bilo posledic do 7 – Velike posledice.

Vir: lastni.

3 Zaključek

Rezultati raziskave so pokazali, da imajo prebivalci v ruralnih in urbanih okoljih različne izkušnje z viktimizacijo v kibernetskem prostoru, kar lahko pripišemo raznolikosti kibernetskih groženj. Ugotavljamo namreč, da se zaznana stopnja viktimizacije anketirancev okvirno giba med 1 in 31 %, pri čemer so bolj pogoste izkušnje s prevarami, povezanimi s pridobivanjem podatkov, vezanih na spletne račune, in razširjanjem zlonamerne programske opreme. S tega vidika se tveganja pojavljajo predvsem pri uporabi elektronske pošte in obiskovanju nepreverjenih spletnih strani, kjer lahko neprevidna komunikacija, odzivanje na spletna oglaševanja ali nepremišljeno izvajanje spletnih nakupov vodijo v zlorabe podatkov in finančnih virov. Med najmanj pogosto zaznane vrste kibernetskih groženj pa sodijo tiste, ki so povezane z redkejšimi spletnimi navadami (uporaba kriptovalut, deljenje eksplicitnih fotografij, igranje iger na spletu). Grožnje, s katerimi so bili uporabniki najpogosteje viktimizirani, prav tako zaznavajo kot bolj verjetne v prihodnosti, kar kaže na povezovanje med preteklimi izkušnjami in zaznavo ranljivosti. Ne glede na to pa med najnevarnejše kibernetske grožnje umeščajo tiste grožnje, ki sicer nujno ne sodijo med pogosto zaznane, vendar jim lahko povzročijo hujše finančne posledice ali pa resneje ogrozijo njihov ugled (izsiljevanja z eksplicitnimi vsebinami, okužbe z zlonamerno programsko opremo, zloraba osebnih podatkov, objavljenih na socialnih omrežjih). Primerjava rezultatov po omenjenih sklopih med vzorcema anketirancev (iz ruralnega in urbanega okolja) kaže na podobne zaznave, tako z vidika pretekle viktimizacije kot ranljivosti in resnosti kibernetskih groženj, kar predstavlja indic, da med skupinama ne obstajajo večje razlike. Kljub temu pa obstaja možnost, da okolje bivanja vpliva na druge okoliščine, povezane z viktimizacijo (kot so spletne navade, ozaveščenost, kompetence), kar bi veljalo podrobneje raziskati v prihodnjih raziskavah.

Na podlagi rezultatov tako ugotavljamo, da je stopnja viktimizacije z različnimi oblikami kibernetskih groženj relativno nizka, vendar raznolika, prav tako pa uporabniki ne zaznavajo visoke ranljivosti v kibernetskem prostoru, proučevanim grožnjam pa tudi ne pripisujejo resne nevarnosti. Tovrstne ugotovitve lahko nakazujejo na neobčutljivost uporabnikov na tveganja, povezana z uporabo kibernetskega prostora. Spodbudno pa je, da se zaznave v določeni meri razlikujejo glede na vrsto kibernetskih groženj, kar nakazuje na to, da se uporabniki zavedajo raznolikosti tveganj. Ob upoštevanju, da sodi kibernetska kriminaliteta med

najpomembnejše sodobne varnostne izzive in da ogroža slehernega uporabnika, bi bilo treba v prihodnje več pozornosti nameniti tudi razumevanju zaznave tovrstne problematike med uporabniki. Proučiti bi bilo treba tudi, kakšne so dejanske sposobnosti zaznavanja kibernetских groženj in v kolikšni meri prihaja do razlik v dejanski in zaznani viktimizaciji. Obenem pa bi bilo treba na podlagi ugotovljenih sposobnostih in vedenjskih navad pri uporabi spleta ugotoviti tudi dejansko ogroženost uporabnikov ter nato stremeti k razvoju učinkovitejših, uporabnikovim okoliščinam, prilagojenih programov ozaveščanja. Pomembno vlogo pri oblikovanju splošni javnosti namenjenih priporočil in smernic varne uporabe kibernetiskega prostora že imajo najrazličnejše za področje specializirane organizacije (npr. SI-CERT, Spletno oko, Varni na internetu), ki jih je treba javnosti še bolj približati.

Opombe

Pričujoče delo je nastalo v okviru temeljnega raziskovalnega projekta *Varnost uporabnikov kibernetiskega prostora – kriminološke, viktimološke in preventivne perspektive* (J5-9345, 2018–2020), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS). Projekt izvaja Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija.

Literatura

- Bissell, K., LaSalle, R. in Dal Cin, P. (2019). *The cost of cybercrime: Ninth annual cost of cybercrime study. Unlocking the value of improved cybersecurity protection*. Pridobljeno na https://www.accenture.com/_acnmedia/PDF-96/Accenture-2019-Cost-of-Cybercrime-Study-Final.pdf#zoom=50
- Chang, F. C., Miao, N. F., Chiu, C. H., Chen, P. H., Lee, C. M., Chiang, J. T. et al. (2016). Urban–rural differences in parental Internet mediation and adolescents' Internet risks in Taiwan. *Health, Risk and Society*, 18(3–4), 188–204. doi:0.1080/13698575.2016.1190002
- European Commission. (2020). *Special Eurobarometer 499: Europeans' attitudes towards cyber security*. Pridobljeno na https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2249_92_2_499_ENG
- Meško, G., Prislán, K. in Hacin, R. (2019). Varnost uporabnikov kibernetiskega prostora. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: Konferenčni zbornik* (str. 121–128). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Ronis, S. in Slaunwhite, A. (2019). Gender and geographic predictors of cyberbullying victimisation, perpetration, and coping modalities among youth. *Canadian Journal of School Psychology*, 34(1), 3–21. doi:10.1177/0829573517734029
- Saunders, J. (2016). Tackling cybercrime – The UK response. *Journal of Cyber Policy*, 2(1), 4–15.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURs). (2020). *Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno*. Pridobljeno na https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__05_prebivalstvo__10_stevilo_preb__20_05C40_prebivalstvo_obcine/05C4002S.px/
- Symantec. (2019). *Internet security threat report*. Pridobljeno na <https://www.symantec.com/security-center/threat-report>

United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). *Comprehensive study on cybercrime*. Pridobljeno na http://www.unodc.org/documents/organized-crime/UNODC_CCPCJ_EG.4_2013/CYBERCRIME_STUDY_210213.pdf

PRAVNI UKREPI OBČIN V ČASU RAZGLAŠENE EPIDEMIJE COVIDA-19 Z VIDIKA VARNOSTI V LOKALNIH SKUPNOSTIH

BOJAN TIČAR¹ IN IZTOK RAKAR²

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: bojan.ticar@fvv.uni-mb.si

² Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: izok.rakar@fu.uni-lj.si

Povzetek Februarja 2020 je novi virus SARS-CoV-2, ki povzroča bolezen covid-19, dosegel Republiko Slovenijo. Država je 12. marca 2020 razglasila epidemijo. V kontekstu zajezitve širitve epidemije je Vlada Republike Slovenije začela ukrepati in postopoma sprejemati ukrepe s področja preprečevanja in obvladovanja širjenja covid-19. V skladu z ukrepi Vlade so morale ravnati tudi samoupravne lokalne skupnosti občine. V prispevku smo analizirali nekatere primere in prakso slovenskih občinskih prekrškovnih organov pri izvajanju posebnih občinskih prekrškovnih predpisov, povezanih z epidemijo covid-19, kakor tudi izvajanje državnih predpisov na občinski ravni, ko občinska redarstva in inšpektorati delujejo kot »podaljšana roka« državnih zdravstvenih inšpekcije. Večina slovenskih občin strožjih odlokov ali odredb glede omejitev in prepovedi gibanja ter zbiranja, kot jih je uvedla Republika Slovenija, ni izdala. So pa na primer te izdale nekatere občine, kar je prikazano v zadnjem delu prispevka in komentirano v razpravi na koncu.

Ključne besede:

covid-19,
prekrški v
občinah,
občinski
odlok,
odredba
župana,
varnost v
lokalnih
skupnostih.

LEGAL MEASURES OF LOCAL COMMUNITIES IN THE TIME OF COVID-19 EPIDEMIC FROM THE VIEWPOINT OF LOCAL SAFETY

BOJAN TIČAR¹ & IZTOK RAKAR²

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: bojan.ticar@fvv.uni-mb.si

² University of Ljubljana, Faculty of Public Administration, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: iztok.rakar@fu.uni-lj.si

Abstract New virus SARS-CoV-2 (hereinafter COVID-19) has reached the Republic of Slovenia in February 2020. On March 12th, 2020, the state has announced the epidemic. In this context, the Government of the Republic of Slovenia began to adopt different measures to protect population and stop spreading the virus COVID-19. All local communities had to act according to the government's decisions. In this contribution, we present an analysis of some cases and praxis in local communities. We have analysed some actions of local authorities (mayors and local councils) in the context of fighting against the spread of virus COVID-19 among the local population. The analysis also includes an overview of local legal regulations and activities of local security authorities (local-community wardens and local-community inspectorates) in the fight against the spreading of the COVID-19 virus. Minority of Slovenian communities have adopted some »special lock-down measures«. The way that these activities were legally processed is shown in the last part of this contribution.

Keywords:
COVID-19,
misdemeanours in
municipalities,
legal
local
regulation,
mayor's
orders,
local
safety.

1 Uvod

Varnost je ena od temeljnih človekovih potreb, ki se razteza na različna področja življenja, med drugim tudi na varnost pred dejavniki, ki ogrožajo naše zdravje. Za zagotovitev varnosti je najprej odgovoren posameznik sam, poleg tega pa obstajajo različne oblike varstva, ki ga zagotavljajo člani skupnosti, v kateri posameznik živi (Kusari, 2014).

V sodobnem času, ki ga zaznamuje visoka stopnja kompleksnosti in zato nepredvidljivosti, je občutek varnosti za posameznika še toliko bolj pomemben. Zadnji v vrsti dogodkov, ki je povečal stopnjo nepredvidljivosti in negotovosti, je širjenje virusa SARS-CoV-2, ki povzroča covid-19. Yang (2020) meni, da smo stopili v novo zgodovinsko fazo tveganja. Pojav je globalen in lokalni hkrati – načelno gledano mu ne more ubežati noben posameznik in nobena skupnost ljudi. Trdimo lahko, da smo bili postavljeni v isto izhodišče: nihče ni bil imun in nihče ni bil pripravljen (Yang, 2020).

Omejevanje širjenja virusa je zahtevna naloga, ki je ponovno osvetlila nekatere že dolgo obstoječe težave in paradokse na področju javnega upravljanja. Dejavnosti namreč vključujejo veliko število dejavnikov različnih področij – politične, strokovne in laične – in terjajo tehtanje vrednot: zdravje, varnost in gospodarski razvoj, svobodo posameznika in javni interes, transparentnost in zasebnost, pravice in obveznosti, svobodo izražanja in preprečevanje lažnih novic. Tehtanje vrednot je sicer prisotno v skoraj vsaki odločitvi, toda v kontekstu covid-19 je to zahtevnejše zaradi negotovosti, potencialno visokih izgub in zaskrbljenosti (Yang, 2020).

V kontekstu omejevanja širjenja virusa so v ospredje ponovno stopila tudi razmerja med državo in samoupravnimi lokalnimi skupnostmi na področju zdravja in varnosti. Ta razmerja se nanašajo na dva vidika, in sicer določanje pravil (regulacija) in izvajanje pravil (implementacija) (Flander in Tičar, 2019). Oba vidika sta v večini držav zelo kompleksna, saj sta organizirana tako na vertikalni kot horizontalni ravni. Rezultat je mreža regulatorjev ter javnih in zasebnih izvajalcev na nacionalni, regionalni in lokalni ravni (t. i. collaborative governance) (Huang, 2020).

Februarja 2020 je covid-19 dosegel Republiko Slovenijo in država je 12. marca 2020 razglasila epidemijo. V kontekstu zaježitve širitve epidemije je Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju Vlada) začela ukrepati in postopoma sprejemati ukrepe s področja preprečevanja in obvladovanja širjenja covid-19. V skladu z ukrepi Vlade so morale ravnati tudi samoupravne lokalne skupnosti (v nadaljevanju občine). Občine so začele s projekti za socialno ogrožene družine, projekti pomoči starostnikom in osebam v izolaciji ter podobno (Skupnost občin Slovenije, 2020). Velika večina občin strožjih odlokov ali odredb glede omejitev in prepovedi gibanja ter zbiranja, kot jih je uvedla Republika Slovenija, ni izdala. Obstajajo pa primeri občin, ki so to storile. V teh primerih so z odloki določile prekrške, za obravnavo katerih so pristojni (med)občinski organi. Glede na navedeno bomo v prispevku analizirali pravno ureditev in prakso slovenskih občinskih prekrškovnih organov pri izvajanju posebnih občinskih prekrškovnih predpisov, povezanih z epidemijo covid-19, in izvajanje državnih predpisov na občinski ravni, ko občinska redarstva in inšpektorati delujejo kot »podaljšana roka« državne zdravstvene inšpekcije.

2 Decentralizacija oblasti na občine in pooblastila občinam za lokalno regulacijo občinskih prekrškov

Decentralizacija javne uprave pomeni zmanjševanje osredotočenega opravljanja upravnih nalog v centralnih organih. V okviru javne uprave ločimo dve obliki decentralizacije, in sicer upravno dekoncentracijo in politično decentralizacijo. V okviru javne uprave je decentralizacija mogoča na dva načina, in sicer kot upravna decentralizacija oziroma upravna dekoncentracija in politična decentralizacija preko samoupravnih lokalnih skupnosti ali občin (Brezovnik in Grafenauer, 2006). Dekoncentrirani organi državne uprave so bistveno drugače in bolj podrejeni osrednji državni oblasti, kot to velja za organe samoupravne lokalne skupnosti in njihove odločitve (Kuhlmann in Wollmann, 2019; Tičar in Rakar, 2011).

V nadaljevanju se bomo osredotočili na občinsko decentralizacijo. V okviru samostojnega odločanja o lokalnih zadevah javnega pomena ima občina pravico izdajati predpise, s katerimi normativno ureja pravna razmerja. Sankcioniranje lokalnih prekrškov je pravzaprav osnovno pravno orodje občin za zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih. To velja tudi za čas epidemije covid-19. Kakšne so pravne meje pooblastila občinam pri predpisovanju prekrškov v času covid-19 in

kakšna prekrškovna pooblastila imajo občinski organi ter kako poteka sankcioniranje epidemioloških prekrškov na ravni občin v praksi, je prikazano v nadaljevanju.

3 Kdaj občina lahko sprejme odlok, s katerim opredeli lokalne prekrške in sankcije zanje?

Skladno s 140. členom Ustave Republike Slovenije¹ spadajo v pristojnost občine lokalne zadeve, ki jih občina lahko ureja samostojno in zadevajo samo prebivalce občine. V 21. členu Zakona o lokalni samoupravi² je določeno, da občina samostojno opravlja lokalne zadeve javnega pomena (izvirne naloge), ki jih določi s splošnim aktom občine – npr. odlokom – ali so določene z zakonom.

Na podlagi Zakona o prekrških³ lahko torej občina z odlokom predpiše prekršek in globo zanj. Pri tem zakon določa tri omejitve (Selinšek, 2003): 1) z odlokom lahko občina določi le prekrške za kršitve predpisov, ki jih sama izda v okviru svojih pristojnosti; 2) če zakon ali uredba že sankcionirata ravnanje, ki predstavlja tudi kršitev občinskega odloka, občina takega ravnanja ne more ponovno opredeliti kot prekršek; in 3) občina sme kot sankcijo za kršitev svojih predpisov predpisati le globo v določenem znesku. Občine morajo pri določanju prekrškov in predpisovanju sankcij zanje dosledno spoštovati standarde tega načela. Načelo zakonitosti pri predpisovanju prekrškov ima štiri razsežnosti, ki jih je treba absolutno spoštovati (Selinšek, 2003).

Občina prekrška ne more določiti z nobenim drugim pravnim aktom, razen z odlokom. Določitev prekrška v sklepu občinskega sveta ali pravilniku bi bila nezakonita in je prekrškovni organi ne bi smeli uporabiti. V primeru uporabe take določbe pa bi moral odločbo prekrškovnega organa po uradni dolžnosti odpraviti pritožbeni organ.

Pravno pravilo se ne more šteti za »odlok«, če ni dovolj natančno, in sicer tako, da omogoča občanu usmerjati svoje ravnanje. Občanu mora biti omogočeno – če je treba s primernimi nasveti, da do določene mere, ki je v danem položaju razumna, predvidi posledice, ki bi jih njegovo ravnanje lahko povzročilo (Selinšek, 2003).

¹ Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91.

² Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2), Uradni list RS, št. 94/07.

³ Zakon o prekrških (UPB), Uradni list RS, št. 29/11.

4 **Analiza primerov sprejetih predpisov in ukrepov lokalnih organov v času razglašene epidemije covid-19 v Republiki Sloveniji**

Kongres lokalnih in regionalnih oblasti Sveta Evrope (Congress of Local and Regional Authorities [CLRAE]) poudarja, da je v kontekstu pandemije covid-19 treba ravnati kolektivno in v duhu solidarnosti, ki mora biti izražen na vseh ravneh: evropski, nacionalni, regionalni in lokalni. V tem okviru je zelo pomemben prenos znanja in izkušenj, zato je CLRAE vzpostavil spletno vozlišče, kjer so zbrane povezave do spletnih mest, na katerih je mogoče najti podatke o ukrepih, ki so jih lokalne in regionalne oblasti v Evropi sprejele za zajezitev širitve epidemije (Covid-Congress, 2020). Ukrepe, ki so jih države sprejele, lahko delimo na tri skupine, in sicer: 1) neposredne odzive v obdobju takoj po izbruhu, 2) srednjeročne ukrepe za okrevanje in 3) dolgoročne ukrepe za oblikovanje nove »normalnosti« po koncu krize (OECD, 2020).

V kontekstu zajezitve širitve epidemije je Vlada začela ukrepati in postopoma sprejemati ukrepe s področja preprečevanja in obvladovanja širjenja covid-19. V skladu z ukrepi Vlade so morale ravnati tudi posamezne občine. Občine so začele s posebnimi projekti za socialno ogrožene družine, projekti pomoči starostnikom in osebam v izolaciji in podobno (tabela 1).

Tabela 1: Pregled ukrepov občin, članic Skupnosti občin Slovenije, na covid-19

Ukrepi	Število občin	Delež
Brezplačno parkiranje	39 ⁴	53 %
Zagotavljanje obrokov	35 ⁵	48 %
Dostava hrane	67 ⁶	92 %
Psihološka podpora	61 ⁷	84 %
Dezinfekcija	15 ⁸	21 %
Obratovanje tržnic	26 ⁹	36 %
Podrobnejša omejitev gibanja	9 ¹⁰	12 %
Oprostitev plačila najemnin stanovanj	1 ¹¹	1 %
Oprostitev plačila pristojbin, najemnin ipd.	27 ¹²	37 %
Varstvo otrok	23 ¹³	32 %

Vir: <https://skupnostobcin.si/ukrepi-obcin-na-covid-19/>

Iz tabele 1 izhaja, da je velika večina od triinsedemdesetih občin, članic Skupnosti občin Slovenije, ki so se odzvale na poziv, da sporočijo svoje ukrepe, ukrepala na področjih zagotavljanja osnovnih življenjskih potrebščin (dostava hrane – 92 %; zagotavljanje obrokov – 48 %) in na področju nujenja psihološke podpore (84 %). Na drugi strani je podrobnejše omejitve gibanja uvedlo zgolj 12 % občin. Slednje velja tudi izven okvira podatkov s portala Skupnosti občin Slovenije. Velika večina občin namreč strožjih odlokov ali odredb glede omejitev in prepovedi gibanja ter zbiranja, kot jih je uvedla Republika Slovenija, ni izdala. So pa na primer izdale Mestna občina Maribor odredbo župana in odlok o zaprtju lokalov, Občina Beltinci, Občina Moravče in Občina Kranjska Gora, pa – na podlagi Zakona o lokalni samoupravi¹⁴ – odredbe o izvajanju priporočil Nacionalnega inštituta za javno zdravje.

⁴ Nekatere občine so to omogočale že prej, ena nima plačljivih parkirišč (Štore), ena je uvedla drugo rešitev (Bohinj), ostale tega ukrepa niso uvedle.

⁵ Za štiri občine ni podatkov, ostale tega ukrepa niso uvedle.

⁶ V šestih občinah tega ukrepa niso uvedli.

⁷ Za pet občin ni podatkov.

⁸ Za štiri občine ni podatkov, ostale tega ukrepa niso uvedle.

⁹ V dvajsetih občinah tega ukrepa niso uvedli, v sedemnajstih nimajo tržnic, za tri občine ni podatkov, v sedmih občinah so uvedli alternativne ukrepe (npr. omogočanje stikov med kupci in prodajalci na drug način).

¹⁰ Za petinštirideset občin ni podatkov, v devetnajstih občinah tega ukrepa niso uvedli.

¹¹ V treh občinah so uvedli drug ukrep, za sedem občin ni podatkov, ostale tega ukrepa niso uvedle.

¹² V eni občini tak ukrep še preučujejo, za pet občin ni podatkov, v ostalih tega niso uvedli.

¹³ Za štiriinštirideset občin ni podatkov, v ostalih tega ukrepa niso uvedli.

¹⁴ Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2), Uradni list RS, št. 94/07.

Mestna občina Murska Sobota je na podlagi lastnega odloka o začasni splošni prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih mestih in površinah v Republiki Sloveniji ter prepovedi gibanja izven občin, ki ga je izdala Vlada, podrobneje uredila in prepovedala gibanje ter zbiranje ljudi na javnih krajih in površinah v svoji občini ter prepovedala dostop na javna mesta in površine ter prepovedala gibanje izven občine.

Nadalje je ta občina na podlagi 98. člena Zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami¹⁵ izdala odredbo o prepovedi uporabe zunanjih javnih športnih površin, telovadnih naprav in otroških igrišč z igrali. Podobni odredbi sta izdali tudi Mestna občina Ptuj in Občina Idrija, in sicer v skladu z Zakonom o nalezljivih boleznih¹⁶ in Zakonom o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo.¹⁷ To sta bili odredbi o prepovedi zbiranja na javnih športnih površinah in prepoved uporabe igral ter fitnes naprav na prostem. Na Ptujju je bila 4. maja 2020 prva odredba župana nadomeščena z novo odredbo o prepovedi uporabe otroških igral in fitnes naprav na prostem, vendar pa Ptuj še vedno, do prenehanja nevarnosti širjenja nalezljive bolezni covid-19 oziroma do preklica, prepoveduje uporabo otroških igral in fitnes naprav na prostem.

Obravnavane občine sankcij za kršitve in prekrškov ne urejajo z odredbami, ampak z občinskimi odloki, kar je v skladu z Zakonom o prekrških.¹⁸ Poleg tega pa občinski organi ravnaajo tudi po Zakonu o nalezljivih boleznih.¹⁹ Občine v svojih odredbah županov urejajo vprašanja glede izvajanja teh odredb. Tako občine s posebnimi odloki v nekaterih primerih dajejo pooblastila pristojnim službam občinske uprave (Občina Moravče), ponekod pa Medobčinskim inšpektoratom (Občina Beltinci) za prekrškovni nadzor. Kot rečeno, to določijo s posebnimi občinskimi odloki.

Občine izvajajo tudi državne zakone preko zakonskih pooblastil lokalnim prekrškovnim organom. Tako na primer Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo v drugem odstavku 46.a člena določa, da ima pristojni državni (zdravstveni) inšpektor

¹⁵ Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNNDN-UPB1), Uradni list RS, št. 51/06.

¹⁶ Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB), Uradni list RS, št. 33/06.

¹⁷ Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP), Uradni list RS, št. 49/20.

¹⁸ Zakon o prekrških (UPB), Uradni list RS, št. 29/11.

¹⁹ Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB), Uradni list RS, št. 33/06.

pravico in dolžnost prepovedati gibanje osebam, za katere se ugotovi ali sumi, da so zbolele za določeno nalezljivo boleznijo, prepovedati zbiranje ljudi na javnih mestih, dokler ne preneha nevarnost širjenja nalezljive bolezni, ali prepovedati promet posameznih vrst blaga in izdelkov ter odrediti druge ukrepe in opraviti dejanja, za katere je pooblaščen z zakonom ali drugim predpisom. V primeru kršitve teh določb je za vodenje prekrškovnega postopka in izrekanje glob po zakonu pristojna tista inšpekcija, za katero je določena pristojnost za nadzor nad izvajanjem določb Zakona o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo.²⁰ To je državna zdravstvena inšpekcija.

Lokalni redarji in občinski inšpektorji pa nudijo državni inšpekciji pomoč tako, da izvajajo prijave prekrškov po Zakonu o nalezljivih boleznih državnim pristojnim organom (zdravstveni inšpekciji Republike Slovenije). Podrobneje 57. člen Zakona o nalezljivih boleznih določa višino globe za prekršek posameznika. Posameznik se namreč lahko kaznuje z globo od 400 do 4.000 evrov, če ne ravna v skladu z ukrepi zakona, na podlagi določbe 57.a člena pa se lahko za prekrške v hitrem postopku izreče globa tudi v znesku, ki je višji od najnižje predpisane.²¹

5 Razprava in sklep

Izjemnost okoliščin, povezanih s širitvijo covid-19, je vplivala na delovanje oblastnih organov na vseh ravneh upravljanja – nadnacionalni, nacionalni, regionalni in lokalni. Ustaljeni vzorci medinstitucionalnih razmerij so se marsikje pokazali za neprimerne za uspešen odziv na novo situacijo.

V prvem šoku po začetku krize so se ukrepi sprejemali na centralni ravni, kar je običajen odziv držav na krizne situacije. Kmalu pa se je pokazalo, da so situacije na lokalni ravni (lahko) različne in je treba najti rešitve, ki so temu prilagojene.

V hudi časovni stiski in pod velikim pritiskom zaradi grozečih negativnih posledic za zdravje in življenje ljudi ter za gospodarstvo so oblastni organi na centralni in lokalni ravni delali tudi napake, ki pa jih ni mogoče označiti kot sistematične, pač pa kot posamične.

²⁰ Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omiliteve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP), Uradni list RS, št. 49/20.

²¹ Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB), Uradni list RS, št. 33/06.

Po eni strani je npr. vlada občinskim organom naložila naloge, ki bi lahko bile sporne z vidika (obstoja) pravnih podlag, po drugi strani je prišlo do ukrepanja občinskih organov, ki bi lahko bilo interpretirano kot neskladno z zakonodajo (npr. Občina Radenci). To je odprlo vprašanje ustreznosti trenutno veljavnih pravnih podlag za ukrepanje občin v kontekstu širjenja covid-19 (D. N., 2020; MariborInfo, 2020).

Literatura

- Brezovnik, B. in Grafenauer, B. (2006). *Javna uprava*. Maribor: Pravna fakulteta Maribor.
- Covid-Congress (2020). *COVID-19: Local and regional responses (Congress hub)*. Pridobljeno na <https://covid-congress-hub.org/en/>
- D. N. (12. 3. 2020). *Župan Leljak prebūel ministrstvo in naročil zaprtje Őol v radenski občini*. Pridobljeno na <https://vestnik.si/clanek/aktualno/zupan-leljak-izdal-sklep-o-zaprtju-sol-v-radencih-763675>
- Flander, B. in Tičar, B. (2019). The right to security – An outline of the legal regulation at the state and local levels in Slovenia. *Revija Őa kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 422–438.
- Huang, I. Y.-F. (2020). Fighting COVID-19 through government initiatives and collaborative governance: The Taiwan experience. *Public Administration Review*, 80(4), 665–670. doi.org/10.1111/puar.13239
- Kuhlmann, S. in Wollmann, H. (2019). *Introduction to comparative public administration: Administrative systems and reforms in Europe* (2. izd.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Kusari, B. (2014). Human security: A need and a challenge. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(19), 515.
- Mariborinfo.com. (22. 5. 2020). *Ministrica v Mariboru: Vlada je edina, ki lahko odloča o zapiranju vrtcev in Őol*. Pridobljeno na <https://mariborinfo.com/novica/politika-in-gospodarstvo/ministrica-kustecvlada-je-edina-ki-lahko-odloci-o-zapiranju-vrtcev>
- OECD (2020). *Responding to Covid19: The rules of good governance apply now more than ever!* Pridobljeno na <http://www.oecd.org/governance/public-governance-responses-to-covid19/>
- Selinšek, L. (2003). Predpisovanje prekrškov v odlokih samoupravnih lokalnih skupnosti skladno z ZP-1. *Lex localis*, 1(3), 103–119.
- Skupnost občin Slovenije. (2020). *Ukrepi občin na COVID-19*. Pridobljeno na <https://skupnostobcin.si/ukrepi-obcin-na-covid-19/>
- Tičar, B. in Rakar, I. (2011). *Pravo javnega sektorja*. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila.
- Yang, K. (2020). Unprecedented challenges, familiar paradoxes: COVID-19 and governance in a new normal state of risks. *Public Administration Review*, 80(4), 657–664. doi.org/10.1111/puar.13248

KRIMINALITETA V LJUBLJANI V ČASU PANDEMIJE COVIDA-19

IZA KOKORAVEC IN GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: iza.kokoravec@fvv.uni-mb.si, gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Povzetek V času, ko je svet v izrednih razmerah in vlade sprejemajo različne zaščitne ukrepe, da bi preprečile širjenje covid-19, se poleg socialnega življenja spreminjajo tudi trendi v kriminaliteti. Po pričanju svetovnih strokovnjakov prijavljena kriminaliteta niha, vendar večina oblik kaznivih dejanj načeloma upada. Po pregledu policijske statistike za obdobje 1. 1.–31. 8. 2020 v Ljubljani in primerjavi z istim obdobjem v letu 2019 smo ugotovili, da je prijavljena kriminaliteta upadla. Skupno število kaznivih dejanj in prekrškov je upadlo, prav tako pa so v upadu ropi, tatvine, vlomi in nasilje v družini. Inštitut za kriminologijo, spletni mediji in časniki, ki poročajo o kriminaliteti v celotni Sloveniji, poročajo o porastu nasilja v družini, nekateri pa poročajo tudi o porastu tatvin in vlomov. V prihodnosti pričakujejo porast kibernetске kriminalitete, saj vedno več ljudi in podjetij zaradi novonastalih razmer uporablja spletne storitve, kar predstavlja nova tveganja in odpira nove priložnosti za storilce.

Ključne besede:

covid-19,
kazniva
dejanja,
analiza,
pandemija,
Ljubljana.

CRIME IN LJUBLJANA IN THE TIME OF COVID-19 PANDEMIC

IZA KOKORAVEC & GORAZD MEŠKO

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: iza.kokoravec@fvv.uni-mb.si, gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Abstract At a time when the world is faced with exceptional conditions, and governments are taking various precautions to prevent the spread of the COVID-19, in addition to social life, trends in crime are also changing. According to world experts, reported crime fluctuates, but most forms of crime are in decline. After reviewing police statistics for the period from 1. January to 31. August 2020, in Ljubljana and comparing them with the same period in 2019, we found that reported crime had decreased. A total number of offences and misdemeanours have declined, as have robberies, thefts, burglaries, and domestic violence. The Institute of Criminology, online media, and newspapers in Slovenia have reported an increase in domestic violence, while some also reported a rise in thefts and burglaries in the country. Cybercrime is expected to increase in the future as more people and businesses move online due to the newly formed conditions, using online services, which poses new risks and opens up new opportunities for perpetrators.

Keywords:
COVID-19,
crime,
analysis,
pandemic,
Ljubljana.

1 Uvod

Svet se je v začetku leta 2020 zaradi pojava pandemije covida-19 začel radikalno spreminjati in vsakdan posameznikov je doživel popoln preobrat. Vlade so po vsem svetu sprejele zaščitne ukrepe, omejile gibanje, zaprle meje in prebivalcem svetovale, naj si umivajo roke, se razkužujejo in ostajajo doma v upanju, da bi preprečile širjenje pandemije v vse bolj globaliziranem svetu (Halford, Dixon, Farrell, Malleson in Tilley, 2020; Hodgkinson in Andresen, 2020; McDonald in Balkin, 2020). Narava dela in ekonomija sta se dramatično spremenili. Veliko podjetij se je zaprlo in večina ljudi je začela z opravljanjem dela od doma zaradi uvedbe karantene, čeprav so tudi v tem obdobju obstajale izjeme za izhod v primeru nujnih opravil, kot so nakup živil in zdravlil ter obiski zdravstvenih ustanov (McDonald in Balkin, 2020). Čeprav je bila velika večina sveta v samoizolaciji in se je socialno življenje za mnoge močno spremenilo, je bilo delavcem ključnih služb (zdravstvenim delavcem, policistom ipd.) dovoljeno, da zapuščajo svoje domove za delo (Hodgkinson in Andresen, 2020). Pandemija in vladni ukrepi so začeli vplivati na kompleksna družbena področja, kot so vzorci dela, mobilnost, potrošnja, socialna kohezija in samomor, ter ustvarili spremembe v priložnostih za izvrševanje kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD) (Buil-Gil, Miró-Llinares, Moneva, Kemp in Castaño, 2020).

2 Gibanje kriminalitete v izrednih razmerah

Z uvedbo zaščitnih ukrepov in socialnega distanciranja je bilo kmalu jasno, da bodo učinki na kriminaliteto znatni in nepričakovani (Halford et al., 2020). Raziskave o kriminaliteti v času izrednih dogodkov so pokazale, da lahko premik v kolektivnem vedenju povzroči tudi spremembe v vedenju storilcev kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD), in prav v času naravne katastrofe, izgrede, električnega izpada ali pandemije lahko takšen dogodek deluje kot neke vrste naravni eksperiment (Hodgkinson in Andresen, 2020). Kriminologi po vsem svetu ocenjujejo, da bo zaradi trenutnih razmer prišlo do bistvenih sprememb v obsegu in strukturi kriminalitete, prav tako pa trenutne razmere na eni strani povečajo dejavnike, ki spodbujajo nekatere oblike KD, in na drugi strani zavirajo dejavnike, ki so ključni za izvajanje drugih KD (Plesničar, Drobňjak in Filipčič, 2020).

2.1 Teoretične razlage o nihanju kriminalitete

Hodgkinson in Andresen (2020) opisujeta tri glavne teoretične razlage, kako se kriminaliteta pojavlja ali premika med izjemnim dogodkom. Te teoretične razlage vključujejo socialno kohezijo in altruizem, socialno neorganiziranost in teorije priložnosti. Teorija socialne kohezije po Bartonu (1969) napoveduje, da se stopnja kriminalitete v izjemnih primerih zmanjša ali ostane stabilna. Teorija trdi, da si ljudje v izrednih razmerah bolj verjetno medsebojno pomagajo in delujejo altruistično. Vendar je bila ta teoretična perspektiva močno kritizirana, saj številne skupine med izjemnimi dogodki ne prejmejo enake pomoči in so njihove socialne mreže oslabiljene ali izginejo. Druga teoretična razlaga izhaja iz domneve o vplivu družbene dezorganizacije (Shaw in McKay, 1942) na porast kriminalitete. Ta napoveduje povečanje kriminalitete, ko se red v družbi zmanjša oz. ko se pojavijo nepredvidljivi – izjemni dogodki, ki slabijo moč družbenega nadzorstva in omogočajo razvoj asocialnega vedenja. Tretja razlaga (Felson in Clarke, 1998) poudarja priložnosti za izvrševanje različnih KD, saj je v izrednih razmerah stopnja kriminalitete odvisna od vrste KD v perspektivi dinamike storilec – oškodovanec in – sposoben varuh.

2.2 Napovedi rasti in upada oblik kriminalitete

Politike omejevanja gibanja in zaščitnih ukrepov zaradi covida-19 na različne načine vplivajo na različne vrste KD. Zaprtje vseh nebistvenih podjetij pomeni, da so ljudje začeli manj delati, nekateri so izgubili dobiček ali celo službe, kar nato prinaša več možnosti za izvrševanje KD odpuščenih delavcev ali pa storilecem KD, ki se drugače ukvarjajo tudi z legitimnimi posli, več priložnosti za izvrševanje KD (McDonald in Balkin, 2020).

Med KD, katerih izvrševanje je zaradi prisotnosti ljudi doma v tem času omejeno, sodijo tatvine, lahke ali hujše telesne poškodbe in motenje javnega reda in miru. Na zmanjšanje teh in drugih KD pomembno vplivajo ukrepi omejitve gibanja in druženja, ki zavirajo ali ustvarjajo priložnosti za izvrševanje KD (Plesničar et al., 2020). Pričakovati je, da se bo zaradi podaljšanega časa bivanja doma povečalo skrbništvo in nadzor pred vlomi, da se bo zaradi razširjenega zapiranja trgovin in podjetij zmanjšala kraja, prav tako pa se lahko pričakuje zmanjšanje KD ropa in napada oz. telesnih poškodb, saj se storilci in žrtve ne morejo zblíževati na enake

načine, kot so se lahko pred pandemijo (Halford et al., 2020; Hodgkinson in Andresen, 2020).

Med KD, katerih izvrševanje je v tem času postalo mogoče ali lažje, sodijo razne oblike goljufij pri nabavi, ponaredbi in tihotapstvu zaščitne opreme, zlorabe pri uveljavljanju raznih oblik pomoči, nasilje v družini in zloraba otrok (Plesničar et al., 2020). Poleg tega obstaja bojazen, da bi naraščajoče stopnje brezposelnosti in negotovi finančni časi zmanjšali sposobnost odhoda potencialnih žrtev in ustvarili trajno nevarno okolje zanje (Bullinger et al., 2020; Hodgkinson in Andresen, 2020). Medtem ko se delo in življenje v veliki meri premikata na splet, se pojavljajo priložnosti za razcvet kibernetске kriminalitete zaradi večje virtualne mobilnosti in motiviranim storilcem ponujajo nove možnosti za prevare ter nove žrtve (Halford et al., 2020).

Pri drugih KD je situacija bolj nejasna in je napovedovanje sprememb težje. Težava je namreč v temnem polju kriminalitete, saj prijavljena dejanja prikažejo sliko le zaznane in ne dejanske kriminalitete. Mnogo KD pravzaprav ni zaznanih ali pa jih žrtve iz različnih razlogov ne prijavijo, predvsem npr. v primeru gospodarske kriminalitete ali nasilja v družini (Plesničar et al., 2020).

3 Kriminaliteta v Sloveniji

V Sloveniji je bila epidemija razglašena 12. 3. 2020, istega dne pa je bilo napovedano, da se s 16. 3. 2020 zaprejo vrtci, šole in univerze ter ustavi javni promet. Prepoved gibanja med občinami je začela veljati 30. 3. 2020 in je trajala do 30. 4. 2020. Plesničar et al. (2020) so ugotovili, da pri primerjanju skupnega števila zaznane kriminalitete med letoma 2019 in 2020 v obdobju 13. 3.–13. 4. ni prišlo do posebnih razlik, saj so v letu 2020 na policiji zaznali le 1,5-odstotni padec. Najštevilčnejši porast so zaznali pri KD, ki varujejo zakonsko zvezo, družino in otroke (10 %), največ upada pa so zaznali pri KD zoper gospodarstvo, KD zoper uradno dolžnost, javna pooblastila in javna sredstva. Tudi nekateri spletni mediji in časniki so poročali o porastu ali upadu kriminalitete. Na spletnem portalu Siol so pisali, da v primerjalnem obdobju 1. 1.–21. 9. 2020 epidemija covida-19 v Sloveniji ni bistveno pripomogla k zmanjšanju kriminalitete. Letos je policija obravnavala več primerov vlovov v stanovanja in hiše, prav tako pa je bilo več nasilja v družini kakor prejšnje leto. V omenjenem obdobju je policija obravnavala 10 % več KD nasilja v družini,

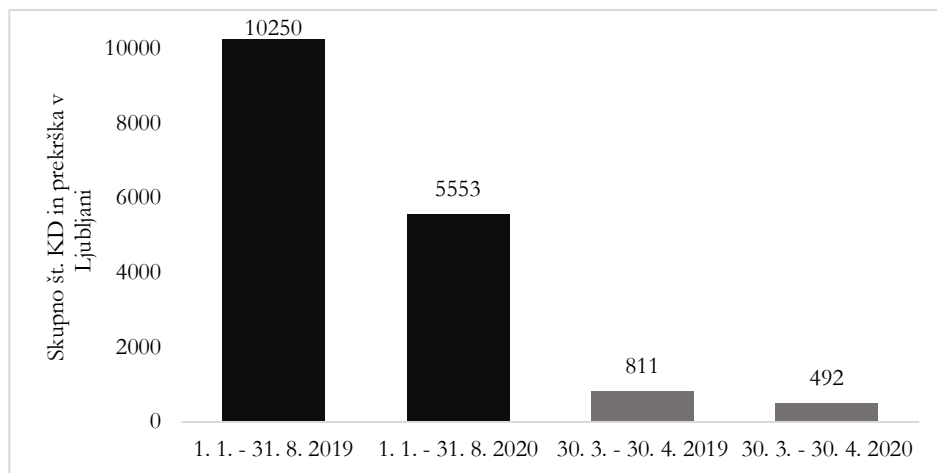
kot leta 2019, 25 % manj ropov in 18,4 % manj KD zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja (R. A. in I. M., 2020). V Večeru je Žišt (2020) poročala o padcu števila velikih tatvin za 45 %, vlomov in ropov v prvem tednu po uvedbi ukrepov. V primerjalnem obdobju v marcu pa so prav tako obravnavali manj KD nasilja v družini, kot v prejšnjem mesecu. Poročali so o porastu tatvin za 37 %. Na 24ur je Vrečar (2020) pisala o primerjavi števila KD nasilja v družini s predhodnim letom in ugotovila 25-% porast. V Mladini so opozorili na porast kibernetске kriminalitete, saj napadalci izkoriščajo negotove socialne in ekonomske razmere, večja odvisnost ljudi in podjetij od spleta pa ustvarja nove priložnosti za napadalce, ki ciljajo tudi na večje institucije in zdravstvene ustanove (I. K., 2020).

3.1 Primerjava kriminalitete v Ljubljani (1. 1.–31. 8. za leti 2019 in 2020)

V nadaljevanju prispevka se bomo ukvarjali s primerjavo izbranih KD v Ljubljani in kršitev javnega reda in miru, ki jih je drugi avtor zbral skupaj s predstavniki Policijske uprave Ljubljana za svetovno študijo o kriminaliteti v glavnih mestih, ki jo koordinira Manuel Eisner z Inštituta za kriminologijo Univerze v Cambridgeu, Velika Britanija, kjer so izbrali kazniva ravnanja za mednarodno primerjavo, zato smo v analizo vključili samo podatke iz te študije. Opravili smo primerjavo izbranih KD in prekrškov v mestu Ljubljana za obdobje 1. 1.–31. 8. v letu 2020 s podatki iz predhodnega leta. Opravili smo tudi primerjavo v času prepovedi gibanja med občinami. Predstavljamo analizo za KD tatvine, ropa, roparske tatvine, vloma, tatvine motornega vozila, nasilja v družini (kot so opredeljene v Kazenskem zakoniku (KZ-1)¹) in za prekršek nasilje v družini (kot je opredeljen v Zakonu o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1)²). Zanimala nas je tudi primerjava nasilja v družini v izbranem obdobju, saj je več avtorjev (Bullinger et al., 2020; Plesničar et al., 2020; R. A. in I. M., 2020; Vrečar, 2020) poročalo o porastu v času epidemije in še posebno v času omejenega gibanja med občinami.

¹ Kazenski zakonik (KZ-1), Uradni list RS, št. 50/12.

² Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1), Uradni list RS, št. 70/06.

Slika 1: Skupno število KD in prekrška v merjenih obdobjih v Ljubljani

Vir: lastni.

Slika 1 prikaže situacijo kriminalitete v Ljubljani v merjenem časovnem obdobju ter v času omejenega gibanja med občinami v primerjavi z letom 2019. Opazen je precejšnji upad skupnega št. KD in prekrška tako v obdobju prepovedanega gibanja med občinami (–39 %) kot v merjenem obdobju (–46 %) glede na isto obdobje v prejšnjem letu.

Tabela 1: Število KD in prekrška v obdobju 1. 1.–31. 8. za leti 2019 in 2020 v Ljubljani

KD in prekršek	1. 1.–31. 8. 2019	1. 1.–31. 8. 2020	Delež rasti/upada
Roparska tatvina	26	17	–35 %
Rop	111	67	–40 %
Tatvina	7298	3723	–49 %
Posilstvo	16	5	–69 %
Huda telesna poškodba	20	8	–60 %
Umor	2	3	50 %
Vlom	2067	1297	–37 %
Tatvina motornega vozila	106	74	–30 %
Nasilje v družini (KZ-1)	203	120	–41 %
Nasilje v družini (ZJRM-1)	401	239	–40 %

Vir: lastni.

Tabela 1 prikaže podrobnejšo situacijo upada ali rasti po posameznih KD v merjenem obdobju. Pri vseh oblikah, razen pri umoru, zaznamo najmanj 30-% upad v št. KD v primerjavi s prejšnjim letom. Opazen je upad tako pri ropu (−40 %), tatvini (−49 %) in vlom (−37 %) kot presenetljivo tudi, glede na medijsko poročanje in mnenja strokovnjakov, pri nasilju v družini (−41 % in −40 %).

Tabela 2: Število KD in prekrška v 30. 3.–30. 4. za leti 2019 in 2020 v Ljubljani

KD in prekršek	30. 3.–30. 4. 2019	30. 3.–30. 4. 2020	Delež rasti/upada
Roparska tatvina	1	3	200 %
Rop	3	2	−33 %
Tatvina	595	324	−46 %
Posilstvo	2	1	−50 %
Huda telesna poškodba	2	0	−100 %
Umor	0	1	100 %
Vlom	145	124	−14 %
Tatvina motornega vozila	4	6	50 %
Nasilje v družini (KZ-1)	17	8	−53 %
Nasilje v družini (ZJRM-1)	42	23	−45 %

Vir: lastni.

Tabela 2 prikaže situacijo upada ali rasti po posameznih KD v obdobju prepovedanega gibanja med občinami. Tudi tu pri večini oblik zaznamo opazen upad, razen v primeru roparske tatvine, umora in velike tatvine vozil. Zaradi majhnih števil in razlik pri večini KD težko sklepamo statistično veljavne zaključke. Vseeno pa lahko pri kategorijah z več zaznanimi primeri (tatvina, vlom) v času, ko so bili zaščitni ukrepi v Sloveniji na vrhuncu, opazimo viden upad. Padec pri tatvinah je bil 46 %, pri vlom 14 %, pri nasilju v družini pa 53 % in 45 %.

4 Razprava

V prvem valu izrednih razmer se praviloma podre družbena struktura in zavladata strah ter panika. Takrat je socialna kohezija oslABLJENA in družba pogosto težko ohrani nadzor nad asocialnim vedenjem. Večina ljudi se nato začne držati sprejetih zaščitnih ukrepov in kriminaliteta upade, prav tako pa se med posamezniki ustvari povezanost. Čez čas, ko se razmere umirijo ali ustalijo in družba spet vzpostavi organizacijski sistem, tudi kriminaliteta začne naraščati. Izredne razmere ustvarijo tudi različne priložnosti, ki jih delinkventni posamezniki izkoriščajo v svojo korist,

kar povzroči razcvet določenih KD. Tako kot drugje po svetu, se je tudi v Ljubljani kmalu poznal splošni upad v kriminaliteti. Nekatere izmed naših ugotovitev se skladajo s poročanimi dejstvi, nekatere pa prikažejo drugačno situacijo. Presenetljivo je, da smo v Ljubljani zaznali velik upad pri prijavi KD in prekrškov nasilja v družini, kar poraja vprašanja o dinamiki življenja in družbenega nadzorstva v preučevanem času. Trenutno stanje kriminalitete v Sloveniji se večinoma sklada s stanjem v Evropi in ZDA. Djordjević in Dobovšek (2020) sta opravila analizo kriminalitete za prvih šest tednov od začetka pandemije v šestih državah zahodnega Balkana in ugotovila, da je prišlo do povečanja v ceni konoplje, poživil ter zaščitne opreme, prav tako pa do raznih prevar z uporabo digitalnih tehnologij ter vlomov v kioske, farmacije, trgovine, skladišča, menjalnice in vozila. V ZDA so poročali o pomembnem upadu kriminalitete. McDonald in Balkin (2020) sta poročala, da so v petih glavnih mestih (New York, San Francisco, Los Angeles, Chicago in Philadelphia) poročali o najmanj 12-odstotnem in največ 52-odstotnem upadu nasilnih in premoženjskih KD. Bullinger et al. (2020) so ugotovili, da je povečan čas bivanja doma zmanjšal število klicev na policijo, vendar se je povečalo število KD, povezanih z nasiljem v družini. Buil-Gil et al. (2020) so v Veliki Britaniji ugotovili porast v prijavih kibernetске kriminalitete, kjer so bili žrtve večinoma posamezniki, ne organizacije.

Izziv, s katerim se moramo soočiti v prihodnosti, je nedvomno kibernetška kriminaliteta. Trend se ne bo samo nadaljeval, temveč se bo tudi povečal, saj se je veliko sistemov v tem času premaknilo na splet, napadalci pa bodo le še okrepili svoje dejavnosti in razvili naprednejše metode (Bizovičar, 2020; Djordjević in Dobovšek; 2020; I. K., 2020). »Ozaveščenost o kibernetški kriminaliteti je pri nas primerljiva z razvitimi trgi v EU, saj se vse več podjetij zaveda tveganja, a ga morda ne jemlje še dovolj resno.« (Bizovičar, 2020) Po koncu epidemije bo razvidno, koliko novih rutin in navad, ki smo jih ustvarili, bomo obdržali ter se soočili z izzivom ohranjanja padca kriminalitete in preprečevanja nadaljnjega razcveta določenih KD v Sloveniji.

Literatura

- Barton, A. H. (1969). *Communities in disaster: A sociological analysis of collective stress situations*. New York: Doubleday.
- Bizovičar, M. (2020). Spletni goljufi izkoriščajo covid-19. *Delo*. Pridobljeno na https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/spletni-goljufi-izkoriscajo-covid-19/?fbclid=IwAR2rjYjGRzWHiH4qr-jIRh6hfCxbOwlGq1HXwqE2Rxm_t8ibseq6I5htU8Q

- Buil-Gil, D. B., Miró-Llinares, F. M., Moneva, A., Kemp, S. in Castaño, N. D. (2020). Cybercrime and shifts in opportunities during COVID-19: A preliminary analysis in the UK. *European Societies*, 1–13. doi:10.1080/14616696.2020.1804973
- Bullinger, L. R., Carr, J. B. in Packham, A. (2020). *COVID-19 and crime: Effects of stay-at-home orders on domestic violence*. Massachusetts: National Bureau of Economic Research. Pridobljeno na <https://www.nber.org/papers/w27667>
- Djordjević, S. in Dobovšek, B. (2020). Organised crime in Western Balkans Six at the onset of coronavirus. *International Journal of Sociology and Social Policy*. doi: 10.1108/IJSSP-06-2020
- Felson, M. in Clarke, R. V. (1998). *Opportunity makes the thief: Practical theory for crime prevention*. London: Development and Statistics Directorate. Pridobljeno na <https://www.semanticscholar.org/paper/Opportunity-Makes-the-Thief-Practical-theory-for-Felson-Clarke/f37ac39eb0c432a2f4ff4e07fc62a6d9974d55d2>
- Halford, E., Dixon, A., Farrell, G., Malleson, N. in Tilley, N. (2020). Crime and coronavirus: Social distancing, lockdown, and the mobility elasticity of crime. *Crime Science*, 9(11), 1–12. doi:10.1186/s40163-020-00121-w
- Hodgkinson, T. in Andresen, M. A. Show me a man or a woman alone and I'll show you a saint: Changes in the frequency of criminal incidents during the COVID-19 pandemic. *Journal of Criminal Justice*, 69, 1–13. doi:10.1016/j.jcrimjus.2020.101706
- I. K. (5. 8. 2020). Alarmanten porast kibernetkega kriminala v času pandemije. *Mladina*. Pridobljeno na <https://www.mladina.si/200411/alarmanten-porast-kibernetkega-kriminala-v-casu-pandemije/>
- McDonald, J. F. in Balkin, S. (2020). *The COVID-19 virus and the decline in crime*. Pridobljeno na https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567500
- Plesničar, M. M., Drobňjak, M. in Filipčič, K. (2020). *Kriminaliteta v času COVID-19: Študija*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo. Pridobljeno na <http://inst-krim.si/wp-content/uploads/2020/04/Kriminaliteta-v-dobi-covid-19.pdf>
- R. A. in I. M. (1. 10. 2020). Krute posledice koronavirusa, o katerih se premalo govori. *Siol.net*. Pridobljeno na <https://siol.net/novice/slovenija/krute-posledice-koronavirusa-o-katerih-se-premalo-govori-535566>
- Shaw, C. R. in McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Vrečar, U. (8. 4. 2020). Ujete med štirimi stenami: Žrtve težje pokličejo na pomoč, saj so zaprte skupaj z nasilnežem. *24ur.com*. Pridobljeno na <https://www.24ur.com/novice/slovenija/nasilje-v-druzini.html>
- Žišt, D. (27. 3. 2020). Policija: V času omejitev manj kriminala. *Večer*. Pridobljeno na <https://www.vecer.com/kronika/policija-v-casu-omejitev-manj-kriminala-10149096>

6. NACIONALNA KONFERENCA O VARNOSTI V LOKALNIH SKUPNOSTIH: VARNOST V RURALNIH IN URBANIH OKOLJIH

GORAZD MEŠKO, ROK HACIN IN KATJA EMAN ^(UR)

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si, rok.hacin@fvv.uni-mb.si,
katja.eman@fvv.uni-mb.si

Povzetek Zbornik prispevkov predstavlja recenzirane prispevke, ki so bili predstavljeni na 6. Nacionalni konferenci o varnosti v lokalnih skupnostih v decembru 2020. Glavna tema konference ostaja varnost v lokalni skupnosti, v ospredju pa je bila tudi tokrat dihotomija med urbano in ruralno varnostjo. Prispevki so rezultat raziskovanja v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij, ki se izvaja na Inštitutu za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Prispevki v zborniku se osredotočajo na različne vidike varnosti v urbanih in ruralnih lokalnih skupnostih v Sloveniji.

Ključne besede:

lokalne
skupnosti,
varnost,
urbano
okolje,
ruralno
okolje,
Slovenija.

6TH NATIONAL CONFERENCE ON LOCAL SAFETY AND SECURITY: SAFETY AND SECURITY IN RURAL AND URBAN ENVIRONMENTS

GORAZD MEŠKO, ROK HACIN & KATJA EMAN (EDS.)

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.

E-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si, rok.hacin@fvv.uni-mb.si,
katja.eman@fvv.uni-mb.si

Abstract Conference proceedings comprise peer-reviewed papers presented at the 6th National conference on safety and security in local communities, which took place in December 2020. Safety and security in local communities remain the main topic of annual conferences, however, the dichotomy between urban and rural safety and security was again highlighted this year. Papers present the result of research within the framework of the research programme Safety and security in local communities – comparison of rural and urban environments, conducted at the Institute of Criminal Justice and Security at Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. Papers focus on various aspects of safety and security in urban and rural local communities in Slovenia.

Keywords:

local
communities,
safety and
security,
urban
environment,
rural
environment,
Slovenia.

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede